
Τι έκανε η κυβέρνηση στα χρήματα μας;

Του Μάρρεϊ Ν. Ρόθμπαρντ

Τι έκανε η κυβέρνηση στα χρήματα μας;

Δίκτυο Ελευθερίας

Ludwig von Mises Institute

Murray N. Rothbard, «Τι έκανε η κυβέρνηση στα χρήματα μας; »

Μετάφραση: Νικόλαος Ι. Κουσουρνάς, Αθανάσιος Τσιούρας

Με την άδεια του:

Ludwig von Mises Institute,

Auburn University, Auburn,

Alabama 3684

Περιεχόμενα

Πρόλογος..... 7

Εισαγωγή στην τέταρτη έκδοση (Llewellyn H. Rockwell)	9
Εισαγωγή	13
Το χρήμα σε μια ελεύθερη κοινωνία	15
1. Η αξία της συναλλαγής.....	15
2. Αντιπραγματισμός.....	16
3. Έμμεση συναλλαγή.....	16
4. Τα οφέλη του χρήματος.....	19
5. Η νομισματική μονάδα.....	20
6. Το σχήμα του χρήματος.....	22
7. Ιδιωτική νομισματοκοπή.....	23
8. Η «κατάλληλη» προσφορά χρήματος.....	26
9. Το πρόβλημα της «απόκρυψης».....	30
10. Σταθεροποίηση του επιπέδου τιμών;.....	33
11. Συνύπαρξη χρημάτων.....	35
12. Αποθετήρια Χρήματος.....	37
13. Σύνοψη.....	45
Η κυβερνητική ανάμειξη με το χρήμα	47
1. Το εισόδημα της κυβέρνησης.....	47
2. Τα οικονομικά αποτελέσματα του πληθωρισμού.....	48
3. Υποχρεωτικό μονοπώλιο της νομισματοκοπής.....	52
4. Υποτίμηση.....	53
5. Ο νόμος του Gresham και νομισματοκοπή.....	54
Α) Διμεταλλισμός.....	54
6. Περίληψη: Κυβέρνηση και νομισματοκοπή.....	57
7. Επιτρέποντας τις τράπεζες να αρνηθούν πληρωμή.....	58
8. Κεντρικές τραπεζικές εργασίες: Αφαίρεση των ελέγχων στον πληθωρισμό.....	60
9. Διεύθυνση του πληθωρισμού μέσω του κεντρικού τραπεζικού συστήματος.....	64
10. Εγκαταλείποντας τον χρυσό κανόνα.....	66
11. Το αναγκαστικό χρήμα και το πρόβλημα του χρυσού.....	68
12. Το αναγκαστικό χρήμα και νόμος του Gresham.....	70
13. Κυβέρνηση και χρήματα.....	73
IV	75
Η Οικονομική Κατάρρευση της Δύσης	75
1. Φάση Ι: Ο κλασικός κανόνας του χρυσού, 1815-1914.....	75

2. Φάση II: Πρώτος παγκόσμιος Πόλεμος και μετέπειτα	77
3. Φάση III: Ο κανόνας του χρυσού συναλλάγματος (Βρετανία και Η.Π.Α.) 1926-1931	78
4. Φάση IV: Κυμαινόμενες καθορισμένες ισοτιμίες, 1931 – 1945	81
5. Φάση V: Το Bretton Woods και ο νέος Κανόνας του Χρυσού Συναλλάγματος (Η.Π.Α.) 1945 – 1968	82
6. Φάση VI: Η αποσύνθεση του Bretton Woods, 1968 – 1971	85
7. Φάση VII: Το τέλος του Bretton Woods: κυμαινόμενες καθορισμένες ισοτιμίες, Αύγουστος – Δεκέμβριος 1971	87
8. Φάση VIII: Η συμφωνία Smithsonian, Δεκέμβριος 1971 – Φεβρουάριος 1973	87
9. Φάση IX: Κυμαινόμενες καθορισμένες ισοτιμίες	88
Σχετικά με τον συγγραφέα	93
Σχετικά με το ίδρυμα Λούντβιχ φον Μίζες	94
Index	95

Πρόλογος

Ένας από τους λόγους για τους οποίους αποφάσισα να σπουδάσω οικονομικά, ήταν και η λύση του μυστηρίου της προέλευσης αλλά και του ρόλου που παίζει το χρήμα σε μια ελεύθερη και ευνομούμενη κοινωνία.

Οι άλλοι λόγοι είχαν να κάνουν – για να είμαι ειλικρινής – με τη σκέψη της ευκολότερης απόκτησης του, λόγω οικονομικής παιδείας. Έτσι πήρα κάποιες απαντήσεις από τους ακαδημαϊκούς οικονομολόγους της εποχής εκείνης – δεκαετία του '70 – οι οποίες σήμερα μου φαίνονται αρκετά περίεργες.

Η επικρατούσα άποψη ήταν, ότι η ύπαρξη του χρήματος οφείλεται σε κάποιο αόρατο κοινωνικό συμβόλαιο ή κατ' άλλους σε κυβερνητικό διάταγμα του παρελθόντος.

Το κακό είναι ότι κανείς δεν μου μίλησε για τρεις γίγαντες της οικονομικής επιστήμης: τον **Carl Menger**, που είναι ο ιδρυτής της περίφημης Αυστριακής Σχολής και τους **Ludwig Von Mises** και **Murray Rothbard** πανάξιους διαδόχους του. Για καλή μου τύχη τους ανακάλυψα μόνος μου.

Από τα γραπτά τους λοιπόν προκύπτει, ότι το χρήμα είναι η φυσική έκβαση των προσπαθειών των πολιτών για να περιορίσουν την χρονοβόρα και αντιπαραγωγική άμεση ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών. Κανένα κοινωνικό συμβόλαιο ή διάταγμα δεν χρειάζεται. Αυτό που απαιτείται για να είναι επιτυχημένη η λειτουργία του χρήματος είναι η αβίαστη επιλογή ενός αγαθού, που να μπορεί να παίζει το ρόλο του χρήματος. Αν κρίνουμε από το παρελθόν, ο χρυσός έπαιξε αυτό το ρόλο για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Η επιλογή του χρυσού λοιπόν, μαζί με ένα νομικό πλαίσιο που θα προστατεύει τα συμβόλαια και θα τιμωρεί την κλοπή και την απάτη είναι ότι καλύτερο για μια ελεύθερη κοινωνία. Γιατί η παραγωγή και η διανομή του χρήματος φεύγουν από τα χέρια του δημοσίου και πηγαινούν στην αγορά, δηλαδή στα άτομα. Έτσι, οι κεντρικές τράπεζες, που στην πραγματικότητα είναι

παρακλάδια των κυβερνήσεων αχρηστεύονται. Κατά συνέπεια, τερματίζεται η χρηματοδότηση των ελλειμμάτων του δημοσίου που προκαλεί πληθωρισμό, παύουν να αμείβονται από το δημόσιο οι διαπλεκόμενες ομάδες σε βάρος των υπολοίπων και στις εκλογικές αναμετρήσεις το εκάστοτε κυβερνών κόμμα δεν έχει πια το πάνω χέρι με την εξαγορά συνειδήσεων που μπορεί να πετύχει η νομισματική πολιτική. Απ' αυτά προκύπτει ότι χρυσός και ατομικές ελευθερίες συνδέονται άρρηκτα. Δεν είναι τυχαίο ότι όσες φορές η ανθρώπινη ελευθερία έχει απειληθεί ο χρυσός ετέθη υπό διωγμόν.

Ο εικοστός αιώνας είναι γεμάτος από τέτοια παραδείγματα, γιατί ήταν αιώνας εθνικισμού, δικτατοριών, κομμουνισμού, σοσιαλισμού και κρατών προνοίας. Εν ολίγοις, χρυσός και κρατισμός δεν μπορούν να συνυπάρχουν. Τελεία και παύλα.

Πριν να ολοκληρώσω τον ελληνικό πρόλογο του βιβλίου με τίτλο «Τι έχει κάνει η κυβέρνηση στα χρήματα μας;», θα ήθελα σε συντομία να αναφερθώ στον πολύ αξιόλογο συγγραφέα του.

Ο Murray N. Rothbard (1926-1995), ήταν ένας μοναδικός λόγιος με μνημειώδη επιτεύγματα. Με εξαίρεση βέβαια την Ayn Rand, ήταν ο πρώτος φιλελεύθερος στοχαστής που θεμελίωσε μια ολοκληρωμένη κοσμοθεωρία ελευθερίας.

Οικονομολόγος, ιστορικός, πολιτικό φιλόσοφος, απίστευτα διαβασμένος, με γρήγορο και καθαρό μυαλό, έγραψε 25 βιβλία και χιλιάδες άρθρα, αλλά ποτέ δεν είχε την αναγνώριση που του άξιζε γιατί η αλήθεια και οι αρχές μετρούσαν γι' αυτόν περισσότερο από το χρήμα και το γόητρο.

Το βραβείο Nobel στα οικονομικά θα έπρεπε να του είχε δοθεί εδώ και χρόνια. Ας είναι.

Ο Murray Rothbard θα παραμείνει για πάντα στην ιστορία σαν ο σημαντικότερος εκπρόσωπος του φιλελευθερισμού.

Αθήνα, 6 Νοεμβρίου 2003

Ιάσων Κ. Ζαφόλιας
Δίκτυο Ελευθερίας

Εισαγωγή στην τέταρτη έκδοση (Llewellyn H. Rockwell)

Η νομισματική πολιτική, εκτός πολεμικής περιόδου, είναι το κύριο εργαλείο κρατικής μεγέθυνσης. Εξασφαλίζει τη μεγέθυνση της κυβερνήσεως, χρηματοδοτεί τα ελλείμματα, ανταμείβει ειδικά συμφέροντα και κερδίζει εκλογές. Χωρίς αυτή ο κρατικός Λεβιάθαν θα κατέρρευε και θα επιστρέφαμε στη δημοκρατία των ιδρυτών¹.

Το νομισματικό μας σύστημα δεν είναι μόνο πολιτικά καταχρηστικό, αλλά παράγει τον πληθωρισμό και τους οικονομικούς κύκλους. Τι πρέπει να γίνει;

Για την απάντηση αυτής της ερώτησης το ίδρυμα Μίζες έχει την ευχαρίστηση να παρουσιάσει την τέταρτη και ελαφρώς διευρυμένη έκδοση του κλασικού βιβλίου του Μάρεη Ρόθμπαρντ «Τι έκανε η κυβέρνηση στα χρήματα μας;».

Πρωτοεκδόθηκε το 1963 και είναι ένα από βιβλία του καθηγητού Ρόθμπαρντ με την μεγαλύτερη επιρροή, παρά την έκτασή του. Δεν μπορώ να μετρήσω πόσες φορές ακαδημαϊκοί και μη μου έχουν πει πως άλλαξε για πάντα τον τρόπο θεώρησης τους για την νομισματική πολιτική. Κανείς απ' όσους έχουν

---

¹ Republic of founding fathers

διαβάσει το βιβλίο δεν ακούει τις ανακοινώσεις των επισήμων του Federal Reserve με δέος ή διαβάζει εύπιστα τα κείμενα της νομισματικής πολιτικής. «Τι έκανε η κυβέρνηση στα χρήματα μας;» είναι μακράν η καλύτερη εισαγωγή για το χρήμα. Το ύφος είναι ευθύ, η λογική αμείλικτη, τα δεδομένα αδιάσειστα, όπως σε κάθε γραπτό του καθηγητού Ρόθμπαρντ.

Τα θέματα του είναι θεωρητικά, πολιτικά και ιστορικά. Υποστηρίζει, όπως ο Μένγκερ και ο Μίτζες, ότι το χρήμα δημιουργήθηκε μέσω εθελουσίων ανταλλαγών της αγοράς. Κανένα κοινωνικό συμβόλαιο ή κυβερνητικό διάταγμα δεν δημιούργησε το χρήμα. Είναι η φυσική εξέλιξη της αναζήτησης των ατόμων να δημιουργήσουν πιο περίπλοκες οικονομικές σχέσεις από τον αντιπραγματισμό.

Αντιθέτως από τα άλλα αγαθά, η αύξηση της ποσότητας του χρήματος δεν αποφέρει κοινωνικό όφελος, από την στιγμή που η κύρια λειτουργία του είναι να διευκολύνει την ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών. Πράγματι, η αύξηση της ποσότητας του χρήματος έχει τρομακτικές συνέπειες και ο καθηγητής Ρόθμπαρντ δίνει την πιο ξεκάθαρη εξήγηση για τον πληθωρισμό.

Ως πολιτική, υποστηρίζει ότι η ελεύθερη αγορά μπορεί και πρέπει να είναι υπεύθυνη για την παραγωγή και διανομή του χρήματος. Δεν είναι ανάγκη να το κάνουμε μονοπώλιο του θησαυροφυλακίου των Η.Π.Α. (U.S. Treasury), χωρίς να αναφέρουμε ένα δημοσιο-ιδιωτικό καρτέλ σαν το Fed.

Το επιτυχημένο χρήμα χρειάζεται μόνο μια σταθερή αναλογία έναντι ενός εμπορεύματος (αγαθού) του πιο κατάλληλου για νομισματική χρήση και ένα νομικό σύστημα που ενθαρρύνει τις συμβάσεις και να τιμωρεί την κλοπή και την απάτη. Σε μια ελεύθερη αγορά, το αποτέλεσμα αυτού ήταν, και θα είναι, ο κανόνας χρυσού.

Σε ένα τέτοιο σύστημα ελεύθερης αγοράς, το χρήμα θα είναι μετατρέψιμο εγχωρίως και διεθνώς. Οι καταθέσεις όψεως θα έχουν 100% αποθέματα, ενώ τα ποσοστά αποθεμάτων για καταθέσεις ταμιευτηρίου θα υπόκεινται στην οικονομική σύνεση των τραπεζιτών και τον έλεγχο του καταναλωτικού κοινού.

Είναι, παρόλα αυτά, η ιστορική διάσταση του έργου του καθηγητού Ρόθμπαρντ που κάνει το έργο του τόσο πειστικό. Ξεκινώντας με τον κλασικό κανόνα χρυσού του 19^{ου} αιώνα, καταλήγει στην πιθανή ανάδειξη της Ευρωπαϊκής νομισματικής μονάδος και σ' ένα ενδεχόμενο κόσμο αναγκαστικών χαρτονομισμάτων². Αξιοσημείωτες είναι οι εξηγήσεις του για το σύστημα Bretton Woods και την διακοπή του παραθύρου χρυσού στις αρχές του 1970.

---

² Fiat money

Ο καθηγητής Ρόθμπαρντ αποδεικνύει ότι παντού και πάντα η κυβέρνηση ήταν εχθρός του υγιούς χρήματος. Μέσω των τραπεζικών καρτέλς και του πληθωρισμού, η κυβέρνηση και τα ευνοούμενα της συμφέροντα ληστεύουν τις αποταμιεύσεις του κόσμου, νοθεύουν την αξία του χρήματος και προκαλούν υφέσεις και κρίσεις.

Στα σύγχρονα οικονομικά πολλά από αυτά αγνοούνται ή απορρίπτονται. Η έμφαση δίδεται πάντα στον «καλύτερο» τρόπο διαχείρισης της νομισματικής πολιτικής. Τι θα πρέπει να καθοδηγεί το Federal Reserve; το Α.Ε.Π.; τα επιτόκια; η καμπύλη απόδοσης; η ισοτιμία του δολαρίου; ένας εμπορευματικός δείκτης; Ο καθηγητής Ρόθμπαρντ μας λέει ότι όλα αυτά προϋποθέτουν κεντρικό σχεδιασμό και είναι η ρίζα των νομισματικών δεινών.

Το βιβλίο αυτό ας κυκλοφορήσει ευρύτατα, έτσι ώστε όταν η επόμενη νομισματική κρίση επέλθει, οι Αμερικανοί επιτέλους θα αρνηθούν να συναινέσουν σ' αυτό που η κυβέρνηση κάνει στα χρήματα μας.

Llewellyn H. Rockwell

Ίδρυμα Ludwig von Mises

Πανεπιστήμιο Auburn

Νοέμβριος 1990

I.

Εισαγωγή

Λίγα οικονομικά θέματα είναι πιο περίπλοκα και συγκεχυμένα από το χρήμα. Φιλονικίες γύρω από τη «σφικτή νομισματική πολιτική» ή την «διευκολυντική νομισματική πολιτική», για το ρόλο του Ομοσπονδιακού Αποθεματικού Συστήματος και Θησαυροφυλακίου, επί των πολλών παραλλαγών του κανόνα χρυσού κ.τ.λ. Πρέπει η κυβέρνηση να εισάγει χρήμα στην οικονομία ή να το απορροφά; Ποια είναι η υπηρεσία της κυβέρνησης; Πρέπει να ενθαρρύνεται η πίστωση ή να αποφεύγεται; Πρέπει να επιστρέψουμε στον κανόνα χρυσού; Αν ναι, σε ποιο ποσοστό; Αυτές και αμέτρητες άλλες ερωτήσεις πολλαπλασιάζονται φαινομενικά χωρίς τέλος.

Ίσως η Βαβέλ των θεωρήσεων σχετικά με τις ερωτήσεις περί χρήματος πηγάζουν από την ροπή του ανθρώπου να είναι «ρεαλιστικός», π.χ. να μελετά μόνο τα άμεσα πολιτικά και οικονομικά προβλήματα. Αν βυθίσουμε τους εαυτούς μας αποκλειστικά στα καθημερινά προβλήματα, σταματούμε να κάνουμε θεμελιώδεις διαχωρισμούς ή να κάνουμε τις πραγματικά βασικές ερωτήσεις. Σύντομα, τα βασικά ζητήματα θα έχουν ξεχαστεί και άσκοπη παθητικότητα αντικαθιστά την επιμελή προσήλωση στις αρχές. Συχνά χρειάζεται να αποκτήσουμε προοπτική, να σταθούμε πέρα από τα καθημερινά έτσι ώστε να τα κατανοήσουμε πληρέστερα. Αυτό είναι ιδιαίτερα πραγματικό για την οικονομία, όπου οι συσχετίσεις είναι τόσο περίπλοκες που πρέπει να απομονώσουμε μερικούς σημαντικούς παράγοντες, να τους αναλύσουμε και μετά να ανιχνεύσουμε την λειτουργία τους στον πραγματικό κόσμο. Αυτή είναι η σημασία των «Οικονομικών του Κρούσω», ένα αγαπημένο εργαλείο της κλασσικής οικονομικής θεωρίας. Η ανάλυση του Κρούσω και του Παρασκευά σε ένα έρημο νησί κατηγορείται ως μη σχετική στο σημερινό κόσμο, στην πραγματικότητα χρησίμευσε για να φωτιστούν οι βασικές αρχές της ανθρώπινης δράσης.

Απ' όλα τα οικονομικά προβλήματα το χρήμα είναι το πιο περίπλοκο και ίσως αυτό για το οποίο χρειαζόμαστε προοπτική. Το χρήμα, ακόμη περισσότερο,

είναι η οικονομική περιοχή καλυμμένη και περίπλοκη με αιώνες κυβερνητικής ανάμειξης. Πολλοί άνθρωποι, πολλοί οικονομολόγοι, αφοσιώνονται στην ελεύθερη αγορά και σταματούν στο χρήμα. Το χρήμα, διατείνονται, είναι διαφορετικό, πρέπει να παρέχεται από την κυβέρνηση και να ελέγχεται από την κυβέρνηση. Ποτέ δεν σκέφτηκαν ότι ο κυβερνητικός έλεγχος του χρήματος είναι ανάμειξη στην ελεύθερη αγορά, μια ελεύθερη αγορά στο χρήμα είναι απίθανη γι' αυτούς. Οι κυβερνήσεις πρέπει να κόβουν νομίσματα, να εκδίδουν τραπεζογραμμάτια, ορίζοντας το νόμιμο, να δημιουργούν κεντρικές τράπεζες, να εισάγουν και να απορροφούν χρήμα, να «ισορροπούν το επίπεδο τιμών» κ.τ.λ.

Ιστορικά, το χρήμα είναι ένα από τα πρώτα πράγματα που άρχισαν να ελέγχονται από την κυβέρνηση και η «επανάσταση» της ελεύθερης αγοράς του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα επέφερε πολύ μικρή ρήξη στην νομισματική σφαίρα. Έτσι είναι η ώρα να στρέψουμε την προσοχή μας στο αίμα της οικονομίας - το χρήμα.

Ας ρωτήσουμε τους εαυτούς μας: μπορεί το χρήμα να οργανωθεί υπό την αρχή της ελευθερίας; Μπορούμε να έχουμε ελεύθερη αγορά χρήματος όπως έχουμε αγαθών και υπηρεσιών; Ποια θα είναι η μορφή μιας τέτοιας αγοράς; Και ποια είναι τα αποτελέσματα των κυβερνητικών ελέγχων; Εάν επιθυμούμε την ελεύθερη αγορά και σ' άλλες κατευθύνσεις, αν θέλουμε να εξαλείψουμε την κυβερνητική επέμβαση στα άτομα και τις περιουσίες, δεν έχουμε πιο σημαντικό σκοπό από το να βρούμε τρόπους και μέσα για μια ελεύθερη αγορά στο χρήμα.

II.

Το χρήμα σε μια ελεύθερη κοινωνία**1. Η αξία της συναλλαγής**

Πώς ξεκίνησε το χρήμα; Ξεκάθαρα ο Ρόμπινσον Κρούσω δεν είχε την ανάγκη χρήματος. Δεν μπορούσε να τραφεί με χρυσά νομίσματα. Ούτε είναι πιθανόν ο Κρούσω και ο Παρασκευάς να αντάλασσαν ψάρια για ξυλεία, δεν τους απασχολούσε το χρήμα. Αλλά όταν η κοινωνία επεκτείνεται πέρα από μερικές οικογένειες, έχει ήδη τεθεί η βάση για την ανάδειξη του χρήματος.

Για να εξηγήσουμε το ρόλο του χρήματος πρέπει να πάμε ακόμη πιο πίσω και να ρωτήσουμε: γιατί οι άνθρωποι συναλλάσσονται; Η συναλλαγή είναι η βάση της οικονομικής μας ζωής. Χωρίς συναλλαγές δεν θα υπήρχε αληθινή οικονομία και, πρακτικά, κοινωνία. Ξεκάθαρα, μια εθελοντική συναλλαγή υπάρχει γιατί τα δύο μέρη αναμένουν να ωφεληθούν. Μια συναλλαγή είναι μια συμφωνία μεταξύ Α και Β να μεταβιβαστούν αγαθά και υπηρεσίες του ενός για τα αγαθά και υπηρεσίες του άλλου. Προφανώς, και οι δύο ωφελούνται γιατί οι αξίες που λαμβάνει ο καθένας από τη συναλλαγή είναι μεγαλύτερες από αυτές που δίνει. Όταν ο Κρούσω, π.χ., ανταλλάσσει ψάρι για ξυλεία, αξιολογεί την ξυλεία που «αγοράζει» περισσότερο από το ψάρι που «πουλάει», ενώ ο Παρασκευάς, αντιθέτως, αξιολογεί το ψάρι περισσότερο από την ξυλεία. Από τον Αριστοτέλη ως τον Μαρξ, οι άνθρωποι λανθασμένα πίστευαν ότι η συναλλαγή καταγράφει κάποιου είδους ισότητα αξίας- ότι αν ανταλλάσσόταν ένα βαρέλι με ψάρια με δέκα κούτσουρα, υπήρχε κάποιου είδους ισότητα αξιών μεταξύ τους. Στην πραγματικότητα, η συναλλαγή πραγματοποιούταν μόνο επειδή το κάθε άτομο αξιολογούσε τα δύο προϊόντα με διαφορετική σειρά.

Γιατί η συναλλαγή πρέπει να είναι τόσο παγκόσμια μεταξύ της ανθρωπότητας; Βασικά, λόγω της μεγάλης ποικιλίας στη φύση: η διαφορετικότητα των ανθρώπων και η διαφορετικότητα των τόπων και των φυσικών πόρων. Κάθε άνθρωπος έχει διαφορετικές ικανότητες και δεξιότητες, και κάθε κομμάτι γης έχει

μοναδικές ιδιότητες και ξεχωριστές πηγές. Από το γεγονός αυτής της ξεχωριστής εξωτερικής ποικιλίας προέρχονται οι συναλλαγές, αλεύρι στο Κάνσας για σίδηρο στη Μιννεσότα, οι ιατρικές υπηρεσίες ενός για το παίξιμο βιολιού κάποιου άλλου. Η ειδίκευση επιτρέπει κάθε άνθρωπο να αναπτύξει την καλύτερη δεξιότητα του, και επιτρέπει κάθε περιοχή να αναπτύξει τους ξεχωριστούς πόρους της. Αν κανείς δεν μπορούσε να συναλλάσσεται, αν ο καθένας ήταν αναγκασμένος να είναι αυτόκλητος, είναι προφανές ότι οι περισσότεροι από μας θα πεινούσαν και οι υπόλοιποι δύσκολα να παρέμεναν ζωντανοί. Η συναλλαγή είναι το αίμα, όχι μόνο της οικονομίας μας, αλλά και του πολιτισμού.

2. Αντιπραγματισμός

Ακόμα, η άμεση ανταλλαγή των χρήσιμων αγαθών και των υπηρεσιών μόλις θα αρκούσε να κρατήσει μια οικονομία επάνω από το πρωτόγονο επίπεδο. Τέτοια άμεση ανταλλαγή - ή αντιπραγματισμός - είναι μετά βίας καλύτερη από την καθαρή αυτόκληση. Γιατί αυτό; Για έναν λόγο, είναι σαφές ότι μόνο πολύ λίγη παραγωγή θα μπορούσε να υπάρξει. Εάν ο Τζόουνς προσλάβει μερικούς εργάτες για να χτίσει ένα σπίτι, με τι θα τους πληρώσει; Με μέρη του σπιτιού ή με οικοδομικά υλικά που δεν θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν; Δύο βασικά προβλήματα είναι «αδιαιρετότητα» και «η έλλειψη σύμπτωσης επιθυμιών». Κατά συνέπεια, εάν ο Σμίθ έχει ένα άροτρο, το οποίο θα ήθελε να το ανταλλάξει με μερικά άλλα πράγματα – για παράδειγμα, αυγά, ψωμί, και ένα κοστούμι - πώς θα μπορούσε να το κάνει; Πώς μπορεί να χωρίσει το άροτρο και να δώσει ένα μέρος του σε έναν αγρότη και ένα άλλο μέρος του σε έναν ράφτη; Ακόμη και εκεί όπου τα αγαθά είναι διαιρετά, είναι γενικά αδύνατο για δύο που θέλουν να ανταλλάξουν να βρεθούν μεταξύ τους συγχρόνως. Εάν το Α προμηθεύει αυγά προς πώληση, και το Β έχει ένα ζευγάρι των παπουτσιών, πώς μπορούν να τα ανταλλάξουν εάν το Α θέλει ένα κοστούμι; Και σκεφτείτε τη δύσκολη θέση ενός δασκάλου οικονομικών που πρέπει να βρει ένα παραγωγό αυγών που θέλει να αγοράσει μερικά μαθήματα οικονομικών σε αντάλλαγμα για τα αυγά του! Σαφώς, οποιοδήποτε είδος πολιτισμένης οικονομίας είναι αδύνατο να υπάρξει υπό την άμεση ανταλλαγή.

3. Έμμεση συναλλαγή

Αλλά ο άνθρωπος ανακάλυψε, με τη διαδικασία της δοκιμής και του σφάλματος, την οδό που επιτρέπει μια αναπτυσσόμενη οικονομία: την έμμεση ανταλλαγή. Με την έμμεση ανταλλαγή, πωλείτε το προϊόν σας όχι για ένα αγαθό που χρειάζεστε άμεσα, αλλά για ένα άλλο αγαθό που έπειτα, στη συνέχεια, το

πωλείτε για το αγαθό που θέλετε. Με την πρώτη ματιά, αυτό φαίνεται όπως μια αδέξια και κυκλική λειτουργία. Αλλά είναι πραγματικά το θαυμάσιο όργανο που επιτρέπει την ανάπτυξη του πολιτισμού.

Σκεφθείτε την περίπτωση του Α, αγρότη, ο οποίος θέλει να αγοράσει τα παπούτσια που γίνονται από τον Β. Δεδομένου ότι το Β δεν θέλει τα αυγά του, βρίσκει τι θέλει ο Β – ας πούμε βούτυρο. Ο Α τότε ανταλλάσσει τα αυγά του με το βούτυρο του Γ και πωλεί το βούτυρο στον Β με αντάλλαγμα τα παπούτσια. Αγοράζει αρχικά το βούτυρο όχι επειδή το θέλει άμεσα, αλλά επειδή θα τον επιτρέψει να πάρει τα παπούτσια του. Ομοίως, ο Σμίθ, ένας ιδιοκτήτης αρότρου, θα πωλήσει το άροτρο του για ένα εμπόρευμα που μπορεί να χωρίσει ευκολότερα και να πωλήσει – ας πούμε, βούτυρο - και έπειτα θα ανταλλάξει ποσότητα του βουτύρου για τα αυγά, το ψωμί, τα ενδύματα, κ.λπ. Και στις δύο περιπτώσεις, η ανωτερότητα του βουτύρου - ο λόγος για την μεγαλύτερη ζήτηση για την πέρα από την απλή κατανάλωση - είναι η μεγαλύτερη εμπορευσιμότητα του. Εάν ένα αγαθό είναι πιο εμπορεύσιμο από άλλο - εάν ο καθένας είναι πιστεύει ότι θα πωληθεί ευκολότερα - τότε θα δημιουργηθεί μεγαλύτερη ζήτηση επειδή μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέσο ανταλλαγής. Θα είναι το μέσο μέσω του οποίου ένας ειδικός μπορεί να ανταλλάξει το προϊόν του για τα αγαθά άλλων ειδικών.

Όπως ακριβώς στη φύση υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία δεξιοτήτων και πηγών, έτσι υπάρχει ποικιλία στην εμπορευσιμότητα των αγαθών. Μερικά αγαθά ζητούνται περισσότερο από άλλα, μερικά είναι περισσότερο διαιρετά σε μικρότερες μονάδες χωρίς την απώλεια αξίας τους, μερικά διαρκούν περισσότερο για μακρά διαστήματα, μερικά μεταφέρονται ευκολότερα σε μεγάλες αποστάσεις. Όλα αυτά τα πλεονεκτήματα δημιουργούν μεγαλύτερη εμπορευσιμότητα. Είναι σαφές ότι σε κάθε κοινωνία, τα πιο εμπορεύσιμα αγαθά θα επιλεγούν σταδιακά ως μέσα ανταλλαγής. Καθώς επιλέγονται ολοένα και περισσότερο ως μέσα ανταλλαγής, η ζήτηση τους αυξάνεται λόγω της χρήσης τους, και έτσι γίνονται ακόμα και πιο εμπορεύσιμα. Το αποτέλεσμα είναι μια αυτοτροφοδοτούμενη σπειροειδής κίνηση: περισσότερη εμπορευσιμότητα προκαλεί την ευρύτερη χρήση ως μέσο ανταλλαγής που προκαλεί περισσότερη εμπορευσιμότητα, κ.λπ. Τελικά, ένα ή δύο προϊόντα χρησιμοποιούνται γενικά ως μέσα ανταλλαγής - σχεδόν σε όλες τις ανταλλαγές - και αυτά καλούνται χρήμα.

Ιστορικά, πολλά διαφορετικά αγαθά έχουν χρησιμοποιηθεί ως μέσα: ο καπνός στην αποικιακή Βιρτζίνια, η ζάχαρη στις δυτικές Ινδίες, αλάτι στην Αβησσυνία, βοοειδή στην αρχαία Ελλάδα, καρφιά στη Σκωτία, χαλκός στην αρχαία Αίγυπτο και ακόμη σιτάρι, χάντρες, τσάι, κοχύλια και καμάκια ψαριών. Διαμέσου

των αιώνων, δύο προϊόντα, χρυσός και το ασήμι, έχουν αναδειχθεί ως χρήμα μέσω του ελεύθερου ανταγωνισμού της αγοράς, και έχουν εκτοπίσει τα άλλα προϊόντα. Και τα δύο είναι, μεμονωμένα, εμπορεύσιμα, έχουν μεγάλη ζήτηση σαν κοσμήματα και υπερέχουν στις άλλες απαραίτητες ιδιότητες. Πρόσφατα, το ασήμι, είναι σχετικά αφθονότερο από τον χρυσό, έχει βρεθεί χρησιμότερο για μικρότερες ανταλλαγές, ενώ ο χρυσός είναι πιο χρήσιμος για μεγαλύτερες συναλλαγές. Οπωσδήποτε, το σημαντικότερο είναι, ότι για οποιονδήποτε λόγο, η ελεύθερη αγορά έχει βρει ότι ο χρυσός και το ασήμι αποδοτικότερα ως χρήματα.

Η διαδικασία: η συσσωρευτική ανάπτυξη ενός μέσου ανταλλαγής στην ελεύθερη αγορά - είναι ο μόνος τρόπος που μπορεί να καθιερωθεί το χρήμα. Το χρήμα δεν μπορεί να προέλθει με οποιοδήποτε άλλον τρόπο, ούτε από κάποιον που αποφασίζει ξαφνικά να δημιουργήσει τα χρήματα από άχρηστο υλικό, ούτε από την κυβέρνηση που αποκαλεί τα αριθμητικά ψηφία ενός χαρτιού «χρήματα». Η γνώση των χρηματικών τιμών του πρόσφατου παρελθόντος ενσωματώνεται στην ζήτηση του χρήματος³ εν αντιθέσει με τα άμεσα χρησιμοποιούμενα αγαθά καταναλωτών ή παραγωγών, το χρήμα πρέπει να έχει προϋπάρχουσες τιμές στις οποίες να στηριχθεί η ζήτηση. Αλλά ο μόνος τρόπος που μπορεί να συμβεί αυτό είναι με ένα χρήσιμο εμπόρευμα κατά τον αντιπραγματισμό, και έπειτα την προσθέντας ζήτηση για ένα μέσο συναλλαγής στην προηγούμενη ζήτηση για την άμεση χρήση (π.χ., κοσμήματα, στην περίπτωση του χρυσού)³. Κατά συνέπεια, η κυβέρνηση είναι ανίκανη να δημιουργήσει χρήμα για την οικονομία, αυτό μπορεί μόνο να αναπτυχθεί με διαδικασίες ελεύθερης αγοράς.

Η πιο σημαντική αλήθεια για το χρήμα προκύπτει τώρα από τη συζήτησή μας: το χρήμα είναι εμπόρευμα. Η γνώση αυτού του απλού μαθήματος είναι από τους πιο σημαντικούς στόχους παγκοσμίως. Πολύ συχνά οι άνθρωποι μιλούν για το χρήμα λίγο ή πολύ σαν κάτι τέτοιο. Το χρήμα δεν είναι μια αφηρημένη λογιστική μονάδα, που μπορεί να διαχωριστεί από ένα συγκεκριμένο αγαθό δεν είναι μια άχρηστη απόδειξη καλή μόνο για ανταλλαγή, δεν είναι μια «αξίωση επί της κοινωνίας», δεν είναι εγγύηση για ένα σταθερό επίπεδο τιμών. Είναι απλά εμπόρευμα. Διαφέρει από άλλα προϊόντα λόγω της ζήτησης του ως μέσο συναλλαγής. Αλλά εκτός από αυτό, είναι εμπόρευμα - και όπως όλα τα εμπορεύματα, έχει απόθεμα, αντιμετωπίζει την ζήτηση από τους ανθρώπους για να αγοράσουν και να το αποταμιεύσουν κ.λπ. Όπως όλα τα προϊόντα «η τιμή του» –

---

³ On the origin of money, cf. Carl Menger, *Principles of Economics* (Glencoe, Ill.: Free Press, 1950), pp. 257-71; Ludwig von Mises, *Theory of Money and Credit*, 3rd ed. (New Haven: Yale University Press, 1951), pp. 97-123

με τους όρους των άλλων αγαθών - καθορίζεται από την αλληλεπίδραση της συνολικής προσφοράς ή του αποθέματος του, και της συνολικής ζήτησης από τους ανθρώπους για να αγοράσουν και να αποταμιεύσουν. (Οι άνθρωποι «αγοράζουν» το χρήμα με την πώληση των αγαθών και των υπηρεσιών τους για αυτό, όπως ακριβώς πωλούν χρήμα όταν αγοράζουν αγαθά και υπηρεσίες).

4. Τα οφέλη του χρήματος

Η εμφάνιση του χρήματος ήταν ένα μεγάλο όφελος για την ανθρωπότητα. Χωρίς χρήμα - χωρίς ένα γενικό μέσο συναλλαγής - δεν θα μπορούσε να υπάρξει πραγματική εξειδίκευση, καμία πρόοδος της οικονομίας πέραν ενός απλού, πρωτόγονου επιπέδου. Με το χρήμα, τα προβλήματα αδιαιρετότητας και «της σύμπτωσης των επιθυμιών» που μάστιζαν την κοινωνία του αντιπραγματισμού εξαφανίστηκαν. Τώρα, ο Τζόουνς μπορεί να μισθώσει εργάτες και να τους πληρώσει... με χρήμα. Ο Σμίθ μπορεί να πωλήσει το άροτρό του σε αντάλλαγμα... χρήματα. Το χρήμα-εμπόρευμα είναι διαιρετό στις μικρές μονάδες, και είναι γενικά αποδεκτό από όλους. Και έτσι όλα τα αγαθά και οι υπηρεσίες πωλούνται για χρήματα, και έπειτα τα χρήματα χρησιμοποιούνται για να αγοράσουν άλλες αγαθά και υπηρεσίες που οι άνθρωποι επιθυμούν. Λόγω του χρήματος, μια περίπλοκη «δομή παραγωγής» μπορεί να διαμορφωθεί, με τη γη, την εργασία, και τα κεφαλαιουχικά αγαθά συνεργαζόμενα για την ανάπτυξη της παραγωγής σε κάθε στάδιο και λαμβάνοντας πληρωμή σε χρήμα.

Η καθιέρωση του χρήματος έχει ακόμη ένα μεγάλο όφελος. Δεδομένου ότι όλες οι ανταλλαγές γίνονται με χρήματα, όλες οι ισοτιμίες εκφράζονται σε χρήμα και έτσι οι άνθρωποι μπορούν να συγκρίνουν την αγοραία αξία κάθε αγαθού με αυτήν των άλλων αγαθών. Αν μια τηλεόραση ανταλλάσσεται με τρεις συγγιές χρυσού και ένα αυτοκίνητο ανταλλάσσεται για εξήντα συγγιές χρυσού, ο καθένας μπορεί αντιληφθεί ότι ένα αυτοκίνητο είναι «αξιζεί» είκοσι τηλεοράσεις στην αγορά. Αυτές οι ισοτιμίες είναι οι τιμές, και το χρήμα-εμπόρευμα εξυπηρετεί ως κοινός παρονομαστής για όλες τις τιμές. Μόνο η καθιέρωση των χρηματικών τιμών στην αγορά επιτρέπει την ανάπτυξη μιας πολιτισμένης οικονομίας, γιατί το ότι επιτρέπει στους επιχειρηματίες οικονομικούς υπολογισμούς. Οι επιχειρηματίες μπορούν τώρα να κρίνουν πόσο καλά ικανοποιούν την καταναλωτική ζήτηση συγκρίνοντας τις τιμές πώλησης των προϊόντων τους με τις τιμές που πρέπει να πληρώσουν τους παραγωγικούς συντελεστές («το κόστος τους»). Από τη στιγμή που όλες αυτές οι τιμές εκφράζονται χρηματικά, οι επιχειρηματίες μπορούν να υπολογίσουν εάν έχουν κέρδη ή ζημιές. Τέτοιοι υπολογισμοί καθοδηγούν τους

επιχειρηματίες, τους εργάτες, και τους γαιοκτήμονες στην αναζήτηση χρηματικού εισοδήματος στην αγορά. Μόνο τέτοιοι υπολογισμοί μπορούν να κατανείμουν τους πόρους στην πιο παραγωγική τους χρήση - στις χρήσεις που θα ικανοποιούν περισσότερο τις επιθυμίες των καταναλωτών.

Πολλά βιβλία λένε ότι το χρήμα έχει διάφορες λειτουργίες: μέσο ανταλλαγής, λογιστική μονάδα, ή «μέτρηση της αξίας», «αποταμίευση της αξίας» κ.λπ. Αλλά πρέπει να είναι σαφές ότι όλες αυτές οι λειτουργίες είναι απλά πορίσματα της μιας μεγάλης λειτουργίας: του μέσου ανταλλαγής. Επειδή ο χρυσός είναι ένα γενικό μέσο, είναι το πιο εμπορεύσιμο, μπορεί να αποθηκευθεί για να εξυπηρετήσει ως μέσο μελλοντικά καθώς επίσης και στο παρόν και όλες οι τιμές να εκφράζονται στους όρους του⁴. Επειδή ο χρυσός είναι το εμπορευματικό μέσο για όλες τις ανταλλαγές, μπορεί να χρησιμεύσει ως λογιστική μονάδα για παρούσες και αναμενόμενες μελλοντικές, τιμές. Είναι σημαντικό να αντιληφθούμε ότι το χρήμα δεν μπορεί να είναι μια αφηρημένη λογιστική μονάδα ή απαίτηση, εκτός από το μέτρο στο οποίο εξυπηρετεί ως μέσο ανταλλαγής.

5. Η νομισματική μονάδα

Τώρα που είδαμε πώς το χρήμα προέκυψε, και τι κάνει, μπορούμε να ρωτήσουμε: πώς το χρήμα-εμπόρευμα χρησιμοποιείται; Συγκεκριμένα, τι είναι απόθεμα, ή προσφορά χρήματος στην κοινωνία, και πώς αυτό ανταλλάσσεται;

Αρχικά, τα περισσότερα απτά φυσικά αγαθά εμπορεύονται βάσει του βάρους τους. Το βάρος είναι η διακριτική μονάδα των υλικών προϊόντων και έτσι το εμπόριο πραγματοποιείται με όρους βάρους όπως τόνοι, λίβρες, οι ουγγιές, κόκκοι, γραμμάρια κ.τ.λ.⁵ Ο χρυσός δεν είναι εξαίρεση. Ο χρυσός, όπως τα άλλα εμπορεύματα, εμπορεύεται βάσει μονάδων βάρους⁶.

Είναι προφανές ότι το μέγεθος της κοινής μονάδας μέτρησης που επιλέγεται για τις εμπορικές συναλλαγές δεν αλλάζει κάτι για τον οικονομολόγο. Η μια χώρα, για μετρικό σύστημα μπορεί να προτιμά τα γραμμάρια, η Αγγλία ή η Αμερική μπορεί να προτιμά να υπολογίσει σε κόκκους ή ουγγιές. Όλες οι μονάδες του βάρους είναι μετατρέψιμες η μια στην άλλη, μια λίβρα είναι ίση με δέκα έξι ουγγιές, μια ουγγιά είναι ίση με 437,5 κόκκους ή 28,35 γραμμάρια, κ.λπ.

⁴ Το χρήμα δεν «μετρά» τιμές ή αξίες, είναι ο κοινός παρονομαστής για να εκφραστούν αυτές. Συνοπτικά, οι τιμές εκφράζονται σε χρήμα, δεν μετρούνται από αυτό.

⁵ Ακόμη και εκείνα τα αγαθά που ανταλλάσσονται με όρους όγκου (μπάλλα, μόδιο) άρρητα υποθέτουν μια αναλογία όγκου-βάρους για κάθε μονάδα

⁶ Μια από τις πρωταρχικές ιδιότητες του χρυσού είναι η ομοιογένεια του- αντίθετα από άλλα εμπορεύματα δεν έχει διαφορές στην ποιότητα. Μια ουγγιά ατόφιου χρυσού ισούται με μια άλλη ουγγιά ατόφιου χρυσού παγκοσμίως.

Υποθέτοντας ότι χρυσός έχει επιλεγεί ως χρήμα, το μέγεθος της μονάδας χρυσού που χρησιμοποιείται στον υπολογισμό είναι αδιάφορη για μας. Ο Τζόουνς μπορεί να πουλήσει ένα παλτό για μια ουγγιά χρυσού στην Αμερική, ή για 28,35 γραμμάρια στη Γαλλία και οι δύο τιμές είναι ίδιες.

Όλα αυτά μπορεί να φανούν ως ενασχόληση με το προφανές, εκτός από το ότι πολλή δυστυχία στον κόσμο θα είχε αποφευχθεί εάν οι άνθρωποι είχαν αντιλαμβανόταν πλήρως αυτές τις απλές αλήθειες. Σχεδόν ο καθένας, παραδείγματος χάριν, σκέφτεται τα χρήματα ως αφηρημένες μονάδες για κάτι ή για κάτι άλλο, το καθένα προσκολλημένο σε συγκεκριμένη χώρα. Ακόμα και όταν οι χώρες ήταν στο «χρυσό κανόνα», οι άνθρωποι σκεπτόταν με παρόμοιους όρους. Τα αμερικανικά χρήματα ήταν «δολάρια», τα γαλλικά ήταν «φράγκα», γερμανικά «μάρκα» κ.λ.π. Όλα αυτά ήταν δεμένα στο χρυσό, αλλά όλα θεωρούνταν κυρίαρχα και ανεξάρτητα και ως εκ τούτου ήταν εύκολο για τις χώρες να βγουν από το «χρυσό κανόνα». Ακόμη όλα αυτά τα ονόματα ήταν απλά ονόματα για τις μονάδες του βάρους του χρυσού ή του ασημιού.

Η βρετανική «λίρα στερλίνα» αρχικά δήλωνε το βάρος λίβρας ασημιού. Και του δολαρίου; Το δολάριο ξεκίνησε το όνομα που εφαρμόστηκε για το βάρος μιας ουγγιάς ασημι που κόπηκε από κόμη της Βοημίας ονομαζόμενο Σλικ, τον δέκατο έκτο αιώνα. Ο κόμης του Σλικ έζησε στην κοιλάδα Γιόακιμ ή Γιόακιμσταλ. Τα νομίσματα του κόμη απέκτησαν μεγάλη φήμη για την ομοιομορφία και την κομψότητα τους, αποκαλούνταν ευρέως «τάλιρα του Γιόακιμ» ή τελικά «τάλιρα». Το όνομα «δολάριο» τελικά προέκυψε από «το τάλιρο».

Στην ελεύθερη αγορά, συνεπώς, τα διάφορα ονόματα που οι (νομισματικές) μονάδες έχουν είναι απλά ορισμοί των μονάδων βάρους. Όταν ήμασταν στον «χρυσό κανόνα» πριν από το 1933, άρεσε στους ανθρώπους να λένε ότι η «τιμή του χρυσού» «ήταν καθορισμένη στα είκοσι δολάρια ανά ουγγιά του χρυσού». Αλλά αυτός ήταν ένας επικίνδυνα παραπλανητικός τρόπος που βλέπαμε τα χρήματα μας. Πράγματι, «το δολάριο» καθορίστηκε ονομαστικά (περίπου) στο 1/20 μιας ουγγιάς του χρυσού. Ήταν επομένως παραπλανητικό για να μιλούμε για «ισοτιμία» του νομίσματος μιας χώρας με μια άλλη. Η «ισοτιμία» της «λίρας Αγγλίας» δεν ήταν πραγματικά πέντε «δολάρια»⁷. Το δολάριο είχε καθοριστεί ως 1/20 μιας ουγγιάς χρυσού και η λίρα Αγγλίας, τότε, καθορίστηκε ονομαστικά ως το 1/4 μιας ουγγιάς χρυσού, απλά εμπορευόταν ως 5/20 μιας

---

⁷ Πράγματι η λίρα αγγλίας ανταλλάσσονταν προς \$4,87, αλλά για χρησιμοποιήσουμε \$5 για διευκόλυνση των υπολογισμών.

ουγγιάς χρυσού. Σαφώς, τέτοιες ανταλλαγές, και μια τέτοια σύγχυση ονομάτων, ήταν παραπλανητική και προκαλούσε σύγχυση. Πώς προέκυψαν εμφανίζεται παρακάτω στο κεφάλαιο σχετικά με την ανάμειξη της κυβέρνησης με την κοπή του χρήματος. Σε μια αμιγώς ελεύθερη αγορά, ο χρυσός απλά θα ανταλλασσόταν άμεσα ως «γραμμάρια», κόκκους ή ουγγιές και τέτοια ονόματα που προκαλούν σύγχυση όπως δολάρια, το φράγκο, κ.λπ., θα ήταν περιττά. Επομένως, σε αυτό το κεφάλαιο, θα μεταχειριστούμε τα χρήματα σαν να ανταλλάσσονται άμεσα με όρους ουγγιών ή γραμμαρίων.

Σαφώς, η ελεύθερη αγορά θα επιλέξει ως κοινή μονάδα οποιοδήποτε μέγεθος του χρήματος-εμπορεύματος είναι το καταλληλότερο. Εάν ο λευκόχρυσος ήταν το χρήμα, θα ανταλλασσόταν πιθανώς πιθανώς ως κλάσμα μιας ουγγιάς, εάν ο σίδηρος χρησιμοποιούνταν, θα υπολογιζόταν σε λίβρες ή τόνους. Σαφώς, το μέγεθος δεν έχει σημασία για τον οικονομολόγο.

6. Το σχήμα του χρήματος

Εάν το μέγεθος ή το όνομα της χρηματικής μονάδας δεν έχει οικονομική σημασία, δεν ούτε η μορφή του χρήματος. Δεδομένου ότι το εμπόρευμα είναι το χρήμα, έπεται ότι ολόκληρο το απόθεμα του μετάλλου, εφ' όσον είναι διαθέσιμο στον άνθρωπο, αποτελεί το παγκόσμιο απόθεμα του χρήματος. Δεν έχει καμία πραγματική σημασία το σχήμα οποιοδήποτε μετάλλου σε οποιαδήποτε στιγμή. Εάν ο σίδηρος είναι το χρήμα, τότε όλος ο σίδηρος είναι χρήματα, είτε είναι υπό μορφή ράβδων, χοντρών κομματιών ή ενσωματωμένος σε εξειδικευμένα μηχανήματα⁸. Ο χρυσός έχει ανταλλαχθεί ως χρήμα σε ακατέργαστη μορφή ψηγγμάτων, ως χρυσή σκόνη σε σάκους, ακόμη και ως κόσμημα. Δεν πρέπει να προκαλεί έκπληξη ότι ο χρυσός ή άλλα χρήματα, μπορούν να ανταλλαχθούν σε πολλές μορφές, δεδομένου ότι το σημαντικό χαρακτηριστικό γνώρισμά τους είναι το βάρος τους.

Είναι αλήθεια, εντούτοις, ότι μερικά σχήματα είναι συχνά καταλληλότερα από άλλα. Στους πρόσφατους αιώνες, ο χρυσός και το ασήμι έχουν κοπεί σε νομίσματα, για τις μικρότερες, καθημερινές συναλλαγές, και σε μεγαλύτερες ράβδους για τις μεγαλύτερες συναλλαγές. Άλλος χρυσός μετασχηματίζεται σε κόσμημα και άλλα διακοσμητικά είδη. Οποιοσδήποτε μετασχηματισμός από μια μορφή σε άλλη κοστίζει σε χρόνο, προσπάθεια και άλλους πόρους. Η εργασία αυτή είναι μια δουλειά όπως οποιαδήποτε άλλη, και οι τιμές για αυτήν την υπηρεσία καθορίζεται με τον συνηθισμένο τρόπο. Οι περισσότεροι άνθρωποι συμφωνούν ότι

⁸ Ο σίδηρος χρησιμοποιήθηκε εκτεταμένα ως χρήμα στην Ασία και την Αφρική

είναι νόμιμο για τους χρυσοχόους να κάνουν κοσμήματα από ακατέργαστο χρυσό, αλλά συχνά αρνούνται ότι το ίδιο πράγμα ισχύει για την κατασκευή των νομισμάτων. Στην ελεύθερη αγορά, η κοπή νομισμάτων είναι ουσιαστικά μια επιχείρηση όπως οι άλλες.

Πολλοί άνθρωποι πίστεψαν, την εποχή του χρυσού κανόνα, ότι τα νομίσματα ήταν «πιο πραγματικά» χρήματα από μια καθαρή χρυσή «ράβδο» (ράβδοι, ψήγματα ή οποιαδήποτε άλλη μορφή). Είναι αλήθεια ότι τα νομίσματα είχαν ένα περιθώριο μεγαλύτερο από τη ράβδο, αλλά αυτό δεν προκλήθηκε από κάποια μυστηριώδη ιδιότητα των νομισμάτων, προήλθε από το γεγονός ότι κοστίζει περισσότερο η κοπή νομισμάτων από ράβδους απ' ό,τι το λιώσιμο ξανά των νομίσματα σε ράβδους. Λόγω αυτής της διαφοράς, τα νομίσματα είχαν μεγαλύτερη αξία στην αγορά.

7. Ιδιωτική νομισματοκοπή

Η ιδέα της ιδιωτικής νομισματοκοπής φαίνεται παράξενο σήμερα ότι αξίζει να εξετασθεί προσεκτικά. Έχουμε συνηθίσει στη σκέψη της νομισματοκοπής ως «ανάγκης κυριαρχίας». Στο κάτω- κάτω, δεν είμαστε προσδεμένοι σε ένα «βασιλικό δικαίωμα», είναι αμερικανική η αντίληψη ότι η κυριαρχία στηρίζεται, όχι στην κυβέρνηση, αλλά στους ανθρώπους.

Πώς η ιδιωτική νομισματοκοπή θα λειτουργούσε; Με ίδιο τρόπο, που έχουμε πει, όπως οποιαδήποτε άλλη επιχείρηση. Κάθε νομισματοκόπος θα παρήγαγε οποιασδήποτε μορφής ή σχήματος νόμισμα που θα ικανοποιούσε τους πελάτες του. Η τιμή θα καθοριζόταν από τον ελεύθερο ανταγωνισμό στην αγορά.

Η συνηθισμένη αντίρρηση είναι ότι θα ήταν πολύ μεγάλο πρόβλημα το ζύγισμα ή ο προσδιορισμός του χρυσού σε κάθε συναλλαγή. Αλλά τι μπορεί να αποτρέψει τα ιδιωτικά νομισματοκοπεία από τη σφράγιση του νομίσματος και την εγγύηση του βάρους και της καθαρότητας του; Τα ιδιωτικά νομισματοκοπεία μπορούν να εγγυηθούν ένα νόμισμα τουλάχιστον τόσο καλά όπως το κυβερνητικό νομισματοκοπείο. Φθαρμένα κομμάτια μετάλλου δεν θα γίνονταν αποδεκτά ως νόμισμα. Οι άνθρωποι θα χρησιμοποιούσαν τα νομίσματα εκείνων των νομισματοκοπείων με την καλύτερη φήμη για την καλή ποιότητα του προϊόντος. Έχουμε δει ακριβώς πως το «δολάριο» κυριάρχησε- ως ανταγωνιστικό ασημένιο νόμισμα.

Οι αντίπαλοι της ιδιωτικής νομισματοκοπής της καταλογίζουν ότι η απάτη θα ήταν διαδεδομένη. Ακόμη, αυτοί οι ίδιοι αντίπαλοι της θα εμπιστευόνταν την κυβέρνηση για δικαίωμα νομισματοκοπής. Αλλά εάν εμπιστευόμαστε την

κυβέρνηση, τότε σίγουρα, με την ιδιωτική νομισματοκοπή, θα μπορούσαμε τουλάχιστον να εμπιστευθούμε την κυβέρνηση για την αποτροπή ή τιμωρία της απάτης. Συνήθως θεωρείται ότι η πρόληψη ή η τιμωρία της απάτης, της κλοπής, ή άλλων εγκλημάτων είναι η πραγματική δικαίωση για την ύπαρξη της κυβέρνησης. Αλλά εάν η κυβέρνηση στην οποία στηρίζεται η ιδιωτική νομισματοκοπή, δεν μπορεί να συλλάβει τον εγκληματία, ποια ελπίδα υπάρχει για μια αξιόπιστη νομισματοκοπή όταν απορρίπτεται η ακεραιότητα των συμμετεχόντων της ελεύθερης αγοράς ιδιωτικών προς όφελος ενός κυβερνητικού μονοπωλίου νομισματοκοπής; Εάν η κυβέρνηση δεν μπορεί να είναι αξιόπιστη για τον εκτοπισμό ενός περιστασιακού κακοποιού σε μια ελεύθερη αγορά νομισμάτων, γιατί μπορεί η κυβέρνηση να είναι αξιόπιστη όταν βρίσκεται σε θέση συνολικού ελέγχου του χρήματος και μπορεί να το υποτιμήσει, να το φαλκιδεύει ή διαφορετικά με την πλήρη νομική κάλυψη να ενεργεί ως μόνος κακοποιός στην αγορά; Είναι σίγουρα ανοησία να πούμε ότι η κυβέρνηση πρέπει να κοινωνικοποιήσει όλη την ιδιοκτησία προκειμένου να αποτραπεί ο καθένας από την κλοπή της ιδιοκτησίας. Η λογική πίσω από την κατάργηση της ιδιωτικής νομισματοκοπής είναι η ίδια.

Επιπλέον, ολόκληρη η σύγχρονη επιχείρηση είναι βασισμένη στην τήρηση προτύπων. Το φαρμακείο πωλεί ένα μπουκάλι οκτώ ουγγιών ενός φαρμάκου, ο παρασκευαστής κρέατος πωλεί μια λίβρα του βοδινού κρέατος. Ο αγοραστής αναμένει αυτές τις εγγυήσεις να είναι ακριβείς, και έτσι είναι. Και σκεφτείτε τις χιλιάδες χιλιάδων εξειδικευμένων, ζωτικής σημασίας βιομηχανικών προϊόντων που πρέπει να ανταποκριθούν σε πολύ ακριβή πρότυπα και τις προδιαγραφές. Ο αγοραστής ενός μπουλονιού 1/2 ίντσας πρέπει να πάρει ένα μπουλόνι 1/2 ίντσας και όχι 3/8 ίντσας.

Ακόμη, η επιχείρηση δεν έχει καταρρεύσει. Λίγοι άνθρωποι προτείνουν ότι η κυβέρνηση πρέπει να εθνικοποιήσει τη βιομηχανία εργαλείων ως τμήμα της δουλειάς της για την προστασία των προτύπων κατά της απάτης. Η σύγχρονη οικονομία αγοράς περιέχει έναν άπειρο αριθμό περίπλοκων ανταλλαγών, οι περισσότερες βασισμένες σε καθορισμένα πρότυπα ποσότητας και ποιότητας. Αλλά η απάτη είναι περιορισμένη, και αυτή η περιορισμένη, τουλάχιστον στη θεωρία, πρέπει να διώκεται. Έτσι θα συνέβαινε αν υπήρχε ιδιωτική νομισματοκοπή. Μπορούμε να είμαστε βέβαιοι ότι πελάτες ενός νομισματοκοπέου, και οι

ανταγωνιστές του, θα κινητοποιούνταν άμεσα σε οποιαδήποτε πιθανή απάτη όσον αφορά το βάρος ή την καθαρότητα των νομισμάτων του⁹.

Οι πρωτοπόροι του μονοπωλίου της κυβερνητικής νομισματοκοπής ισχυρίζονται ότι το χρήμα είναι διαφορετικό από όλα τα άλλα αγαθά, επειδή ο «νόμος Gresham» αποδεικνύει ότι το «κακό χρήμα διώχνει το καλό» από την κυκλοφορία. Ως εκ τούτου, δεν μπορούμε να εμπιστευθούμε την ελεύθερη αγορά για να εξυπηρετήσει το κοινό παρέχοντας καλό χρήμα. Αλλά αυτή η διατύπωση στηρίζεται σε μια παρερμηνεία του διάσημου νόμου Gresham. Ο νόμος στην πραγματικότητα λέει ότι «τα χρήματα που ανατιμώνται τεχνητά από την κυβέρνηση θα διώξουν από την κυκλοφορία τεχνητά υποτιμημένα χρήματα». Υποθέστε, παραδείγματος χάριν, ότι υπάρχουν χρυσά νομίσματα μιας-ουγγιάς στην κυκλοφορία. Μετά από μερικά έτη φθοράς και αλλοίωσης, πέστε ότι μερικά νομίσματα ζυγίζουν μόνο 0,9 της ουγγιάς. Προφανώς, στην ελεύθερη αγορά, τα φθαρμένα νομίσματα θα κυκλοφορούσαν μόνο στο ενενήντα τοις εκατό της αξίας των κανονικών νομισμάτων, και η ονομαστική επί τη εμφανίσει αξία των πρώτων θα πρέπει να αποκηρυχθεί¹⁰. Αν μη τι άλλο θα είναι τα «κακά» νομίσματα που θα οδηγηθούν εκτός αγοράς. Αλλά υποθέστε τα κυβερνητικά διατάγματα ότι ο καθένας πρέπει να μεταχειριστεί τα φθαρμένα νομίσματα ως ίσα με τα νέα, κομμένα νομίσματα, και πρέπει να τα αποδεχθεί εξίσου στην πληρωμή των χρεών. Τι έχει κάνει στην πραγματικότητα η κυβέρνηση; Έχει επιβάλει έλεγχο τιμής με εξαναγκασμό επί της ισοτιμίας μεταξύ των δύο τύπων νομίσματος. Επιμένοντας στην ονομαστική αξία, όταν τα φθαρμένα νομίσματα θα έπρεπε να ανταλλάσσονται με 10% έκπτωση, υπερτιμά τα φθαρμένα νομίσματα και υποτιμά τα νέα νομίσματα. Συνεπώς, ο καθένας θα ανταλλάσσει τα φθαρμένα νομίσματα και θα συσσωρεύει ή θα λιώνει τα νέα. Το «κακό χρήμα διώχνει το καλό χρήμα» τότε, όχι στην ελεύθερη αγορά, αλλά ως άμεσο αποτέλεσμα της κυβερνητικής επέμβασης στην αγορά.

Παρά την ατέρμονη παρέμβαση από τις κυβερνήσεις, δημιουργώντας επικίνδυνες καταστάσεις, το ιδιωτικό χρήμα έχει ακμάσει πολλές φορές ιστορικά. Επαληθεύοντας τον άγραφο νόμο ότι όλες οι καινοτομίες προέρχονται από τα ελεύθερα άτομα και όχι το κράτος, τα πρώτα νομίσματα δημιουργήθηκαν από

---

⁹ βλέπε Herbert Spencer, *Social Statics* (New York: D. Appleton & Co., 1890), σελ. 438.

¹⁰ Για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της φθοράς, οι ιδιώτες νομισματοκόποι μπορεί είτε να θέσουν ένα χρονικό όριο στην εγγύηση βάρους που προσφέρουν ή να συμφωνήσουν να εκδώσουν νέο νόμισμα στην αρχική του αξία ή σε μικρότερο βάρος. Μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι στην ελεύθερη οικονομία δεν υπάρχει υποχρεωτική τυποποίηση των νομισμάτων η οποία επιβάλλεται όταν η κυβέρνηση έχει το μονοπώλιο της νομισματοκοπής.

ιδιώτες και χρυσοχόους. Στην πραγματικότητα, όταν άρχισε η κυβέρνηση να μονοπωλεί αρχικά την νομισματοκοπή, τα βασιλικά νομίσματα περιείχαν τις εγγυήσεις των ιδιωτών τραπεζιτών, τους οποίους το κοινό εμπιστευόταν πολύ περισσότερο, προφανώς, από την κυβέρνηση. Τα ιδιωτικά χρυσά νομίσματα κυκλοφορούσαν στην Καλιφόρνια ως το 1848¹¹.

8. Η «κατάλληλη» προσφορά χρήματος

Τώρα μπορούμε να ρωτήσουμε: ποια πρέπει να είναι η προσφορά του χρήματος στην κοινωνία και πως αυτή χρησιμοποιείται; Συγκεκριμένα, μπορούμε να θέσουμε την αιώνια ερώτηση, πόσα χρήματα «χρειαζόμαστε»; Πρέπει η προσφορά του χρήματος να ρυθμίζεται από κάποια κριτήρια ή πρέπει να αφήνεται στην ελεύθερη αγορά; Πρώτον, το συνολικό απόθεμα ή προσφορά, των χρημάτων στην κοινωνία σε οποιοδήποτε στιγμή, είναι το συνολικό βάρος του αντικρίσματος του χρήματος. Ας υποθέσουμε, προς το παρόν, ότι μόνο ένα εμπόρευμα καθιερώνεται στην ελεύθερη αγορά ως χρήμα. Περαιτέρω ας υποθέσουμε ότι ο χρυσός είναι αυτό το εμπόρευμα (αν και θα μπορούσαμε να έχουμε πάρει το ασήμι, ή ακόμα τον σίδηρο, εναπόκειται στην αγορά, και όχι σε μας, να αποφασίσει ποιο είναι το καλύτερο εμπόρευμα να χρησιμοποιηθεί ως χρήμα). Δεδομένου ότι το χρήμα είναι ο χρυσός, η συνολική προσφορά του χρήματος είναι το συνολικό βάρος του χρυσού που υπάρχει στην κοινωνία. Το σχήμα του χρυσού δεν έχει σημασία - εκτός εάν το κόστος της αλλαγής του σχήματος σε κάποιους συγκεκριμένους τρόπους είναι μεγαλύτερο απ' ότι σε άλλους (π.χ. η κοπή των νομισμάτων κοστίζει περισσότερο από το λιώσιμο τους). Σε αυτή την περίπτωση, ένα από τα σχήματα θα επιλεγεί από την αγορά ως μέτρο και τα άλλα σχήματα θα έχουν ένα ασφάλιστρο (premium) ή μια έκπτωση (discount) σύμφωνα με το σχετικό κόστος τους στην αγορά.

Οι αλλαγές στο συνολικό απόθεμα χρυσού θα διέπονται από τις ίδιες αιτίες που διέπουν τα άλλα αγαθά. Οι αυξήσεις θα προέρχονται από τη μεγαλύτερη παραγωγή των ορυχείων, οι μειώσεις από τη χρήση, φθορά, τη βιομηχανία κ.λπ. Επειδή η αγορά θα επιλέξει διαρκή εμπορεύματα ως χρήμα και επειδή το χρήμα

---

¹¹ Για ιστορικά παραδείγματα ιδιωτικής νομισματοκοπής, δείτε B.W. Barnard, "The use of private tokens for money in the United States", *Quarterly Journal of Economics* (1916-17), σελ. 617-26, Charles A. Conant, *The principles of money and banking* (New York: Harper Bros., 1905) I, 127-32, Lysander Spooner, *A letter to Grover Cleveland* (Boston: B.R. Tucker, 1886) σελ. 79, και J. Laurence Laughlin, *A new exposition of money, credit and prices* (Chicago: University of Chicago Press, 1931) I, 47-51. Σχετικά με την νομισματοκοπή, επίσης δείτε Mises, σελ. 65-67, και Edwin Cannan, *Money* 8th έκδοση (London: Staples Press, Ltd, 1934) σελ. 33.

δεν φθίρεται στο ποσοστό των άλλων εμπορευμάτων - αλλά υιοθετείται ως μέσο ανταλλαγής – το ποσοστό της νέας ετήσιας παραγωγής προς συνολικό απόθεμά του θα τείνει να είναι αρκετά μικρή. Οι αλλαγές στο συνολικό απόθεμα χρυσού, συνεπώς, πραγματοποιείται γενικά πολύ αργά.

Ποια «θα έπρεπε» να είναι η προσφορά του χρήματος; Όλα τα είδη των κριτηρίων έχουν τεθεί: ότι το χρήμα πρέπει να κινείται σύμφωνα με τον πληθυσμό, με τον «όγκο του εμπορίου», με την «παραγόμενη ποσότητα των προϊόντων», έτσι ώστε να κρατηθεί σταθερό το «επιπέδων τιμών» κ.λπ. Λίγοι πράγματι έχουν προτείνει να αφήσουμε την απόφαση στην αγορά. Αλλά το χρήμα διαφέρει από άλλα προϊόντα σε ένα ουσιαστικό γεγονός. Η κατανόηση αυτή της διαφοράς είναι το κλειδί για την κατανόηση των νομισματικών θεμάτων. Όταν η προσφορά οποιουδήποτε άλλου αγαθού αυξάνεται, η αύξηση προσφέρει ένα κοινωνικό όφελος, είναι θέμα γενικότερης αλλαγής στις προτιμήσεις. Περισσότερα καταναλωτικά αγαθά σημαίνει υψηλότερο επίπεδο διαβίωσης για τον κόσμο' περισσότερα κεφαλαιουχικά αγαθά σημαίνει διατήρηση και αύξηση του επιπέδου διαβίωσης στο μέλλον. Η ανακάλυψη ενός νέου, εύφορου εδάφους ή φυσικών πηγών υπόσχεται επίσης να προσθέσει στο επίπεδο διαβίωσης, στο παρόν και το μέλλον. Αλλά τι συμβαίνει με το χρήμα; Μια αύξηση της προσφοράς του χρήματος ωφελεί επίσης τον κόσμο;

Τα καταναλωτικά αγαθά χρησιμοποιούνται από τους καταναλωτές, τα κεφαλαιουχικά αγαθά και οι φυσικά πηγές χρησιμοποιούνται για την διαδικασία παραγωγής καταναλωτικών αγαθών. Αλλά το χρήμα δεν χρησιμοποιείται, η λειτουργία του είναι να ενεργήσει ως μέσο συναλλαγής - να διευκολύνει τα αγαθά και τις υπηρεσίες να ταξιδέψουν πιο γρήγορα από το ένα άτομο στο άλλο. Αυτές οι συναλλαγές γίνονται με όρους χρηματικών τιμών. Συνεπώς, αν η τιμή μιας τηλεόρασης καθοριστεί στις τρεις ουγγιές χρυσού, λέμε ότι η «τιμή» της τηλεόρασης είναι τρεις ουγγιές. Κάθε φορά, όλα τα αγαθά στην οικονομία θα ανταλλάσσονται σε συγκεκριμένες ισοτιμίες χρυσού ή τιμές. Όπως έχουμε πει, το χρήμα ή ο χρυσός είναι ο κοινός παρονομαστής όλων των τιμών. Αλλά τι συμβαίνει με το χρήμα; Έχει «τιμή»; Δεδομένου ότι μια τιμή είναι απλά μια ισοτιμία, σαφώς έχει. Αλλά, σε αυτήν την περίπτωση, η «τιμή του χρήματος» είναι μια σειρά άπειρου αριθμού ισοτιμιών για όλα τα διάφορα αγαθά που υπάρχουν στην αγορά.

Κατά συνέπεια, υποθέστε ότι το μια τηλεόραση στοιχίζει τρεις χρυσές ουγγιές, ένα αυτοκίνητο εξήντα ουγγιές, μια φραντζόλα ψωμιού 1/100 μιας ουγγιάς και μια ώρα των νομικών υπηρεσιών του κ. Jones μια ουγγιά. Η «τιμή του

χρήματος» θα είναι τότε μια σειρά εναλλακτικών συναλλαγών. Μια ουγγιά χρυσού θα «αξίζει» είτε του 1/3 μιας τηλεόρασης, 1/60 ενός αυτοκινήτου, 100 φραντζόλων ψωμιού, είτε μια ώρα νομικής υπηρεσίας του Jones. Και ούτω καθεξής. Η τιμή του χρήματος, επομένως, είναι η «αγοραστική δύναμη» της νομισματικής μονάδας - σε αυτήν την περίπτωση, της ουγγιάς χρυσού. Μας λέει τι η ουγγιά μπορεί να αγοράσει σε μια συναλλαγή, ακριβώς όπως η χρηματική τιμή μιας τηλεόρασης μας λέει πόσα χρήματα απαιτούνται για την συναλλαγή.

Τι καθορίζει την τιμή του χρήματος; Οι ίδιες δυνάμεις που καθορίζουν όλες τις τιμές στην αγορά - εκείνος ο σεβάσμιος αλλά αιώνια αληθινός νόμος: «προσφορά και ζήτηση». Όλοι ξέρουμε ότι εάν η προσφορά των αυγών αυξηθεί, η τιμή θα τείνει να πέσει εάν η ζήτηση των αγοραστών για τα αυγά αυξηθεί, η τιμή θα τείνει να αυξηθεί. Το ίδιο πράγμα ισχύει για το χρήμα. Μια αύξηση της προσφοράς του χρήματος θα τείνει να χαμηλώσει «την τιμή του» μια αύξηση στην ζήτηση για το χρήμα θα το αυξήσει. Αλλά ποια είναι η ζήτηση για το χρήμα; Στην περίπτωση των αυγών, ξέρουμε τι σημαίνει «ζήτηση», είναι το ποσό των χρημάτων που οι καταναλωτές είναι πρόθυμοι να ξοδέψουν για αυγά, συν τα αυγά που παραμένουν και που δεν πωλούνται από τους προμηθευτές. Ομοίως, στην περίπτωση του χρήματος, «η ζήτηση» σημαίνει τα διάφορα αγαθά που προσφέρονται σε αντάλλαγμα χρημάτων, συν τα χρήματα που διατηρούνται σε μετρητά και που δεν ξοδεύονται κατά τη διάρκεια μιας ορισμένης χρονικής περιόδου. Και στις δύο περιπτώσεις, «η προσφορά» μπορεί να αναφέρεται στο συνολικό απόθεμα του αγαθού στην αγορά.

Τι συμβαίνει, τότε, εάν η προσφορά του χρυσού αυξάνει και η ζήτηση για το χρήμα παραμένει η ίδια; Η «τιμή του χρήματος» πέφτει, δηλ., η αγοραστική δύναμη της χρηματικής μονάδας πέφτει. Μια ουγγιά χρυσού θα αξίζει τώρα λιγότερο από 100 φραντζόλες ψωμιού, το 1/3 μιας τηλεόρασης κ.λπ. Αντιθέτως, εάν η προσφορά του χρυσού πέσει, η αγοραστική δύναμη της ουγγιάς χρυσού αυξάνεται.

Ποια είναι η επίδραση μιας μεταβολής στη προσφορά του χρήματος; Ακολουθώντας το παράδειγμα του David Hume, ενός από τους πρώτους οικονομολόγους, μπορούμε να αναρωτηθούμε τι θα συνέβαινε εάν, εν μια νυκτί, κάποια καλή μάγισσα γλιστρούσε στις τσέπες, τα πορτοφόλια και τα θησαυροφυλάκια τραπεζών και διπλασίασε την ποσότητα των χρημάτων μας. Στο παράδειγμά μας, με μαγικό τρόπο διπλασίασε την προσφορά χρυσού. Θα ήμαστε δύο φορές πιο πλούσιοι; Προφανώς όχι. Αυτό που μας κάνει πλούσιους είναι η αφθονία αγαθών και αυτό που περιορίζει την αφθονία είναι σπανιότητα των

πόρων: δηλαδή έδαφος, εργασία και κεφάλαιο. Διπλασιάζοντας τα νομίσματα δεν θα δημιουργήσει την ύπαρξη τέτοιων πόρων. Μπορούμε να αισθανόμαστε δύο φορές πιο πλούσιοι προς το παρόν, αλλά σαφώς αυτό που κάνουμε είναι διάχυση της προσφοράς του χρήματος. Καθώς το κοινό ορμά έξω για να ξεδέψει τον ανευρεθέντα πλούτο του, οι τιμές, σχεδόν, θα διπλασιάσουν - ή τουλάχιστον θα αυξηθούν μέχρι να ικανοποιηθεί η ζήτηση και το χρήμα δεν αποτιμάται πλέον έναντι των υπαρχόντων αγαθών.

Κατά συνέπεια, βλέπουμε ότι ενώ μια αύξηση στην προσφορά του χρήματος, όπως μια αύξηση στην προσφορά κάθε άλλου αγαθού, μειώνει την τιμή του, η μεταβολή - αντίθετα με τα άλλα αγαθά - δεν αποφέρει κοινωνικό όφελος. Ο κόσμος δεν γίνεται πλουσιότερος. Ενώ ένας νέος καταναλωτής ή ένα κεφαλαιουχικό αγαθό προσθέτει στο επίπεδο διαβίωσης, το νέο χρήμα αυξάνει μόνο τις τιμές - δηλ., διαχέει την ίδια του αγοραστική ισχύ. Ο λόγος για αυτόν τον γρίφο είναι ότι το χρήμα είναι μόνο χρήσιμο για την ανταλλακτική του αξία. Τα άλλα αγαθά έχουν διάφορες «πραγματικές» χρήσεις, έτσι ώστε μια αύξηση στην προσφορά τους ικανοποιούν περισσότερες επιθυμίες των καταναλωτών. Το χρήμα έχει μόνο χρησιμότητα για ενδεχόμενη ανταλλαγή, η χρησιμότητα του βρίσκεται στην αξία ανταλλαγής του ή την «αγοραστική δύναμη». Ο νόμος μας - ότι μια αύξηση του χρήματος δεν παρέχει κοινωνικό όφελος - προέρχεται από τη μοναδική χρήση τους ως μέσο ανταλλαγής.

Μια αύξηση στην προσφορά του χρήματος, επομένως, διαχέει την αποτελεσματικότητα κάθε ουγγιάς χρυσού, αφ' ετέρου, μια πτώση της προσφοράς του χρήματος αυξάνει την δύναμη κάθε ουγγιάς χρυσού για το σκοπό της. Φτάνουμε στην τρομαχτική αλήθεια ότι δεν έχει σημασία ποια είναι η προσφορά του χρήματος. Κάθε προσφορά θα είναι όπως μια οποιαδήποτε άλλη. Η ελεύθερη αγορά απλώς θα ρυθμίσει μεταβάλλοντας την αγοραστική δύναμη ή την αποτελεσματικότητα της μονάδος χρυσού. Δεν υπάρχει καμία ανάγκη ανάμειξης στην αγορά προκειμένου να μεταβληθεί η προσφορά χρήματος που αυτή καθορίζει.

Σε αυτό το σημείο, ο υπεύθυνος νομισματικού σχεδιασμού μπορεί να αντιθέσει: «Εντάξει, δεδομένου ότι είναι αδιάφορο να αυξηθεί η προσφορά χρήματος, δεν είναι η εξόρυξη χρυσού σπατάλη πόρων; Δεν θα πρέπει η κυβέρνηση να κρατήσει την προσφορά χρήματος σταθερή και να απαγορεύσει τη νέα εξόρυξη;». Αυτό το επιχειρήμα είναι εύλογο σε εκείνους που δεν έχουν ως αρχή αντιρρήσεις στην κυβερνητική νομισματοκοπή, αλλά δεν θα έπειθε τον αποφασισμένο συνήγορο της ελευθερίας. Αλλά η αντίρρηση αυτή αγνοεί ένα

σημαντικό σημείο: ότι ο χρυσός δεν είναι μόνο χρήμα, αλλά είναι επίσης, αυταπόδεικτα, και προϊόν. Μια αυξημένη προσφορά χρυσού μπορεί να μην παρέχει οποιοδήποτε νομισματικό όφελος, αλλά παρέχει ένα μη νομισματικό όφελος - δηλ., αυξάνει την προσφορά χρυσού που χρησιμοποιείται στην κατανάλωση (κοσμήματα, οδοντική εργασία και άλλα παρόμοια) και στην βιομηχανική παραγωγή (βιομηχανικές χρήσεις). Η εξόρυξη χρυσού, επομένως, δεν είναι καθόλου κοινωνική σπατάλη.

Συνοψίζοντας, επομένως, ο καθορισμός της προσφοράς χρήματος, όπως όλα τα άλλα αγαθά, είναι καλύτερα να αφήνεται στην ελεύθερη αγορά. Εκτός από τα γενικά ηθικά και οικονομικά πλεονεκτήματα της ελευθερίας επί του εξαναγκασμού, καμία επιβαλλόμενη ποσότητα χρήματος δεν θα λειτουργήσει καλύτερα και η ελεύθερη αγορά θα καθορίσει την παραγωγή χρυσού σύμφωνα με τη σχετική δυνατότητά της να ικανοποιήσει τις ανάγκες των καταναλωτών, όπως συμβαίνει με όλα τα άλλα παραγωγικά αγαθά¹².

9. Το πρόβλημα της «απόκρυψης»

Η κριτική της νομισματικής ελευθερίας εντούτοις δεν σιωπάει τόσο εύκολα. Υπάρχει, ιδιαίτερος, ο αρχαίος μπαμπούλας «της απόκρυψης». Η εικόνα αυτή συνδυάζεται με τον εγωιστή, φιλάργυρο ηλικιωμένο ο οποίος, ίσως παράλογα, ίσως από τα κακά κίνητρα, συσσωρεύει αχρησιμοποίητο χρυσό στο κελάρι του ή αποθησαυρίζει – επομένως σταματώντας με αυτό τον τρόπο την κυκλοφορία και το εμπόριο, προκαλώντας υφέσεις και άλλα προβλήματα. Είναι πραγματικά η απόκρυψη μια απειλή;

Αρχικά, αυτό που απλά συμβαίνει είναι μια αυξανόμενη ζήτηση για τα χρήματα εκ μέρους του φιλάργυρου. Κατά συνέπεια, οι τιμές των αγαθών πέφτουν και η αγοραστική δύναμη της ουγγιάς χρυσού αυξάνει. Δεν έχει υπάρξει καμία απώλεια στην κοινωνία, η οποία μεταφέρει μια μειωμένη ενεργή προσφορά κάποιων περισσότερο «ισχυρών» χρυσών ουγγιών.

Ακόμα και από την χειρότερη σκοπιά, τότε, τίποτα δεν έχει πάει στραβά και η νομισματική ελευθερία δεν δημιουργεί κανένα πρόβλημα. Αλλά υπάρχει κάτι περισσότερο στο πρόβλημα από αυτό. Δεν υπάρχει τίποτα παράλογο για τους ανθρώπους να επιθυμούν περισσότερα ή λιγότερα χρήματα στα διαθέσιμα τους.

---

¹² Η εξόρυξη χρυσού δεν είναι, φυσικά, περισσότερο επικερδής από οποιαδήποτε άλλη επιχείρηση· μακροπρόθεσμα, η αποδοτικότητα της θα ισούται με την καθαρή απόδοση οποιασδήποτε άλλης βιομηχανίας.

Σε αυτό το σημείο, ας εξετάσουμε τα χρηματικά διαθέσιμα λίγο περισσότερο. Γιατί οι άνθρωποι κρατούν χρηματικά διαθέσιμα; Υποθέστε ότι όλοι μας είμαστε σε θέση να προβλέψουμε το μέλλον με απόλυτη βεβαιότητα. Σε αυτήν την περίπτωση, κανένας δεν θα χρειαζόταν να κρατήσει χρηματικά διαθέσιμα στο χέρι. Ο καθένας θα ήξερε ακριβώς πόσο θα ξοδέψει και πόσο εισόδημα θα λάβει, σε κάθε μελλοντική χρονική στιγμή. Δεν χρειαζόταν να κρατά οποιαδήποτε χρήματα στο χέρι, αλλά θα δάνειζε το χρυσό του ώστε να κάνει τις πληρωμές του για τα έξοδα του την χρονική στιγμή που πρέπει. Αλλά, φυσικά, ζούμε αναγκαστικά σε έναν κόσμο αβεβαιότητας. Οι άνθρωποι δεν ξέρουν ακριβώς θα τους συμβεί ή τι μελλοντικά εισοδήματα ή κόστος θα έχουν. Ο πιο αβέβαιοι και φοβισμένοι είναι, τόσο περισσότερα χρηματικά διαθέσιμα θα θελήσουν να κρατήσουν' όσο πιο σίγουροι, τόσο λιγότερα μετρητά θα θέλουν να κρατήσουν στο χέρι. Ένας ακόμη λόγος για παρακράτηση μετρητών είναι επίσης μια λειτουργία του πραγματικού κόσμου της αβεβαιότητας. Εάν οι άνθρωποι αναμένουν η τιμή του χρήματος να μειωθεί στο εγγύς μέλλον, θα ξοδέψουν τα χρήματα τους τώρα που τα χρήματα έχουν μεγαλύτερη αξία, κατά συνέπεια μειώνουν την «απόκρυψη» και μειώνοντας την ζήτηση τους για χρήματα. Αντιθέτως, εάν αναμένουν η τιμή του χρήματος να αυξηθεί, θα περιμένουν να ξοδέψουν τα χρήματα αργότερα όταν έχουν μεγαλύτερη αξία και η ζήτηση τους για μετρητά θα αυξηθεί. Επομένως, η ζήτηση των ανθρώπων για χρηματικά διαθέσιμα, αυξάνεται και μειώνεται για καλούς και υγιείς λόγους.

Οι οικονομολόγοι σφάλλουν εάν θεωρούν ότι κάτι δεν πάει καλά όταν το χρήμα δεν έχει σταθερή, ενεργή «κυκλοφορία». Το χρήμα είναι μόνο χρήσιμο για την ανταλλακτική του αξία, αληθώς, αλλά δεν είναι μόνο χρήσιμο την στιγμή της ανταλλαγής. Αυτή η αλήθεια αγνοείται συχνά. Τα χρήματα είναι το ίδιο χρήσιμα όταν μένουν «ανεργά» ως χρηματικά διαθέσιμα κάποιου, ακόμα και στον «αποθησαυρισμό»¹³ του φιλάργυρου. Τα χρήματα που κρατιούνται τώρα εν αναμονή μιας πιθανής μελλοντικής συναλλαγής - παρέχουν στον ιδιοκτήτη τους, αμέσως, τη χρησιμότητα της δυνατότητας συναλλαγής οποιαδήποτε στιγμή - στο παρόν ή το μέλλον - όποτε ο ιδιοκτήτης το επιθυμήσει.

Πρέπει να αναφερθεί ότι όλος ο χρυσός πρέπει να είναι στην ιδιοκτησία κάποιων, και επομένως όλος ο χρυσός πρέπει να κρατείται σε χρηματικά

---

¹³ Από πιο σημείο τα χρηματικά διαθέσιμα ενός ατόμου γίνονται καταδικαστέα «απόκρυψη» ή ο συνετός φιλάργυρος; Είναι αδύνατον να τεθεί κάποιος ορισμός; γενικώς, η κατηγορία της «απόκρυψης» σημαίνει ότι ο Α κρατάει περισσότερα μετρητά απ' ότι ο Β νομίζει ότι είναι επαρκή για τον Α.

διαθέσιμα. Εάν υπάρχουν 3000 τόνοι του χρυσού στην κοινωνία και οι 3000 τόνοι πρέπει να ανήκουν και να κρατούνται, σε οποιοδήποτε στιγμή, στα χρηματικά διαθέσιμα των ανθρώπων. Το άθροισμα των χρηματικών διαθεσίμων είναι ταυτόσημο με τη συνολική προσφορά χρήματος στην κοινωνία. Κατά συνέπεια, ειρωνικά, εάν δεν υπήρχε η αβεβαιότητα του πραγματικού κόσμου, δεν θα μπορούσε να υπάρξει κανένα νομισματικό σύστημα. Σε έναν κόσμο βεβαιότητας, κανένας θα ήταν πρόθυμος να κρατήσει μετρητά, έτσι η ζήτηση για τα χρήματα στην κοινωνία θα έπεφτε συνεχώς, οι τιμές θα εκτοξευόταν στα ύψη χωρίς τέλος και οποιοδήποτε νομισματικό σύστημα θα κατέρρεε. Αντί η ύπαρξη χρηματικών διαθεσίμων να είναι ένας ενοχλητικός και προβληματικός παράγοντας, που παρεμβαίνει στις νομισματικές συναλλαγές, είναι απολύτως απαραίτητη σε οποιαδήποτε εγχρήματη οικονομία.

Είναι παραπλανητικό, επιπλέον, να λέμε ότι το χρήμα «κυκλοφορεί». Όπως όλες οι μεταφορές που υιοθετήθηκαν από τις φυσικές επιστήμες, συμβολίζει ένα είδος μηχανικής διαδικασίας, ανεξάρτητης από την ανθρώπινη θέληση, η οποία κινείται με μια ορισμένη ταχύτητα κυκλοφορίας ή «ταχύτητα». Στην πραγματικότητα, το χρήμα «δεν κυκλοφορεί», από στιγμή σε στιγμή, μεταφέρεται από τα χρηματικά διαθέσιμα ενός προσώπου σε άλλο. Η ύπαρξη του χρήματος, για μια φορά ακόμη, εξαρτάται από την επιθυμία των ανθρώπων να κρατήσουν χρηματικά διαθέσιμα.

Στην αρχή αυτού του κεφαλαίου, είδαμε ότι η «απόκρυψη» δεν επιφέρει ποτέ οποιαδήποτε απώλεια στην κοινωνία. Τώρα, θα δούμε ότι η μεταβολή στην τιμή του χρήματος που προκαλείται από τις αλλαγές στην ζήτηση για το χρήμα παράγει ένα θετικό κοινωνικό όφελος - τόσο θετικό όσο οποιοδήποτε άλλο που προέρχεται από την αύξηση της προσφοράς αγαθών και υπηρεσιών. Έχουμε δει ότι το συνολικό ποσό των χρηματικών διαθεσίμων στην κοινωνία είναι ίσο και ταυτόσημο με τη συνολική προσφορά του χρήματος. Ας υποθέσουμε ότι η προσφορά παραμένει σταθερή, ας πούμε στους 3.000 τόνους. Τώρα, υποθέστε, για οποιοδήποτε λόγο - ίσως από αυξανόμενη ανησυχία - η ζήτηση των ανθρώπων για χρηματικά διαθέσιμα αυξάνει. Σίγουρα, έχει ένα θετικό κοινωνικό όφελος η ικανοποίηση αυτής της ζήτησης. Αλλά πώς μπορεί να ικανοποιηθεί όταν πρέπει να το συνολικό ποσό των μετρητών να παραμένει το ίδιο; Απλά με τον ακόλουθο τρόπο: οι άνθρωποι εκτιμούν τα χρηματικά διαθέσιμα περισσότερο, η ζήτηση για τα χρήματα αυξάνει και οι τιμές πέφτουν. Κατά συνέπεια, το ίδιο συνολικό ποσό των χρηματικών διαθεσίμων παρέχει τώρα υψηλότερα «πραγματικά» διαθέσιμα, δηλ. είναι υψηλότερα αναλογικά προς τις τιμές των αγαθών – προς το σκοπό που

τα χρήματα πρέπει να επιτελέσουν. Εν ολίγοις, η αποτελεσματικότητα των χρηματικών διαθεσίμων του κόσμου έχει αυξηθεί. Αντιθέτως, μια πτώση στην ζήτηση για μετρητά θα προκαλέσει των αύξηση των δαπανών και υψηλότερες τιμές. Η επιθυμία του κόσμου για χαμηλότερα ενεργά χρηματικά διαθέσιμα θα ικανοποιηθεί από την ανάγκη τα δεδομένα συνολικά μετρητά να επιτελούν περισσότερους σκοπούς.

Επομένως, ενώ μια αλλαγή στην τιμή του χρήματος που προέρχεται από την μεταβολή στην προσφορά αλλάζει μόνο την αποτελεσματικότητα της νομισματικής μονάδας και δεν παρέχει κανένα κοινωνικό όφελος, μια πτώση ή μια άνοδος που προκαλείται από μια μεταβολή στην ζήτηση των χρηματικών διαθεσίμων παράγει ένα κοινωνικό όφελος - γιατί ικανοποιεί μια δημόσια επιθυμία είτε για μια υψηλότερη είτε για μια χαμηλότερη αναλογία χρηματικών διαθεσίμων στους σκοπούς που επιτελούν τα μετρητά. Αφ' ετέρου, μια αύξηση της προσφοράς του χρήματος θα ακυρώσει τη δημόσια ζήτηση για ένα αποτελεσματικότερο συνολικό ποσό μετρητών (περισσότερο αποτελεσματικό από άποψη αγοραστικής δύναμης).

Οι άνθρωποι σχεδόν πάντα θα πουν, αν ερωτηθούν, ότι θέλουν όσα χρήματα μπορούν να έχουν! Αλλά αυτό που θέλουν πραγματικά δεν είναι περισσότερες χρηματικές μονάδες – περισσότερες ουγγιές χρυσού ή "δολάρια" - αλλά περισσότερο αποτελεσματικές μονάδες, δηλ. μεγαλύτερη ποσότητα αγαθών και υπηρεσιών που μπορούν να αγοραστούν με τα χρήματα. Έχουμε δει ότι η κοινωνία δεν μπορεί να ικανοποιήσει την ζήτηση της για τα περισσότερα χρήματα με την αύξηση της προσφοράς – μια αυξημένη προσφορά θα διαχύσει απλά την αποτελεσματικότητα κάθε ουγγιάς και τα χρήματα δεν θα είναι πλέον πραγματικά την ίδια αξία όπως πριν. Οι όροι διαβίωσης των ανθρώπων (εκτός από τις μη νομισματικές χρήσεις του χρυσού) δεν μπορούν να βελτιωθούν με την εξόρυξη περισσότερου χρυσού. Εάν οι άνθρωποι θέλουν περισσότερο αποτελεσματικότερες ουγγιές χρυσού στα χρηματικά διαθέσιμα τους, μπορούν να το πετύχουν μόνο μέσω μιας πτώσης των τιμών και μιας ανόδου στην αποτελεσματικότητα της κάθε ουγγιάς.

10. Σταθεροποίηση του επιπέδου τιμών;

Μερικοί θεωρητικοί κατηγορούν ότι ένα ελεύθερο νομισματικό σύστημα θα ήταν παράλογο, επειδή «δεν θα σταθεροποιούσε το επίπεδο τιμών», π.χ. την τιμή της χρηματικής-μονάδας. Το χρήμα, λένε, υποτίθεται ότι είναι ένα σταθερό μέτρο που δεν αλλάζει ποτέ. Επομένως, η αξία του ή η αγοραστική του δύναμη,

πρέπει να σταθεροποιείται. Από την στιγμή που η τιμή του χρήματος θα είναι κυμαινόμενη κατά γενική ομολογία στην ελεύθερη αγορά, η ελευθερία πρέπει να υποταχθεί από την κυβερνητική διαχείριση για την εξασφάλιση της σταθερότητας¹⁴. Η σταθερότητα θα παρέχει δικαιοσύνη, παραδείγματος χάριν, στους δανειζόμενους και τους πιστωτές, που θα είναι βέβαιοι ότι τα δολάρια της αποπληρωμής ή οι ουγγιές χρυσού, θα είναι της ίδιας αγοραστικής δύναμης με αυτά που δάνεισαν.

Όμως, εάν οι δανειζόμενοι και οι πιστωτές θέλουν να προστατευθούν έναντι μελλοντικών μεταβολών της αγοραστικής δύναμης, μπορούν να το κάνουν εύκολα στην ελεύθερη αγορά. Όταν κάνουν τα συμβόλαια τους, μπορούν να συμφωνήσουν ότι η αποπληρωμή θα γίνει με ένα ποσό χρημάτων προσαρμοσμένο από ένα προσυμφωνημένο δείκτη μεταβολών στην αξία του χρήματος. Οι σταθεροποιητές έχουν υποστηρίξει, από μακρού, πολύ τέτοια μέτρα, αλλά πολύ παράξενα, οι ίδιοι οι δανειστές και οι οφειλέτες που υποτίθεται ωφελούνται περισσότερο από τη σταθερότητα, σπάνια έχουν επωφεληθεί αυτής της ευκαιρίας. Πρέπει επομένως η κυβέρνηση να επιβάλλει συγκεκριμένα «οφέλη» στους ανθρώπους που ήδη ελεύθερα απορρίψει; Προφανώς, οι επιχειρηματίες θα έχουν αναλάβει το ρίσκο τους, σε αυτόν τον κόσμο της ασταμάτητης αβεβαιότητας, στηριζόμενοι στην ικανότητα τους να προσδοκούν τις συνθήκες της αγοράς. Εν τέλει, η τιμή του χρήματος δεν διαφέρει από οποιοσδήποτε άλλες ελεύθερα διακινούμενες τιμές στην αγορά. Αυτές μπορούν να αλλάξουν ανταποκρινόμενες στις μεταβολές της ζήτησης των ατόμων' γιατί όχι η τιμή του χρήματος;

Η τεχνητή σταθεροποίηση, στην πραγματικότητα, θα διαστρέβλωνε σοβαρά και θα παρακώλυε το έργο της αγοράς. Όπως έχουμε δείξει, οι άνθρωποι αναπόφευκτα θα εμποδίζονταν στις επιθυμίες τους να μεταβάλουν την πραγματική αναλογία των χρηματικών διαθεσίμων τους, δεν θα υπήρχε καμία ευκαιρία να μεταβάλουν τα χρηματικά διαθέσιμα τους αναλογικά προς τις τιμές. Επιπλέον, η βελτίωση των όρων διαβίωσης προέρχονται στο κόσμο από τους καρπούς της επένδυσης κεφαλαίου. Η αυξανόμενη παραγωγικότητα τείνει να μειώνει τις τιμές (και το κόστος) και με αυτόν τον τρόπο διανέμει τους καρπούς της ελεύθερης επιχείρησης σε όλο τον κόσμο, αυξάνοντας τους όρους διαβίωσης όλων των καταναλωτών. Η βίαια αύξηση του επιπέδου τιμών αποτρέπει αυτήν την διάδοση των υψηλότερων όρων διαβίωσης.

---

¹⁴ Πως η κυβέρνηση θα το κάνει είναι αδιάφορο σ' αυτό το σημείο. Βασικά, θα εμπλακεί σε κυβερνητικά χειριζόμενες αλλαγές στην προσφορά χρήματος.

Το χρήμα, εν ολίγοις, δεν είναι ένα «σταθερό μέτρο». Είναι ένα προϊόν που εξυπηρετεί ως μέσο για τις συναλλαγές. Η ευελιξία της αξίας του ανταποκρίνεται στην ζήτηση των καταναλωτών είναι το ίδιο σημαντική και το ίδιο επωφελής όπως κάθε άλλη ελεύθερα διαμορφούμενη τιμή στην αγορά.

11. Συνύπαρξη χρημάτων

Μέχρι τώρα έχουμε σχηματίσει την ακόλουθη εικόνα του χρήματος σε μια καθαρά ελεύθερη οικονομία: ο χρυσός ή το ασήμι χρησιμοποιείται ως μέσο συναλλαγής, ο χρυσός γίνεται νομίσματα από ανταγωνιστικές ιδιωτικές εταιρίες, κυκλοφορεί βάσει του βάρους, οι τιμές κυμαίνονται ελεύθερα στην αγορά ανταποκρινόμενες στην ζήτηση των καταναλωτών και την προσφορά των παραγωγικών πόρων. Η ελευθερία των τιμών θέτει απαραίτητως την ελευθερία μεταβολής της αγοραστικής δύναμης της χρηματικής μονάδας, θα ήταν αδύνατη η χρήση εξουσίας και παρέμβασης στη μεταβολή της με αξίας του χρήματος χωρίς τον ταυτόχρονο ακρωτηριασμό στην ελευθερία των τιμών για όλα τα αγαθά. Η προκύπτουσα ελεύθερη οικονομία δεν θα ήταν χασοκική. Αντίθετα, η οικονομία θα κινούνταν γρήγορα και αποτελεσματικά να ικανοποιήσει τις επιθυμίες των καταναλωτών. Η αγορά του χρήματος μπορεί επίσης να είναι ελεύθερη.

Ως εδώ, έχουμε απλοποιήσει το πρόβλημα υποθέτοντας μόνο ένα νομισματικό μέταλλο – ας πούμε, τον χρυσό. Υποθέστε ότι δύο ή περισσότερα χρήματα συνεχίζουν να κυκλοφορούν στην παγκόσμια αγορά – ας πούμε, χρυσός και ασήμι. Ενδεχομένως, ο χρυσός θα είναι το χρήμα σε μια περιοχή και το ασήμι σε άλλη, ειδάλλως και τα δύο μπορούν να κυκλοφορήσουν παράλληλα. Ο χρυσός, παραδείγματος χάριν, που είναι συγκρινόμενος ουγγιά προς ουγγιά είναι πολυτιμότερος στην αγορά από το ασήμι, μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τις μεγαλύτερες συναλλαγές και το ασήμι για τις μικρότερες. Δεν θα ήταν με δύο χρήματα αναπόφευκτα χασοκική κατάσταση; Η κυβέρνηση δεν θα πρέπει να παρέμβει και να επιβάλει μια σταθερή ισοτιμία μεταξύ των δύο («διμεταλλισμός») ή με κάποιο τρόπο να απο-νομισματοποιήσει το ένα ή το άλλο μέταλλο (να επιβάλει «ένα πρότυπο»);

Είναι πολύ πιθανό ότι η αγορά, έχοντας ελεύθερη κυριαρχία, τελικά να καθιερώσει ένα μοναδικό μέταλλο ως χρήμα. Αλλά στους πρόσφατους αιώνες, το ασήμι παρέμεινε επίμονα να προκαλέσει το χρυσό. Δεν είναι απαραίτητο, εντούτοις, για την κυβέρνηση να παρέμβει και να σώζει την αγορά από την τρέλα της διατήρησης δύο χρημάτων. Το ασήμι παρέμεινε στην κυκλοφορία ακριβώς επειδή ήταν κατάλληλο (για ψιλά, παραδείγματος χάριν). Το ασήμι και ο χρυσός

θα μπορούσαν εύκολα να κυκλοφορήσουν παράλληλα και έτσι έχει γίνει στο παρελθόν. Η σχετική προσφορά και ζήτηση για τα δύο μέταλλα θα καθορίσει την ισοτιμία μεταξύ των δύο και αυτή η ισοτιμία, όπως οποιαδήποτε άλλη τιμή, θα κυμαίνεται συνεχώς σε ανταποκρινόμενη σε αυτές τις μεταβαλλόμενες δυνάμεις. Κάποια στιγμή, παραδείγματος χάριν, η ουγγιά ασημιού και χρυσού μπορεί να ανταλλάσσεται στις 16:1, κάποια άλλη στιγμή στις 15:1, κλπ. Ποιο μέταλλο θα εξυπηρετηθεί ως μονάδα του μέτρησης εξαρτάται από συγκεκριμένες περιστάσεις της αγοράς. Εάν ο χρυσός είναι το χρήμα μέτρησης, τότε οι περισσότερες συναλλαγές θα υπολογιστούν σε ουγγιές χρυσού και οι ουγγιές ασημιού θα ανταλλάσσονται σε μια ελεύθερα κυμαινόμενη τιμή με όρους χρυσού.

Πρέπει να γίνει σαφές ότι η ισοτιμία και η αγοραστική δύναμη των δύο μετάλλων θα τείνουν πάντα να είναι ανάλογες. Εάν οι τιμές των αγαθών είναι δεκαπέντε φορές περισσότερο σε ασήμι απ' ό τι είναι σε χρυσό, τότε η ισοτιμία θα τείνει να τεθεί σε 15:1. Αλλιώς, θα γίνονται πληρωμές, ανταλλαγές μέχρι να επιτευχθεί η ισοτιμία. Κατά συνέπεια, εάν οι τιμές είναι δεκαπέντε φορές περισσότερο υπό όρους ασημιού απ' ό τι σε χρυσό, ενώ η ισοτιμία ασήμι/ χρυσού είναι 20:1, οι άνθρωποι θα τρέξουν για να πωλήσουν τα αγαθά τους για χρυσό, να αγοράζουν ασήμι, και έπειτα να αγοράσουν πάλι τα αγαθά με το ασήμι, συγκεντρώνοντας κέρδος από αυτήν την διαδικασία. Αυτό θα αποκαταστήσει γρήγορα τη «αναλογία αγοραστικής δύναμης» της ισοτιμίας, δεδομένου ότι ο χρυσός γίνεται φτηνότερος από το ασήμι, οι τιμές των αγαθών σε ασήμι ανεβαίνουν και οι τιμές των αγαθών σε χρυσό πηγαίνουν πέφτουν.

Η ελεύθερη αγορά, εν ολίγοις, κατεξοχήν παρέχει τάξη όχι μόνο όταν το χρήμα είναι υπό ελευθερία αλλά ακόμα και όταν κυκλοφορούν περισσότερα από ένα χρήματα.

Ποιο είδος «κανόνα» το ελεύθερο χρήμα θα παρέχει; Το σημαντικό πράγμα είναι ότι το πρότυπο να μην επιβληθεί με κυβερνητικό διάταγμα. Εάν αφεθεί από μόνο του, η αγορά μπορεί να καθιερώσει το χρυσό ως μοναδικό χρήμα («χρυσός κανόνας»), το ασήμι και ως μοναδικό χρήμα («ασημένιος κανόνας»), ή, ίσως πιθανότερα, τα δύο ως χρήματα με τα ελεύθερα-κυμαινόμενα ποσοστά ανταλλαγής («παράλληλοι κανόνες»)¹⁵.

---

¹⁵ Για ιστορικά παραδείγματα παράλληλων κανόνων, δείτε W. Stanley Jevons, *Money and the Mechanism of Exchange* (London: Kegan Paul, 1905) σελ. 88-96, και Robert S. Lopez, "Back to Gold, 1252," *The Economic History Review* (December 1956) σελ. 224. Η κοπή χρυσών νομισμάτων εισήχθει στην σύγχρονη Ευρώπη σχεδόν ταυτόχρονα στην Γένοβα και Φλωρεντία. Η Φλωρεντία καθιέρωσε τον διμεταλλισμό, ενώ «η Γένοβα, αντιθέτως, συνεπής στην αρχή του περιορισμού της κρατικής παρέμβασης όσο το δυνατόν περισσότερο, δεν προσπάθησε να

12. Αποθετήρια Χρήματος

Υποθέστε, κατόπιν, ότι η ελεύθερη αγορά έχει καθιερώσει το χρυσό ως χρήμα (ξεχάστε πάλι το ασήμι χάριν της απλοποίησης). Ακόμα και με κάποιο βολικό σχήμα νομισμάτων, ο χρυσός είναι συχνά δύσκολος και όχι εύχρηστος στη μεταφορά και χρήση για άμεση ανταλλαγή. Για μεγάλες συναλλαγές, είναι δύσκολο και ακριβό να μεταφερθούν μερικές εκατοντάδες λίβρες του χρυσού. Αλλά η ελεύθερη αγορά, πάντα έτοιμη να ικανοποιήσει τις κοινωνικές ανάγκες, δίνει τη λύση. Ο χρυσός, αρχικά, πρέπει να αποθηκευθεί κάπου και καθώς η εξειδίκευση είναι αποδοτικότερη για τις επιχειρήσεις, έτσι αυτό θα είναι πιο αποδοτικό για επιχειρήσεις αποθήκευσης. Ορισμένες εταιρίες, λοιπόν, θα είναι επιτυχημένες στην αγορά στην παροχή υπηρεσιών αποθήκευσης. Μερικές θα είναι αποθήκες χρυσού και θα αποθηκεύουν το χρυσό για τους μυριάδες ιδιοκτήτες του. Όπως στην περίπτωση όλων των αποθηκών, το δικαίωμα του ιδιοκτήτη για το αποθηκευμένο αγαθό αποδεικνύεται από την απόδειξη της αποθήκης που λαμβάνει σε αντάλλαγμα της αποθήκευσης των αγαθών. Η απόδειξη εξουσιοδοτεί τον ιδιοκτήτη για να απαιτήσει τα αγαθά του οποιαδήποτε στιγμή επιθυμεί, η αποθήκη εμπορευμάτων δεν θα κερδίζει κάποιο κέρδος διαφορετικό από οποιοδήποτε άλλο αγαθό - δηλ., από τη χρέωση μιας τιμής για τις υπηρεσίες αποθήκευσης.

Υπάρχει κάθε λόγος να θεωρηθεί ότι οι αποθήκες χρυσού, ή οι αποθήκες χρημάτων, θα ακμάσουν στην ελεύθερη αγορά με τον ίδιο τρόπο που οι άλλες αποθήκες εμπορευμάτων θα ευημερούν. Πράγματι, η αποθήκευση διαδραματίζει έναν ακόμη σημαντικότερο ρόλο στην περίπτωση του χρήματος. Όλα τα άλλα αγαθά που περνούν στην κατανάλωση, πρέπει να φύγουν από την αποθήκη μετά από κάποια χρονική στιγμή για να χρησιμοποιηθούν στην βιομηχανική παραγωγή ή την κατανάλωση. Αλλά το χρήμα, όπως έχουμε δει, κυρίως «δεν χρησιμοποιείται» με την φυσική έννοια, αντίθετα, χρησιμοποιείται για την συναλλαγή για άλλα αγαθά και για να περιμένει μελλοντικές τέτοιες συναλλαγές. Εν ολίγοις, το χρήμα «δεν χρησιμοποιείται» τόσο πολύ, απλά μεταβιβάζεται από το ένα άτομο στο άλλο.

Σε μια τέτοια κατάσταση, αναπόφευκτα η διευκόλυνση οδηγεί στη μεταβίβαση αποδεικτικών αντί της φυσικής μεταβίβασης του χρυσού. Υποθέστε, παραδείγματος χάριν, ότι Smith και ο Jones και οι δύο αποθηκεύουν το χρυσό τους στην ίδια αποθήκη. Ο Jones πωλεί στον Smith ένα αυτοκίνητο για 100

επιβάλλει μια σταθερή σχέση μεταξύ των δύο νομισμάτων των διαφορετικών μετάλλων», *ibid.* Για την θεωρία των παράλληλων κανόνων, δείτε Mises, *op. cit.*, σελ. 179f. Για πρόταση ένταξης των Η.Π.Α. στον παράλληλο κανόνα, από έναν αξιωματούχο της υπηρεσίας ανάλυσης μετάλλων των Η.Π.Α., δείτε I. W. Sylvester, *Bullion Certificates as Currency* (New York, 1882).

ουγγιές χρυσού. Θα μπορούσαν μέσω της ακριβής διαδικασίας ο Smith να εξαγοράζει την απόδειξη του και να μεταφέρει το χρυσό στο γραφείο Jones, ο Jones να επιστρέψει και να αποθηκεύσει πάλι τον χρυσό. Αλλά αναμφίβολα θα διαλέξουν έναν κατά πολύ βολικότερο τρόπο: ο Smith δίνει απλά στον Jones ένα αποδεικτικό αποθήκευσης για 100 ουγγιές χρυσού.

Κατ' αυτό τον τρόπο, τα αποδεικτικά αποθήκευσης χρήματος λειτουργούν ολοένα και περισσότερο ως υποκατάστατα των χρημάτων. Όλο και λιγότερες συναλλαγές σε φυσικό χρυσό και αντί αυτών όλο και περισσότερες περιπτώσεις γραπτοί τίτλοι χρυσού χρησιμοποιούνται. Καθώς η αγορά αναπτύσσεται, θα υπάρξουν τρία όρια στην πρόοδο αυτής της διαδικασίας αντικατάστασης. Το ένα είναι ο βαθμός στον οποίο οι άνθρωποι χρησιμοποιούν αυτές τις αποθήκες χρημάτων – που αποκαλούνται τράπεζες - αντί μετρητών. Σαφώς, εάν ο Jones, για κάποιο λόγο, δεν θέλει να χρησιμοποιήσει μια τράπεζα, ο Smith θα πρέπει να μεταφέρει τον φυσικό χρυσό. Το δεύτερο όριο είναι το εύρος της πελατείας της κάθε τράπεζας. Με άλλα λόγια, όσο περισσότερες συναλλαγές πραγματοποιούνται μεταξύ πελατών διαφορετικών τραπεζών, τόσο περισσότερος χρυσός θα πρέπει να μεταφερθεί. Όσο περισσότερες συναλλαγές γίνονται από πελάτες της ίδιας τράπεζας, τόσο λιγότερη ανάγκη να μεταφερθεί χρυσός. Εάν ο Jones και ο Smith ήταν πελάτες διαφορετικών αποθηκών, η τράπεζα του Smith (ή Smith ο ίδιος) θα πρέπει να μεταφέρει το χρυσό στην τράπεζα του Jones. Τρίτον, η πελατεία πρέπει να έχει εμπιστοσύνη στην φερεγγυότητα των τραπεζών τους. Εάν ανακαλύψουν ξαφνικά, παραδείγματος χάριν, ότι οι ανώτεροι υπάλληλοι τράπεζας είχαν τα εγκληματική δραστηριότητα, η τράπεζα, εν ολίγοις, θα χάσει πιθανώς την δουλειά της. Από αυτή την άποψη, όλες οι αποθήκες- και όλες επιχειρήσεις στηρίζονται στην καλή φήμη - είναι όμοιες.

Καθώς οι τράπεζες μεγαλώνουν και η εμπιστοσύνη σε αυτές αναπτύσσεται, οι πελάτες τους μπορούν να βρίσκουν βολικότερο σε πολλές περιπτώσεις να εκχωρούν το δικαίωμά τους σε γραπτές αποδείξεις - αποκαλούμενες χαρτονομίσματα - και, άντ' αυτού, να κρατούν τους τίτλους τους ως τρεχούμενους λογαριασμούς. Στο νομισματικό καθεστώς, αυτοί καλούνται τραπεζικές καταθέσεις. Αντί της μεταβίβασης εγγράφων αποδείξεων, ο πελάτης έχει μια αξίωση γραπτή στην τράπεζα ' κάνει τις ανταλλαγές από το γράψιμο μιας κατάταξης στην αποθήκη εμπορευμάτων του να μεταφέρει μια μερίδα αυτού του αποθέματος κάπου αλλού. Κατά συνέπεια, στο παράδειγμά μας, Smith θα διατάξει την τράπεζα για να μεταφέρει τον τίτλο βιβλίων σε 100 χρυσές ουγγιές του σε Jones. Αυτή η γραπτή εντολή καλείται επιταγή.

Πρέπει να γίνει σαφές ότι, οικονομικά, δεν υπάρχει καμία οποιαδήποτε διαφορά μεταξύ ενός τραπεζογραμματίου και μιας τραπεζικής κατάθεσης. Και οι δύο είναι αξιώσεις ιδιοκτησίας του αποθηκευμένου χρυσού και οι δύο μεταβιβάζονται ομοίως ως υποκατάστατα χρημάτων και τα δύο έχουν τα ίδια τρία όρια στον βαθμό χρήσης τους. Ο χρήστης μπορεί να επιλέξει, σύμφωνα με την δική ευκολία, εάν επιθυμεί να κρατήσει τον τίτλο του σε τραπεζογραμμάτιο ή σε μορφή κατάθεσης.

Τώρα, τι συμβαίνει με την προσφορά χρήματος ως συνέπεια των τριών αυτών λειτουργιών; Εάν τα τραπεζογραμμάτια ή οι τραπεζικές καταθέσεις χρησιμοποιούνται ως «υποκατάστατα χρήματος», σημαίνει αυτό ότι η ενεργή προσφορά χρήματος στην οικονομία έχει αυξηθεί μολονότι το απόθεμα του χρυσού έχει παραμείνει το ίδιο; Βεβαίως όχι. Γιατί τα υποκατάστατα χρήματος είναι απλά αποδείξεις αποθήκευσης για τον πραγματικά κατατεθειμένο χρυσό. Εάν ο Jones καταθέσει 100 ουγγιές χρυσού στο αποθετήριο και παίρει μια απόδειξη για τον χρυσό, η απόδειξη μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην αγορά ως χρήμα, αλλά μόνο ως βολικό αντικατάστατο για το χρυσό, όχι ως αύξηση. Ο χρυσός στο χρηματοκιβώτιο έπειτα δεν είναι πλέον μέρος της ενεργούς προσφοράς χρήματος, αλλά κρατιέται ως απόθεμα για την απόδειξη του, που μπορεί να απαιτηθεί όποτε θελήσει ο ιδιοκτήτης του. Μια αύξηση ή μια μείωση στη χρήση των υποκατάστατων, τότε, δεν ασκεί καμία αλλαγή της προσφοράς χρήματος. Μόνο τη μορφή της προσφοράς έχει αλλάξει, όχι το σύνολο. Έτσι, η προσφορά χρήματος μιας κοινότητας μπορεί να αρχίσει ως δέκα εκατομμύρια ουγγιές χρυσού. Κατόπιν, έξι εκατομμύρια μπορούν να κατατεθούν στις τράπεζες, σε αντάλλαγμα για τα τραπεζογραμμάτια, οπότε θα είναι τώρα η ενεργή προσφορά: τέσσερα εκατομμύρια ουγγιές χρυσού, έξι εκατομμύρια ουγγιές χρυσού απαιτήσεις σε τραπεζογραμμάτια. Η συνολική προσφορά χρήματος έχει παραμείνει η ίδια.

Περιέργως, πολλοί άνθρωποι έχουν υποστηρίξει ότι θα ήταν αδύνατο για τις τράπεζες να κάνουν χρήματα εάν επρόκειτο να λειτουργήσουν σε αυτήν την βάση των «100 τοις εκατό αποθεμάτων» (χρυσός που αντιπροσωπεύεται πάντα από την απόδειξη του). Ακόμα, δεν υπάρχει κανένα πραγματικό πρόβλημα, κανένα περισσότερο από οποιαδήποτε αποθετήριο. Σχεδόν σε όλα τα αποθετήρια κρατούν τα αγαθά για τους ιδιοκτήτες τους (100 τοις εκατό απόθεμα) φυσικά - στην πραγματικότητα, θα θεωρούταν την απάτη ή κλοπή να κάνουν διαφορετικά. Τα κέρδη τους αποκτούνται από χρέωση υπηρεσιών στους πελάτες τους. Οι τράπεζες μπορούν να χρεώσουν για τις υπηρεσίες τους με τον ίδιο τρόπο. Εάν υποστηριχθεί ότι οι πελάτες δεν θα πληρώσουν τις υψηλές χρεώσεις υπηρεσιών, αυτό σημαίνει

ότι οι υπηρεσίες των τραπεζών δεν έχουν πολύ μεγάλη ζήτηση, και η χρήση των υπηρεσιών τους θα πέσει στα επίπεδα που οι καταναλωτές βρίσκουν ότι αξίζει.

Ερχόμαστε τώρα ίσως το πιο ακανθώδες πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο οικονομολόγος περί τα νομισματικά: η αξιολόγηση του «κλασματικού τραπεζικού αποθεματικού συστήματος». Πρέπει να θέσουμε την ερώτηση: το κλασματικό αποθεματικό τραπεζικό σύστημα θα επιτρεπόταν σε μια ελεύθερη αγορά ή θα χαρακτηριζόταν ως απάτη; Είναι γνωστό ότι οι τράπεζες σπανίως έχουν μείνει σε μια βάση «100%» πολύ διάστημα. Δεδομένου ότι τα χρήματα μπορούν να παραμείνουν στο αποθετήριο για μια μακριά χρονική περίοδο, η τράπεζα μπαίνει στον πειρασμό να χρησιμοποιήσει μερικά από τα χρήματα για λογαριασμό της - μπαίνει στον πειρασμό επίσης επειδή οι άνθρωποι συνήθως δεν νοιάζονται αν τα χρυσά νομίσματα που λαμβάνουν πίσω από το αποθετήριο είναι τα ίδια χρυσά νομίσματα που κατάθεσαν. Η τράπεζα μπαίνει στον πειρασμό, τότε να χρησιμοποιήσει τα χρήματα των άλλων ανθρώπων για να κερδίσει ένα κέρδος για τον εαυτό της.

Εάν οι τράπεζες δανείσουν το χρυσό άμεσα, οι αποδείξεις, φυσικά, τώρα είναι μερικώς άκυρες. Υπάρχουν τώρα μερικές αποδείξεις χωρίς να έχουν αντίκρουσμα το χρυσό, εν ολίγοις, η τράπεζα είναι ουσιαστικά αφερέγγυα, δεδομένου ότι δεν μπορεί ενδεχομένως να ανταποκριθεί τις υποχρεώσεις της εάν της ζητηθεί να κάνει κάτι τέτοιο. Δεν μπορεί ενδεχομένως να παραδώσει την ιδιοκτησία των πελατών της, εάν όλο το επιθυμήσουν.

Γενικώς, οι τράπεζες, αντί να πάρουν άμεσα το χρυσό, τυπώνουν «ψευδο» αποδείξεις αποθεμάτων, δηλ. αποδείξεις αποθεμάτων για χρυσό που δεν είναι και δεν μπορεί να είναι σ' αυτές. Τότε τις δανείζουν με κάποιο κέρδος. Σαφώς, η οικονομική επίδραση είναι η ίδια. Περισσότερες αποδείξεις έχουν τυπωθεί από το χρυσό που υπάρχει στα θυσαυροφυλάκια. Αυτό που έχει κάνει η τράπεζα είναι να εκδώσει αποδείξεις αποθεμάτων που δεν αντιπροσωπεύουν τίποτα, αλλά υποτίθεται ότι αντιπροσωπεύουν το 100% της ονομαστικής τους αξίας σε χρυσό. Οι ψευδο-αποδείξεις διοχετεύονται στην αγορά, που δείχνει εμπιστοσύνη, με τον ίδιο τρόπο όπως οι πραγματικές αποδείξεις, και έτσι προστίθενται στην ενεργό προσφορά χρημάτων της χώρας. Στο ανωτέρω παράδειγμα, εάν οι τράπεζες εκδώσουν τώρα δύο εκατομμύρια ουγγιές σε ψεύτικων αποδείξεις, χωρίς αντίκτυσμα χρυσού, η προσφορά χρημάτων της χώρας θα αυξηθεί από δέκα έως δώδεκα εκατομμύρια χρυσές ουγγιές - τουλάχιστον έως ότου έχει ανακαλυφθεί η ταχυδακτυλουργία και διορθωθεί. Υπάρχουν τώρα, επι πρόσθετα στα τέσσερα εκατομμύρια ουγγιές χρυσού που κρατιούνται από το κοινό,

οκτώ εκατομμύρια ουγγιές σε υποκατάστα χρημάτων, μόνο έξι εκατομμύρια από τα οποία καλύπτονται από το χρυσό.

Το ζήτημα των ψευδο-αποδείξεων, όπως στην παραχάραξη του νομίσματος, είναι ένα παράδειγμα πληθωρισμού, το οποίο θα μελετηθεί περαιτέρω παρακάτω. Ο πληθωρισμός μπορεί να ορισθεί ως οποιαδήποτε αύξηση στην οικονομία της προσφοράς χρήματος που δεν αποτελείται από μια αύξηση στο απόθεμα του μετάλλου βάσης των χρημάτων. Οι τράπεζες κλασματικών αποθεμάτων είναι, επομένως, εγγενώς πληθωριστικά ιδρύματα.

Οι υπερασπιστές των τραπεζών απαντούν ως εξής: οι τράπεζες λειτουργούν απλά όπως άλλες επιχειρήσεις - αναλαμβάνουν κινδύνους. Κατά γενική ομολογία, εάν όλοι οι καταθέτες απαιτούσαν τις καταθέσεις τους, οι τράπεζες θα ήταν πτώχευαν, δεδομένου ότι οι αποδείξεις που είναι σε κυκλοφορία υπερβαίνουν το χρυσό στα θυσαυροφυλάκια. Αλλά, οι τράπεζες παίρνουν απλά το ρίσκο – συχνά δικαιολογημένο – ότι δεν θα ζητήσουν όλοι το χρυσό τους. Η μεγάλη διαφορά, εντούτοις, μεταξύ της τράπεζας «κλασματικών αποθεμάτων» και όλων των άλλων επιχειρήσεων είναι ότι: οι άλλοι επιχειρηματίες χρησιμοποιούν το δικό τους ή δανεισμένο κεφάλαιο στις επιχειρήσεις, και εάν έχουν πίστωση, υπόσχονται να πληρώσουν σε μια μελλοντική ημερομηνία, φροντίζοντας να έχουν αρκετά χρήματα διαθέσιμα εκείνη την ημερομηνία για να ανταποκριθούν στην υποχρέωσή τους. Εάν ο Smith δανειστεί 100 ουγγιές χρυσού για ένα έτος, θα κανονίσει να έχει 100 ουγγιές χρυσού διαθέσιμες εκείνη την μελλοντική ημερομηνία. Αλλά η τράπεζα δεν δανείζεται από τους καταθέτες της, δεν δεσμεύεται να πληρώσει πίσω τον χρυσό σε μια ορισμένη ημερομηνία στο μέλλον. Άντ' αυτού, δεσμεύεται να πληρώσει την απόδειξη σε χρυσό οποιαδήποτε στιγμή, σε πρώτη ζήτηση. Εν ολίγοις, το χαρτονόμισμα ή η κατάθεση δεν είναι ένα IOU, ή χρέος είναι μια απόδειξη αποθέματος της ιδιοκτησίας άλλων ανθρώπων. Περαιτέρω, όταν ένας επιχειρηματίας δανείζεται ή δανείζει τα χρήματα, δεν προσθέτει στην προσφορά χρήματος. Τα δανεισμένα κεφάλαια είναι αποταμιευμένα κεφάλαια, μέρος της υπάρχουσας προσφοράς χρήματος που μεταφέρονται από τον αποταμιευτή στον οφειλέτη. Οι εκδόσεις εκ μέρους των τραπεζών, αφ' ετέρου, αυξάνουν τεχνητά την προσφορά χρήματος δεδομένου ότι οι ψευδο-αποδείξεις διοχετεύονται στην αγορά.

Μια τράπεζα, επομένως, δεν αναλαμβάνει τον συνηθισμένο επιχειρησιακό κίνδυνο. Δεν τακτοποιεί το χρονοδιάγραμμα, όπως όλοι οι άλλοι επιχειρηματίες, των διαθεσίμων του ανάλογα με το χρονοδιάγραμμα των υποχρεώσεων, δηλ. να κανονίζει ότι θα έχει αρκετά χρήματα, κατά τις ημερομηνίες πληρωμής, για να

πληρώσει τους λογαριασμούς του. Άντ' αυτού, οι περισσότερες υποχρεώσεις της είναι στιγμιαίες, αλλά τα διαθέσιμα της δεν είναι.

Η τράπεζα δημιουργεί το νέο χρήμα από φρέσκο αέρα, και δεν χρειάζεται, όπως οποιοσδήποτε άλλος να αποκτήσει τα χρήματα από την παραγωγή και την πώληση των υπηρεσιών της. Εν ολίγοις, η τράπεζα είναι ήδη και πάντα πτώχευμένη αλλά η πτώχευσή της αποκαλύπτεται μόνο όταν οι πελάτες υποψιαστούν και προκαλέσουν μια τραπεζική φυγή. Καμία άλλη επιχείρηση δεν δοκιμάζει ένα φαινόμενο όπως μια «φυγή». Καμία άλλη επιχείρηση δεν μπορεί να βυθιστεί στην πτώχευση σε μια νύκτα απλά επειδή οι πελάτες της αποφασίζουν να ανακτήσουν την ιδιοκτησία τους. Καμία άλλη επιχείρηση δεν δημιουργεί ψεύτικο νέο χρήμα, το οποίο θα εξατμιστεί όταν πραγματικά μετρηθεί.

Οι τρομερές οικονομικές επιπτώσεις του κλασματικού τραπεζικού χρήματος θα εξερευνηθούν στο επόμενο κεφάλαιο. Εδώ συνοψίζουμε ότι, ηθικά, τέτοιες τραπεζικές εργασίες δεν θα είχαν δικαίωμα ύπαρξης σε μια αληθινά ελεύθερη αγορά από ότι οποιαδήποτε άλλη μορφή σιωπηρής κλοπής. Είναι αλήθεια ότι το τραπεζογραμμάτιο ή η κατάθεση δεν λέει πραγματικά στο σώμα της ότι το αποθετήριο εγγυάται να κρατήσει μια πλήρες απόθεμα χρυσού πάντα διαθέσιμο. Αλλά η τράπεζα υπόσχεται να εξαγοράσει όποτε ζητηθεί, και έτσι όταν εκδίδει οποιοδήποτε πλαστές αποδείξεις, διαπράττει ήδη απάτη, δεδομένου ότι γίνεται αμέσως αδύνατο για την τράπεζα να κρατήσει την υποχρέωση της και να εξαγοράσει οι όλες σημειώσεις και τις καταθέσεις της. Η απάτη, επομένως, διαπράττεται αμέσως όταν πραγματοποιείται η πράξη της έκδοσης των ψευδο-αποδείξεων. Ποιες ιδιαίτερες αποδείξεις που είναι ψευδείς μπορούν μόνο να ανακαλυφθούν αφότου έχει εμφανιστεί μια φυγή από την τράπεζα (από την στιγμή που όλες οι αποδείξεις είναι οι ίδιες), και οι αργοπορημένοι ενάγοντες αφήνονται στα κρύα του λουτρού¹⁶.

Εάν η απάτη πρέπει να προγραφεί σε μια ελεύθερη κοινωνία, κατόπιν το τραπεζικό σύστημα των κλασματικών διαθεσίμων θα πρέπει να συναντήσει την ίδια μοίρα¹⁷. Υποθέστε, εντούτοις, ότι η απάτη και τα κλασματικά διαθέσιμα

---

¹⁶ Δείτε Amasa Walker, *The Science of Wealth*, 3^η έκδοση (Boston: Little, Brown, and Co., 1867) σελ. 139-41; και σελ. 126-232 για μια εξαιρετική συζήτηση των προβλημάτων των κλασματικών διαθεσίμων.

¹⁷ Ίσως ένα φιλελεύθερο σύστημα θα θεωρούσε «την γενική εγγύηση των καταθέσεων» (η οποία επιτρέπει στα αποθετήρια την επιστροφή ομογενούς χρυσού στον καταθέτη) ως «ειδική εγγύηση καταθέσεων», η οποία όπως οι φωρτωτικές, τα ενέχυρα κ.τ.λ. δημιουργούν δικαιώματα ιδιοκτησίας για συγκεκριμένα αντικείμενα. Στην περίπτωση της γενικής εγγυήσεως των καταθέσεων, το αποθετήριο μπαίνει στον πειρασμό να θεωρήσει τα αγαθά (χρυσός) ως

επιτρέπονται, με τις τράπεζες να υποχρεώνονται μόνο να εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους σε χρυσό σε πρώτη ζήτηση. Οποιαδήποτε αποτυχία να το κάνουν αυτό σημαίνει άμεση πτώχευση. Ένα τέτοιο σύστημα έχει γίνει γνωστό ως «ελεύθερη τραπεζική». Θα υπήρχε τότε σοβαρό ζήτημα έκδοσης ψεύτικων υποκατάστατων χρημάτων, με αποτέλεσμα την τεχνητή δημιουργία νέου χρήματος; Πολλοί άνθρωποι το έχουν υποθέσει αυτό και έχουν θεωρήσει ότι οι «παράτολμες τραπεζικές εργασίες» έπειτα απλά θα διόγκωναν την προσφορά χρήματος αστρονομικά. Αλλά, αντίθετα, οι «ελεύθερες τραπεζικές εργασίες» θα οδηγούσαν σε ένα κατά πολύ «σκληρότερο» νομισματικό σύστημα από αυτό που έχουμε σήμερα.

Οι τράπεζες θα ελέγχονταν από τις ίδιες τρεις δεσμεύσεις που σημειώσαμε ανωτέρω, και θα ελέγχονταν μάλλον αυστηρά. Αρχικά, η επέκταση κάθε τράπεζας θα περιοριζόταν από την απώλεια χρυσού προς μια άλλη τράπεζα. Μια τράπεζα μπορεί μόνο να επεκταθεί μέσα στα όρια της πελατείας της. Υποθέστε, παραδείγματος χάριν, μια τράπεζα Α, με 10.000 ουγγιές του χρυσού κατατιθεμένες, εκδίδει τώρα 2000 ουγγιές χρυσού με ψεύτικες αποδείξεις παραλαβής, και τις δανείζει τις διάφορες επιχειρήσεις ή τις επενδύει σε τίτλους. Ο δανειζόμενος ή ο προηγούμενος κάτοχος των τίτλων, θα ξοδέψει το νέο χρήμα στα διάφορα αγαθά και υπηρεσίες. Τελικά, τα χρήματα κυκλοφορώντας θα φθάσουν σε κάποιον που είναι πελάτης μιας άλλης τράπεζας Β.

Σε εκείνο το σημείο, η τράπεζα Β θα ζητήσει από την τράπεζα Α να εξαργυρώσει την απόδειξη σε χρυσό, έτσι ώστε ο χρυσός να μπορεί να μεταφερθεί στα θησαυροφυλάκεια της τράπεζας Β. Σαφώς, όσο ευρύτερη η πελατεία της κάθε τράπεζας και όσο περισσότερο οι πελάτες εμπορεύονται μεταξύ τους, τόσο περισσότερο πεδίο υπάρχει για κάθε τράπεζα να επεκτείνει την πίστωση και την προσφορά χρημάτων. Γιατί εάν η πελατεία της τράπεζας είναι περιορισμένη, τότε σύντομα μετά από την έκδοση των χρημάτων της, θα της ζητηθεί να τα εξαργυρώσει- και, όπως έχουμε δει, δεν θα έχει να εξαργυρώσει παρά ένα μέρος των υποχρεώσεων της. Για να αποφύγει την απειλή της πτώχευσης, επομένως, όσο περιορισμένη είναι η πελατεία μιας τράπεζας, τόσο μεγαλύτερο μέρος χρυσού πρέπει να κρατήσει σε απόθεμα, και να επεκταθεί λιγότερο. Εάν υπάρχει μια τράπεζα σε κάθε χώρα, θα υπάρξει πολύ περισσότερο πεδίο για επέκταση από το εάν υπάρχει μια τράπεζα για κάθε δύο άτομα σε μια κοινότητα. Αν όλα τα άλλα

ιδιοκτησία του, αντί για ιδιοκτησία των πελατών του. Αυτό είναι ακριβώς που κάνουν οι τράπεζες. Δείτε Jevons, σελ. 207-12.

παραμείνουν ίδια, τότε, όσο περισσότερες τράπεζες υπάρχουν και όσο πιο μικροσκοπικό το μέγεθος τους, «σκληρότερη» - και καλύτερα - η νομισματική προσφορά θα είναι. Ομοίως, η πελατεία μιας τράπεζας θα περιοριστεί επίσης από εκείνους που δεν χρησιμοποιούν καθόλου την τράπεζα. Όσο περισσότεροι άνθρωποι χρησιμοποιούν τον πραγματικό χρυσό αντί των χρημάτων των τραπεζών, τόσο λιγότερος χώρος μένει για τον πληθωρισμό τραπεζών.

Υποθέστε, εντούτοις, ότι οι τράπεζες διαμορφώνουν ένα καρτέλ, και συμφωνούν να πληρώσουν η μια τις παραλαβές τις άλλης και όχι να ζητούν την εξαργύρωση. Και υποθέστε περαιτέρω ότι τα χρήματα τραπεζών έχουν καθολική χρήση. Έχουν μείνει κάποια όρια στην επέκταση τραπεζών; Ναι, παραμένει ο έλεγχος της εμπιστοσύνης χρηστών προς στις τράπεζες. Καθώς η πιστωτική επέκταση τραπεζών και η προσφορά χρήματος επεκτείνονται ολοένα και περισσότερο, όλο και περισσότεροι πελάτες θα ανησυχούν για την πτώση της αναλογίας των αποθεμάτων. Και, σε μια αληθινά ελεύθερη κοινωνία, εκείνοι που ξέρουν την αλήθεια για την πραγματική αφερεγγυότητα του τραπεζικού συστήματος θα είναι σε θέση να διαμορφώσουν τις αντι-τραπεζικές ενώσεις για να ωθήσουν τους πελάτες να παρουν τα χρήματά τους προτού να είσαι επίσης αργά. Εν ολίγοις, οι ενώσεις ωθούν τη φυγή τραπεζών ή η απειλή του σχηματισμού τους, θα είναι σε θέση να σταματήσει και να αντιστρέψει τη νομισματική επέκταση.

Καμία από αυτήν την συζήτηση δεν γίνεται για να αμφισβητήσει τη γενική πρακτική της πίστωσης, η οποία είναι μια σημαντική και ζωτικής σημασίας λειτουργία στην ελεύθερη αγορά. Σε μια συναλλαγή πίστωσης, ο κάτοχος των χρημάτων (ένα αγαθό χρήσιμο στο παρόν) το ανταλλάσσει για ένα IOU πληρωτέο σε κάποια μελλοντική ημερομηνία (το IOU που είναι ένα «μελλοντικό αγαθό») και ο τόκος απεικονίζει την υψηλότερη αξιολόγηση των παρόντων αγαθών επι των μελλοντικών αγαθών στην αγορά. Αλλά τα χαρτονομίσματα ή οι καταθέσεις δεν είναι πίστωση είναι παραλαβές αποθηκών εμπορευμάτων, στιγμιαίες αξιώσεις που εξαργυρώνουν (π.χ., χρυσός) στους υπόγειους θαλάμους τραπεζών. Ο δανειστής σιγουρεύεται ότι πληρώνει το χρέος του όταν η πληρωμή γίνεται απαιτητή, ο τραπεζίτης κλασματικών διαθεσίμων δεν μπορεί ποτέ να πληρώσει περισσότερο από ένα μικρό μέρος των υπαρχουσών υποχρεώσεων του.

Γυρίζουμε, στο επόμενο κεφάλαιο, να μελετήσουμε τις διάφορες μορφές της κυβερνητικής παρέμβασης στο νομισματικό σύστημα - οι περισσότερες από τις οποίες σχεδιάστηκαν, όχι για να καταστείλουν το δόλιες εκδόσεις, αλλά αντίθετα, για να αφαιρέσουν αυτούς και άλλους φυσικούς ελέγχους για τον πληθωρισμό.

13. Σύνοψη

Τι έχουμε μάθει για το χρήμα σε μια ελεύθερη κοινωνία; Έχουμε μάθει ότι όλα τα χρήματα έχουν προέλθει, και πρέπει να προέρχονται, από χρήσιμα εμπορεύματα που επιλέγονται από την ελεύθερη αγορά ως μέσο ανταλλαγής. Μια χρηματική μονάδα είναι απλά η μονάδα βάρους του εμπορεύματος – συνήθως ενός μετάλλου, όπως χρυσός ή το ασήμι. Υπό καθεστώς ελευθερίας, τα εμπορεύματα που επιλέγονται ως χρήμα, το σχήμα και η μορφή τους, αφήνονται στις οικειοθελείς αποφάσεις ελευθέρων ατόμων. Η ιδιωτική νομισματοκοπή, επομένως, είναι ακριβώς τόσο νόμιμη και σημαντική όσο οποιαδήποτε επιχειρησιακή δραστηριότητα. Η «τιμή» του χρήματος είναι η αγοραστική του αξία από την άποψη όλων των αγαθών στην οικονομία, και αυτό καθορίζεται από την προσφορά του και από την ζήτηση κάθε ατόμου για τα χρήματα. Οποιαδήποτε προσπάθεια από την κυβέρνηση να καθορίσει η τιμή του θα είναι παρέμβαση στην ικανοποίηση της ζήτησης των ανθρώπων για το χρήμα. Εάν οι άνθρωποι το βρίσκουν πιο βολικό να χρησιμοποιούν περισσότερα από ένα μέταλλα ως χρήματα, η ισοτιμία μεταξύ τους στην αγορά θα καθορίζεται από την σχετική ζήτηση και την προσφορά και θα τείνει να είναι εξισώνει την ισοτιμία με την αντίστοιχη αγοραστική τους δύναμη. Από την στιγμή που υπάρχει αρκετή προσφορά ενός μετάλλου για να επιτρέψει στην αγορά για να το επιλέξει ως χρήμα, καμία αύξηση στην προσφορά δεν μπορεί να βελτιώσει τη νομισματική του λειτουργία. Μια αύξηση στην προσφορά χρήματος τότε μόνο θα διαχύσει την αποτελεσματικότητα κάθε ουγγιάς του χρήματος χωρίς να βοηθήσει την οικονομία. Ένα αυξανόμενο απόθεμα χρυσού ή ασημιού, εντούτοις, εκπληρώνει μη νομισματικές επιθυμίες (κοσμήματα, βιομηχανικές χρήσεις, κλπ) που εξυπηρετούνται από το μέταλλο και επομένως είναι κοινωνικά χρήσιμο. Ο πληθωρισμός (μια αύξηση στα υποκατάστατα χρημάτων που δεν καλύπτονται από μια αύξηση στο απόθεμα του μετάλλου) δεν είναι ποτέ κοινωνικά χρήσιμος, αλλά ωφελεί μόνο ένα σύνολο ανθρώπων εις βάρος κάποιου άλλου. Ο πληθωρισμός, που είναι μια δόλια εισβολή στην περιουσία, δεν θα μπορούσε να συμβεί στην ελεύθερη αγορά.

Εν κατακλείδι, η ελευθερία μπορεί να λειτουργήσει ένα νομισματικό σύστημα το ίδιο έξοχα όπως λειτουργεί την υπόλοιπη οικονομία. Αντίθετα με πολλούς συγγραφείς, δεν υπάρχει τίποτα το ξεχωριστό στο χρήμα που απαιτεί την εκτενή κυβερνητική παρέμβαση. Επίσης, τα ελεύθερα άτομα μπορούν καλύτερα και πιο ομαλά να ικανοποιήσουν τις οικονομικές τους επιθυμίες. Για το χρήμα όπως

για όλες τις άλλες δραστηριότητες, του ατόμου, «η ελευθερία είναι η μητέρα, όχι η κόρη, της τάξης».

III.

Η κυβερνητική ανάμειξη με το χρήμα

1. Το εισόδημα της κυβέρνησης

Οι κυβερνήσεις, σε αντίθεση με όλους τους άλλους οργανισμούς, δεν λαμβάνουν το εισόδημά τους ως πληρωμή για τις υπηρεσίες τους. Συνεπώς, οι κυβερνήσεις αντιμετωπίζουν ένα οικονομικό πρόβλημα διαφορετικό από τους άλλους. Οι ιδιώτες που θέλουν να αποκτήσουν περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες από άλλους πρέπει να παράγουν και να πωλήσουν περισσότερα από αυτό που οι άλλοι θέλουν. Οι κυβερνήσεις χρειάζονται μόνο να βρίσκουν τρόπους να απαλλοτριώνουν περισσότερα αγαθά χωρίς τη συγκατάθεση του ιδιοκτήτη.

Σε μια οικονομία αντιπραγματισμού, οι κυβερνητικοί αξιωματούχοι μπορούν να απαλλοτριώσουν πόρους μόνο με έναν τρόπο: κατάσχοντας αγαθά σε είδος. Σε μια εγχρήματη οικονομία βρίσκουν ευκολότερο να αποκτήσουν χρηματικά διαθέσιμα και μετά να χρησιμοποιήσουν τα χρήματα για να αποκτήσουν τα αγαθά και τις υπηρεσίες για την διακυβέρνηση ή αλλιώς να πληρώσουν με τα χρήματα επιχορηγήσεις στις ευνοούμενες ομάδες. Αυτή η απαλλοτρίωση καλείται *φορολογία*¹⁸.

Η φορολογία, εντούτοις, είναι συχνά μη δημοφιλής και σε λιγότερο ήρεμες μέρες, συχνά προκαλεί επαναστάσεις. Η εμφάνιση των χρημάτων, ενώ είναι όφελος για την ανθρωπότητα, άνοιξε επίσης έναν ουσιαστικό δρόμο για την κυβερνητική κατάχρηση οικονομικών πόρων. Στην ελεύθερη αγορά, τα χρήματα

---

¹⁸ Η άμεση απαλλοτρίωση αγαθών συνεισφέρει δεν είναι τόσο εκτεταμένη όσο η νομισματική απαλλοτρίωση. Περιπτώσεις της πρώτης που συμβαίνουν είναι «αναγκαστικές διαδικασίες» απαλλοτρίωσης γης σε περίοπτο χώρο, εγκατάστασης στρατευμάτων σε υπό κατοχή χώρα και ιδιαίτερα η υποχρεωτική επίσχεση εργατικής δύναμης (π.χ. στρατιωτική στράτευση, υποχρεωτικό ένορκο καθήκον και η υποχρέωση στις επιχειρήσεις να κρατούν φορολογικά αρχεία και να συλλέγουν παρακρατούμενες φόρους).

μπορούν να αποκτηθούν με την παραγωγή και την πώληση των αγαθών και των υπηρεσιών που οι άνθρωποι θέλουν, ή με την εξόρυξη (μια επιχείρηση μακροχρόνια όχι περισσότερο κερδοφόρα από οποιαδήποτε άλλη). Αλλά εάν η κυβέρνηση μπορεί να βρει τρόπους να εμπλακεί στην παραχάραξη - τη δημιουργία νέου χρήματος από φρέσκο αέρα - μπορεί γρήγορα να παραγάγει τα χρήματά της χωρίς να μπει στον κόπο να πουλήσει υπηρεσίες ή να εξορύξει χρυσό. Μπορεί έπειτα να ιδιοποιηθεί παραγωγικούς πόρους σιωπηρά και σχεδόν απαρατήρητα, χωρίς να παρακινήσει την εχθρότητα που παράγεται από τη φορολογία. Στην πραγματικότητα, η παραχάραξη μπορεί να δημιουργήσει στα θύματά της την πανευτυχή παραίσθηση μιας ασύγκριτης ευημερίας.

Η πλαστογράφηση είναι προφανώς άλλο ένα όνομα για τον πληθωρισμό - και οι δύο δημιουργούν νέο «χρήμα» που δεν είναι το πρότυπο χρυσού ή ασημιού και οι δύο λειτουργούν ομοίως. Και τώρα βλέπουμε γιατί οι κυβερνήσεις είναι εγγενώς πληθωριστικές: επειδή ο πληθωρισμός είναι ένα ισχυρό και ουσιαστικό μέσο για την κυβερνητική οικειοποίηση δημοσίων πόρων, μια ανώδυνη και πιο επικίνδυνη μορφή φορολογίας.

2. Τα οικονομικά αποτελέσματα του πληθωρισμού

Για να μετρήσουμε τα οικονομικά αποτελέσματα του πληθωρισμού, ας δούμε τι συμβαίνει όταν μια ομάδα παραχαράκτων ξεκινούν την εργασία τους. Υποθέστε ότι στην οικονομία υπάρχει προσφορά 10.000 χρυσών ουγγιών, και οι παραχαράκτες, με πανουργία χωρίς να μπορούν να ανιχνευθούν, διοχετεύουν 2000 «ουγγιές» περισσότερο. Ποιες θα είναι οι συνέπειες; Κατ' αρχάς, θα υπάρξει ένα σαφές κέρδος στους παραχαράκτες. Παίρνουν το νέο δημιουργηθέν χρήμα και το χρησιμοποιούν για να αγοράσουν αγαθά και υπηρεσίες. Με τα λόγια των διάσημων κινούμενων σχεδίων του New Yorker, όπου εμφανίζεται μια ομάδα παραχαράκτων σχεδιάζοντας νηφάλια το έργο τους: «ψώνια είναι να έχεις χρήματα στα χέρια σου». Ακριβώς. Τα ψώνια σε έναν χώρο, πράγματι, είναι να έχεις χρήματα στα χέρια. Το νέο χρήμα λειτουργεί με τον τρόπο του, βαθμιαία, σε όλο το οικονομικό σύστημα. Δεδομένου ότι το νέο χρήμα εξαπλώνεται, αυξάνει τις τιμές - όπως έχουμε δει, το νέο χρήμα εξασθενεί την δύναμη κάθε δολαρίου. Αλλά αυτή η εξασθένηση παίρνει χρόνο και είναι επομένως αμελητέα, στο μεταξύ, μερικοί άνθρωποι κερδίζουν και άλλοι άνθρωποι χάνουν. Εν ολίγοις, οι παραχαράκτες και οι τοπικοί μεσάζοντες τους ανακαλύπτουν τα εισοδήματά τους αυξημένα πριν από οποιαδήποτε άνοδο στις τιμές των πραγμάτων που αγοράζουν. Αλλά, αφ' ετέρου, οι άνθρωποι στις απομακρυσμένες περιοχές της οικονομίας, που

δεν έχουν λάβει ακόμα το νέο χρήμα, βρίσκουν τις τιμές αγοράς να αυξάνονται πριν από τα εισοδήματά τους. Οι λιανοπωλητές στην άλλη άκρη της χώρας, παραδείγματος χάριν, θα υποφέρουν από ζημιές. Οι πρώτοι δέκτες του νέου χρήματος κερδίζουν περισσότερο, και εις βάρος των πιο πρόσφατων δεκτών.

Ο πληθωρισμός, έπειτα, δεν παρέχει κανένα γενικό κοινωνικό όφελος αντ' αυτού, ανακατανέμει τον πλούτο υπέρ των πρώτων και εις βάρος των αργοπορημένων στην κούρσα αυτή. Και ο πληθωρισμός είναι, στην πραγματικότητα, μια κούρσα - ποιος μπορεί να πάρει το νέο χρήμα πιο πρόωρα. Οι αργοπορημένοι - αυτοί που έχουν κολλήσει στις ζημιές - καλούνται συχνά τις «ομάδες σταθερού εισοδήματος». Υπουργοί, δάσκαλοι, άνθρωποι με μισθούς, υστερούν εμφανώς από τις άλλες ομάδες στην απόκτηση του νέου χρημάτος. Ιδιαίτερώ πάσχοντες θα είναι εκείνοι που εξαρτώνται από σταθερά συμβόλαια - συμβόλαια που έγιναν τις ημέρες πριν από την πληθωριστική άνοδο στις τιμές. Οι δικαιούχοι ασφαλειών και ασφαλειών ζωής, οι συνταξιούχοι που ζουν από τις συντάξεις, οι ιδιοκτήτες με μακροπρόθεσμες μισθώσεις, ομολογιούχοι και άλλοι πιστωτές, εκείνοι που κρατούν μετρητά, όλοι θα υποστούν την ορμή του πληθωρισμού. Θα είναι αυτοί που «φορολογούνται»¹⁹.

Ο πληθωρισμός έχει άλλα καταστρεπτικά αποτελέσματα. Διαστρεβλώνει τον θεμέλιο λίθο της οικονομίας μας: τον επιχειρηματικό σχεδιασμό. Δεδομένου ότι οι τιμές όλες δεν αλλάζουν όλες ομοιόμορφα και με την ίδια ταχύτητα, γίνεται πολύ δύσκολο για την επιχείρηση να διαχωρίσει το διαρκές από το μεταβατικό, και να μετρήσει πραγματικά την ζήτηση των καταναλωτών ή το κόστος της λειτουργίας τους. Παραδείγματος χάριν, η λογιστική πρακτική καταγράφει το «κόστος» ενός στοιχείου ενεργητικού στο ποσό που η επιχείρηση έχει πληρώσει για αυτό. Αλλά όταν ο πληθωρισμός παρεμβαίνει, το κόστος του στοιχείου του ενεργητικού όταν απαξιωθεί θα είναι αρκετά μεγαλύτερο από αυτό που καταγράφεται στα βιβλία. Κατά συνέπεια, η επιχειρησιακή λογιστική θα υπερτονίσει σοβαρά τα κέρδη κατά τη διάρκεια του πληθωρισμού - και μπορεί ακόμα και να αναλώσει κεφάλαιο ενώ πιθανώς αυξάνει τις επενδύσεις²⁰. Ομοίως,

---

¹⁹ Είναι του συρμού να κοροϊδεύουμε το ενδιαφέρον που δείχνεται από τους «συντηρητικούς» για «τις χήρες και τα ορφανά» που πλήττονται από τον πληθωρισμό. Αλλά αυτό είναι ένα από τα κύρια προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν. Είναι αλήθεια «προοδευτικό» να ληστεύεις χήρες και ορφανά και να χρησιμοποιείς τα έσοδα να επιδοτείς αγρότες και ένστολους;

²⁰ Αυτό το σφάλμα θα είναι μεγαλύτερο σε εκείνες τις επιχειρήσεις με παλιό εξοπλισμό και υψηλή καφαλαιοποίηση. Ένας απροσδιόριστος αριθμός επιχειρήσεων θα εισέλθει σε αυτές τις βιομηχανίες κατά την διάρκεια του πληθωρισμού. Για περισσότερα πάνω στο σφάλμα

οι κάτοχοι μετοχών και οι πραγματικοί ιδιοκτήτες ακινήτων θα αποκτήσουν τα κεφαλαιουχικά κέρδη κατά τη διάρκεια ενός πληθωρισμού που δεν είναι καθόλου πραγματικά «κέρδη». Αλλά μπορεί να ξοδέψουν μέρος αυτών των κερδών χωρίς να αντιληφθούν ότι με αυτόν τον τρόπο καταναλώνουν το αρχικό κεφάλαιό τους.

Δημιουργώντας πλασματικά κέρδη και διαστρεβλώνοντας τον οικονομικό σχεδιασμό, ο πληθωρισμός θα αναστείλει την τιμωρία της ελεύθερης αγοράς για τις αναποτελεσματικές και την ανταμοιβή των αποδοτικών, εταιριών. Σχεδόν όλες οι εταιρίες θα ευημερήσουν φαινομενικά. Η γενική ατμόσφαιρα μιας «αγοράς πωλητών» θα οδηγήσει σε πτώση στην ποιότητα των αγαθών και υπηρεσιών για τους καταναλωτές, δεδομένου ότι οι καταναλωτές αντιστέκονται συχνά λιγότερο στις αυξήσεις τιμών όταν εμφανίζονται υπό μορφή υποβιβασμού της ποιότητας²¹. Η ποιότητα της εργασίας θα μειωθεί σε έναν πληθωρισμό για έναν περισσότερο ουσιαστικό λόγο: οι άνθρωποι θέλγονται από «προσδοκίες σχεδίων γρήγορου κέρδους», φαινομενικά υπο τον έλεγχο τους σε μια εποχή πάντα - αυξανόμενων τιμών και περιφρονούν συχνά τη νηφάλια προσπάθεια. Ο πληθωρισμός τιμωρεί επίσης την αποταμίευση και ενθαρρύνει το χρέος, γιατί οποιοδήποτε ποσό χρημάτων δανείζεται θα ξεπληρωθεί σε δολάρια της χαμηλότερης αγοραστικής αξίας από αυτό που λαμβάνεται αρχικά. Το κίνητρο, έπειτα, είναι να δανειστεί κανείς και να ξεπληρώσει αργότερα παρά να αποταμιεύσει και να δανείσει. Ο πληθωρισμός, επομένως, χειροτερεύει τους όρους διαβίωσης οδηγώντας στην δημιουργία μιας ψεύτικης ατμόσφαιρας «ευημερίας».

Ευτυχώς, ο πληθωρισμός δεν μπορεί να συνεχιστεί για πάντα. Τελικά οι άνθρωποι ξυπνούν από αυτήν την μορφή της φορολογίας, ξυπνούν από την συνεχή συρίκνωση της αγοραστικής ισχύος του δολαρίου τους.

Αρχικά, όταν οι τιμές αυξάνουν, οι άνθρωποι λένε: «Καλά, αυτό είναι ανώμαλο, προϊόν κάποιας έκτακτης περίπτωσης. Θα αναβάλω τις αγορές μου και θα περιμένω έως ότου οι τιμές επανέλθουν». Αυτή είναι η κοινή συμπεριφορά κατά τη διάρκεια της πρώτης φάσης ενός πληθωρισμού. Αυτή η αντίληψη μετριάζει την άνοδο και κρύβει περαιτέρω τον πληθωρισμό, δεδομένου ότι η ζήτηση χρήματος αυξάνει. Αλλά, καθώς ο πληθωρισμός συνεχίζεται, οι άνθρωποι αρχίζουν να συνειδητοποιούν ότι οι τιμές ανεβαίνουν συνεχώς ως αποτέλεσμα συνεχούς πληθωρισμού. Τώρα οι άνθρωποι θα πουν: «θα αγοράσω τώρα, αν και οι τιμές

λογιστικής-κόστους, δείτε W.T. Baxter, "The Accountant's Contribution to the Trade Cycle," *Economica* (May, 1955), σελ. 99-112.

²¹ Αυτήν την εποχή της έντονης προσοχής στους «δείκτες κόστους ζωής» υπάρχει ισχυρό κίνητρο αύξησης των τιμών με τέτοιο τρόπο ώστε να μην φανεί η αλλαγή στον δείκτη.

είναι «υψηλές», επειδή εάν περιμένω, οι τιμές θα ανεβούν επιπλέον». Ως αποτέλεσμα, η ζήτηση του χρήματος πέφτει τώρα και οι τιμές ανεβαίνουν περισσότερο, αναλογικά, από την αύξηση στην προσφορά χρήματος. Σε αυτό το σημείο, ζητείται συχνά από την κυβέρνηση «να ανακουφίσει την έλλειψη χρημάτων» που προκαλείται από την επιταχυνόμενη άνοδο των τιμών, και αυτό δημιουργεί πληθωρισμό ακόμα γρηγορότερα. Σύντομα, η χώρα φθάνει στο στάδιο «της κατάρρευσης» και οι άνθρωποι λένε: «Πρέπει να αγοράσω τα πάντα τώρα – τα πάντα για να ξεφορτωθώ τα χρήματα που υποτιμούνται στα χέρια μου». Η προσφορά χρήματος ανεβαίνει στα ύψη, η ζήτηση πέφτει κατακόρυφα, και οι τιμές αυξάνουν αστρονομικά. Η παραγωγή πέφτει σημαντικά, δεδομένου ότι οι άνθρωποι ξοδεύουν όλο και περισσότερο τον χρόνο τους να βρουν τρόπους να ξεφορτωθούν τα χρήματα τους. Το νομισματικό σύστημα, στην πραγματικότητα, έχει καταρρεύσει εντελώς, και η οικονομία επανέρχεται σε άλλα χρήματα, εάν είναι προσβάσιμα – άλλα μέταλλα, ξένα νομίσματα εάν πρόκειται για πληθωρισμό σε μια χώρα, ή ακόμα και μια επιστροφή στον αντιπραγματισμό. Το νομισματικό σύστημα έχει καταρρεύσει κάτω από την επίδραση του πληθωρισμού.

Αυτή η κατάσταση υπερπληθωρισμού είναι ιστορικά φημισμένη με τα assignats της γαλλικής επανάστασης, τα Continentals της αμερικανικής επανάστασης, και ειδικά τη γερμανική κρίση του 1923, και τα κινέζικα και άλλα νομίσματα μετά από τον II παγκόσμιο πόλεμο²².

Μια τελική συνέπεια του πληθωρισμού είναι ότι όποτε το πρόσφατα εκδιδόμενο χρήμα χρησιμοποιείται αρχικά ως δάνεια στις επιχειρήσεις, ο πληθωρισμός προκαλεί τον τρόπο του «επιχειρησιακού κύκλου». Αυτή η σιωπηλή αλλά θανάσιμη διαδικασία, μη ανιχνευθείσα για γενεές, λειτουργεί ως εξής: το νέο χρήμα διανέμονται από το τραπεζικό σύστημα, υπό την αιγίδα της κυβέρνησης, και δανειζόμαστε στις επιχειρήσεις. Στους επιχειρηματίες, τα νέα κεφάλαια φαίνονται να είναι γνήσιες επενδύσεις, αλλά αυτά τα κεφάλαια, όπως στις επενδύσεις της ελεύθερης αγοράς, δεν προκύπτουν από την εθελοντική αποταμίευση. Τα νέα χρήματα επενδύονται από τους επιχειρηματίες στα διάφορα επενδυτικά σχέδια, και πληρώνουν τους εργαζομένους και άλλους παράγοντες ως υψηλότερες αμοιβές και τιμές. Καθώς το νέο χρήμα διαχέεται σε ολόκληρη την οικονομία, οι άνθρωποι τείνουν να επανακαθορίσουν την παλαιά εθελούσια κατανομή κατανάλωσης και αποταμίευσης. Εν ολίγοις, εάν οι άνθρωποι επιθυμούν να αποταμιεύσουν και να

---

²² Για το γερμανικό παράδειγμα δείτε constantino Bresciani-Turroni, *The Economics of Inflation* (London: George Allen and Unwin, Ltd., 1937)

επενδύσουν περίπου 20% των εισοδημάτων τους και να καταναλώσουν το υπόλοιπο, το νέο τραπεζικό χρήμα που δανείζεται στην επιχείρηση κάνει αρχικά την κατανομή αποταμίευσης να φαίνεται υψηλότερη. Όταν το νέο χρήμα διαρρέει κάτω στο κοινό, επανακαθορίζει την παλαιά αναλογία 20-80, και πολλές επενδύσεις αποκαλύπτονται τώρα να είναι σπατάλη. Η εκκαθάριση των σπάταλων επενδύσεων της πληθωριστικής έκρηξης συνιστά την φάση της κρίσης του επιχειρησιακού κύκλου.

3. Υποχρεωτικό μονοπώλιο της νομισματοκοπής

Για την κυβέρνηση η χρήση της παραχάραξης για την αύξηση των εσόδων της, έπρεπε να διανύσει πολλά μεγάλα βήματα πέρα από την ελεύθερη αγορά. Η κυβέρνηση δεν θα μπορούσε απλά να εισβάλει σε μια λειτουργούσα ελεύθερη αγορά και να τυπώσει τα δικά της χαρτονομίσματα. Κάνοντας το έτσι απότομα, λίγοι άνθρωποι θα αποδέχονταν το κυβερνητικό χρήμα. Ακόμα και στους σύγχρονους καιρούς, πολλοί άνθρωποι στις «οπισθοδρομικές χώρες» έχουν απλά αρνηθεί να αποδεχθούν τα χαρτονομίσματα και να επιμείνουν να εμπορεύονται μόνο σε χρυσό. Η κυβερνητική εισβολή, επομένως, πρέπει να είναι πιο ουσιαστική και βαθμιαία.

Μέχρι μερικούς αιώνες πριν, δεν υπήρχαν τράπεζες και επομένως η κυβέρνηση δεν θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει την τραπεζική μηχανή για εκτεταμένο πληθωρισμό όπως μπορεί σήμερα. Τι θα μπορούσε να κάνει όταν μόνο ο χρυσός και το ασήμι κυκλοφορούσαν;

Το πρώτο βήμα, που λαμβανόταν σταθερά από κάθε μεγάλη κυβέρνηση, ήταν να αποκτήσει το απόλυτο μονοπώλιο της εξόρυξης. Αυτό ήταν αναπόφευκτα μέτρο για τον έλεγχο της προσφοράς νομισμάτων. Η μορφή του βασιλιά ή του λόρδου τυπωνόταν επάνω στα νομίσματα και ο μύθος διαδίδοταν ότι η νομισματοκοπή είναι ένα ουσιαστικό δικαίωμα της βασιλικής «κυριαρχίας» ή του βαρόνου. Το μονοπώλιο νομισματοκοπής επέτρεψε στην κυβέρνηση να παρέχει οποιεσδήποτε υποδιαίρεσεις του νομίσματος, και όχι ότι ο κόσμος, ήθελε. Κατά συνέπεια, η ποικιλία των νομισμάτων στην αγορά μειώθηκε βιαίως. Επιπλέον, η νομισματοκοπή θα μπορούσε τώρα να χρεώσει μια υψηλή τιμή, μεγαλύτερη από το κόστος («έσοδο εκ νομισματοκοπής»), μια τιμή που να καλύπτει ακριβώς το κόστος («brassage») ή προσφορά δωρεάν νομισμάτων. Το έσοδο εκ νομισματοκοπής ήταν μια μονοπωλιακή τιμή και επέβαλε ένα βάρος στη μετατροπή της ράβδου σε νόμισμα' η δωρεάν νομισματοκοπή, αφ' ετέρου, η κατασκευή των

νομισμάτων από τη ράβδο, ανάγκασε το φορολογούμενο να πληρώσει για τις νομισματικές υπηρεσίες που χρησιμοποιήθηκαν από άλλους.

Έχοντας αποκτήσει το μονοπώλιο της νομισματοκοπής, οι κυβερνήσεις ενθάρρυναν τη χρήση του ονόματος της νομισματικής μονάδας, κάνοντας ότι μπορούσαν να διαχωρίσουν το όνομα του νομίσματος από την αληθινή βάση του, το βάρος του νομίσματος. Αυτό, επίσης, ήταν ένα ιδιαίτερα σημαντικό βήμα, γιατί ελευθέρωσε κάθε κυβέρνηση από την ανάγκη να είναι προσδεμένη στο κοινό χρήμα της παγκόσμιας αγοράς. Αντί της χρησιμοποίησης των κόκκων ή των γραμμαριών χρυσού ή ασημιού, το κάθε κράτος ενθάρρυνε το εθνικό όνομα του στα υποτιθέμενα ενδιαφέροντα του νομισματικού πατριωτισμού: δολάρια, μάρκα, φράγκα και παρόμοια. Η αλλαγή αυτή κατέστησε δυνατό το κατ' εξοχήν μέσο της κυβερνητικής παραχάραξης του νομίσματος: την υποτίμηση.

4. Υποτίμηση

Η υποτίμηση ήταν η κρατική μέθοδος παραχάραξης των ιδίων νομισμάτων που είχε απαγορεύσει στις ιδιωτικές εταιρίες να παράγουν στο όνομα της σθεναρής προστασίας του νομισματικού προτύπου. Μερικές φορές, η κυβέρνηση διέπραττε μια απλή απάτη, αναμειγνύοντας κρυφά το χρυσό με κάποιο κράμα, κάνοντας ελλειποβαρή νομίσματα. Πιο χαρακτηριστικά, το νομισματοκοπείο έλιωνε και όλα τα νομίσματα του βασιλείου και τα έκανε πάλι νομίσματα, δίνοντας πίσω στους υπηκόους τον ίδιο αριθμό «λιρών» ή «μάρκων» αλλά ελαφρότερου βάρους. Οι εναπομένουσες ουγιές χρυσού ή ασημιού ενθυλακωνόνταν από τον βασιλιά και χρησιμοποιούνταν για να πληρώσουν τις δαπάνες του. Με αυτόν τον τρόπο, η κυβέρνηση έκανε συνεχώς ταχυδακτυλουργίες και επαναπροσδιόρισε αυτό το ίδιο πρότυπο που δεσμεύθηκε να προστατεύσει. Τα κέρδη της υποτίμησης αποκαλούνταν επηρμένα από τους κυβερνήτες ως «έσοδο εκ της νομισματοκοπής».

Η γρήγορη και σκληρή υποτίμηση ήταν χαρακτηριστικό του μεσαιώνα, σχεδόν σε κάθε χώρα της Ευρώπης. Έτσι, το 1200 μ.χ. το γαλλικό livre tournois καθορίστηκε στα ενενήντα οκτώ γραμμάρια ασημιού' μέχρι το 1600 μ.χ αντιστοιχούσε μόνο σε ένδεκα γραμμάρια. Μια εντυπωσιακή περίπτωση είναι το Δηνάριο, ένα νόμισμα των Σαρακηνών στην Ισπανία. Το Δηνάριο αποτελέστηκε αρχικά από εξήντα πέντε κόκκους χρυσού, όταν πρώτο δημιουργήθηκε στο τέλος του έβδομου αιώνα. Οι Σαρακηνοί ήταν ιδιαίτερα αυστηροί σε νομισματικά θέματα και στα μέσα του δωδέκατου αιώνα, το Δηνάριο ήταν ακόμα εξήντα κόκκοι. Τότε, χριστιανοί βασιλείς κατέκτησαν την Ισπανία, και μέχρι τις αρχές του δέκατου

τρίτου αιώνα, το Δηνάριο (τώρα αποκαλείτο *maravedi*) μειώθηκε σε δεκατέσσερα κόκκους. Σύντομα το χρυσό νόμισμα ήταν πολύ ελαφρύ για να κυκλοφορήσει και μετατράπηκε σε ασημένιο νόμισμα που ζύγιζε είκοσι έξι κόκκους ασημιού. Αυτό, επίσης, υποτιμήθηκε και μέχρι τα μέσα του δέκατου πέμπτου αιώνα, το *maravedi* ήταν μόνο 1,5 ασημένιους κόκκους και πάλι πάρα πολύ μικρό για να κυκλοφορήσει²³.

5. Ο νόμος του Gresham και νομισματοκοπή

Α) Διμεταλλισμός

Η κυβέρνηση επιβάλλει τους ελέγχους τιμών προκειμένου να εκτρέψει κατά ένα μεγάλο μέρος την δημόσια προσοχή από τον κυβερνητικό πληθωρισμό στα υποτιθέμενα κακά της ελεύθερης αγοράς. Όπως έχουμε δει, ο «νόμος Gresham» - ότι τα τεχνητώς υπερεκτιμημένα χρήματα τείνουν να οδηγήσουν τα τεχνητώς υποτιμημένα χρήματα εκτός κυκλοφορίας - είναι ένα παράδειγμα των γενικών συνεπειών του ελέγχου τιμών. Η κυβέρνηση θέτει, στην πραγματικότητα, μια μέγιστη τιμή σε ένα είδος χρήματος σε σχέση με ένα άλλο. Η μέγιστη τιμή προκαλεί μια έλλειψη - εξαφάνιση από τις αποταμιεύσεις ή λιώσιμο - του νομίσματος που υποφέρει από την μέγιστη τιμή (τεχνητά υποτιμημένο), και το οδηγεί προς αντικατάσταση από την κυκλοφορία από το υπερτιμημένο χρήμα.

Έχουμε δει πώς αυτό λειτουργεί στην περίπτωση νέου αντί των φθαρμένων νομισμάτων, ένα από τα προηγούμενα παραδείγματα το νόμου Gresham. Μεταβάλλοντας την έννοια του χρήματος από το βάρος σε μια απλή ποσότητα, και τυποποιώντας τις ονομαστικές αξίες για δική τους ευκολία παρά για του κοινού, οι κυβερνήσεις αποκάλεσαν τα νέα και τα φθαρμένα νομίσματα με το ίδιο όνομα, ακόμα κι αν ήταν διαφορετικού βάρους. Κατά συνέπεια, οι άνθρωποι συσώρευαν ή έλιωναν τα νέα νομίσματα πλήρους βάρους, και περνούσαν τα φθαρμένα νομίσματα στην κυκλοφορία, με τις κυβερνήσεις να εκσφενδονίζουν κατάρες «στους κερδοσκόπους», αλλοδαπούς, ή την ελεύθερη αγορά γενικώς, για μια κατάσταση που δημιουργήθηκε από ίδια την κυβέρνηση.

Μια ιδιαίτερα σημαντική περίπτωση νόμου Gresham ήταν το αιώνιο πρόβλημα των «προτύπων». Είδαμε ότι η ελεύθερη αγορά καθιέρωσε τα «παράλληλα πρότυπα» του χρυσού και ασημιού, το κάθε ένα ελεύθερα κυμαινόμενο σε σχέση με το άλλο σύμφωνα με την προσφορά και την ζήτηση.

---

²³ Για την υποτίμηση δείτε Elgin Groseclose, *Money and Man* (New York: Frederick Ungar, 1961), σελ. 57-76.

Αλλά οι κυβερνήσεις αποφάσισαν ότι θα βοηθήσουν την αγορά με το να παρέμβουν για «να απλοποιήσουν» τα πράγματα. Πόσο σαφέστερα θα ήταν τα πράγματα, υποστήριξαν, εάν ο χρυσός και το ασήμι καθοριζόταν σε μια συγκεκριμένη αναλογία, για παράδειγμα, είκοσι ουγγιές του ασημιού για μια ουγγιά του χρυσού! Κατόπιν, και τα δύο χρήματα θα μπορούσαν για πάντα να κυκλοφούν σε μια σταθερή αναλογία - και, ακόμη πιο σημαντικό, η κυβέρνηση θα μπορούσε τελικά να απελευθερωθεί το άγχος της μεταχείρισης του χρήματος με το βάρος αντί της ποσότητας. Ας φανταστούμε μια μονάδα, το «gur», καθορισμένο από τους Ruritaniens ως 1/20 μιας ουγγιάς του χρυσού. Έχουμε δει πόσο ζωτικής σημασίας είναι για την κυβέρνηση να πείσει το κοινό να θεωρήσει το «gur» ως μια αφηρημένη μονάδα από μόνο του, που να συνδέεται χαλαρά με το χρυσό. Ποιος καλύτερος τρόπος γι' αυτό από το να καθορίσει την αναλογία χρυσού/ασημιού; Κατόπιν, το «gur» γίνεται όχι μόνο το 1/20 της ουγγιάς χρυσού, αλλά και μια ουγγιά ασημιού. Η ακριβής έννοια της λέξης «gur» - ένα όνομα για το βάρος χρυσού - χάνεται τώρα, και οι άνθρωποι αρχίζουν να σκέφτονται το «gur» σαν κάτι από μόνο του, καθιερωμένο με κάποιο τρόπο από την κυβέρνηση, για καλούς και αποδοτικούς σκοπούς, σαν ίσο με συγκεκριμένο βάρος και χρυσού και ασημιού.

Τώρα βλέπουμε τη σημασία αποφυγής από πατριωτικά ή εθνικά ονόματα για τις ουγγιές ή τους κόκκους χρυσού. Μόλις αντικαταστήσει μια τέτοια ετικέτα τις αναγνωρισμένες παγκοσμίως μονάδες βάρους, γίνεται πολύ ευκολότερο για τις κυβερνήσεις να χειριστούν την χρηματική μονάδα και να την δώσουν δική της ζωή. Η σταθερή αναλογία χρυσού-ασημιού, γνωστή ως διμεταλλισμός, ολοκλήρωσε αυτόν τον στόχο πολύ αθόρυβα. Εντούτοις, δεν εκπλήρωσε την άλλη δουλειά του της απλούστευσης του εθνικού νομίσματος. Για, άλλη μια φορά, ο νόμος του Gresham ήρθε στην επιφάνεια. Η κυβέρνηση έθετε συνήθως την διμεταλλική αναλογία αρχικά (πέστε, 20/1) στην τρεχούμενη τιμή της ελεύθερης αγοράς. Αλλά η αγοραία αναλογία, όπως όλες τις τιμές αγοράς, αλλάζει αναπόφευκτα κατά τη διάρκεια του χρόνου, καθώς οι συνθήκες της προσφοράς και της ζήτησης αλλάζουν συνεχώς. Μόλις οι αλλαγές συμβούν, η καθορισμένη διμεταλλική αναλογία αναπόφευκτα ξεπερνιέται. Η αλλαγή κάνει είτε τον χρυσό ή το ασήμι υπερτιμημένο. Ο χρυσός έπειτα εξαφανίζεται σε χρηματικά διαθέσιμα, τη μαύρη αγορά, ή το λιώσιμο, όταν το ασήμι εισρέει από το εξωτερικό και εισέρχεται στα χρηματικά διαθέσιμα για να γίνει το μόνο κυκλοφορούν νόμισμα στην Ruritania. Για αιώνες, όλες οι χώρες αγωνίστηκαν με τα καταστρεπτικά αποτελέσματα της ξαφνικής εναλλαγής των μεταλλικών νομισμάτων. Πρώτα το

ασήμι εισρέει και ο χρυσός εξαφανίζεται κατόπιν, καθώς οι σχετικές αναλογίες της αγοράς άλλαξαν, ο χρυσός εισρέει και το ασήμι εξαφανίζεται²⁴.

Τελικά, μετά από κουραστικούς αιώνες διμεταλλικού διαλείμματος, οι κυβερνήσεις επέλεξαν ένα μέταλλο ως πρότυπο, συνήθως τον χρυσό. Το ασήμι χρησιμοποιούνταν στη θέση «συμβολικών νομισμάτων», για μικρές ονομαστικές αξίες, αλλά όχι με πλήρες βάρος. (Η νομισματοκοπή συμβολικών νομισμάτων μονοπωλήθηκε επίσης από την κυβέρνηση, και, από την στιγμή που δεν είχε 100% αντίκρουσμα σε χρυσό, έγινε μέσο αύξησης της προσφοράς χρήματος). Η εξαφάνιση του ασημιού ως χρήματος πλήγωσε βεβαίως πολλούς ανθρώπους που προτιμούσαν να χρησιμοποιούν το ασήμι στις διάφορες συναλλαγές. Υπήρξε αλήθεια στον πόλεμο-κραυγή των διμεταλλιστών ότι ένα «έγκλημα έναντι στο ασήμι» διαπράχθηκε, αλλά το έγκλημα ήταν πραγματικά η αρχική επιβολή του δημεταλλισμού αντί των παράλληλων προτύπων. Ο διμεταλλισμός δημιούργησε μια απίστευτα δύσκολη κατάσταση, την οποία η κυβέρνηση θα μπορούσε είτε να την αντιμετωπίσει με το να επιστρέψει στην πλήρη νομισματική ελευθερία (παράλληλα πρότυπα) είτε με την επιλογή ενός από τα δύο μέταλλα ως χρήμα (χρυσό πρότυπο ή ασήμι). Η πλήρης νομισματική ελευθερία, μετά από όλο αυτό το διάστημα, θεωρήθηκε παράλογη και δονκιχωτική και έτσι το χρυσό πρότυπο υιοθετήθηκε γενικά.

B) Νόμιμο αντίκρουσμα

Πώς ήταν η κυβέρνηση κατάφερε να επιβάλει τους ελέγχους τιμών στις νομισματικές ισοτιμίες; Από μια κατασκευή που είναι γνωστή ως νόμοι νομίμου αντικρύσματος. Το χρήμα χρησιμοποιείται για την πληρωμή παλαιών χρεών, καθώς επίσης για παρούσες συναλλαγές σε «μετρητά». Με το όνομα του νομίματος της χώρας τώρα επιβεβλημένο να χρησιμοποιείται στον υπολογισμό αντι του πραγματικού του βάρους, τα συμβόλαια άρχισαν να δεσμεύονται για την πληρωμή σε ορισμένα ποσά «χρημάτων». Οι νόμοι νομίμου αντικρύσματος υπαγόρευαν τι αυτά τα «χρήματα» μπορούν να είναι. Όταν μόνο αρχικά ο χρυσός ή το ασήμι ορίστηκε ως «νόμιμο αντίκρουσμα», οι άνθρωποι το θεώρησαν αβλαβές, αλλά έπρεπε να έχουν αντιληφθεί ότι ένα επικίνδυνο προηγούμενο είχε τεθεί για τον κυβερνητικό έλεγχο των χρημάτων. Εάν η κυβέρνηση προσκολληθεί στο αρχικό χρήμα, ο νόμος του νομίμου αντικρύσματος είναι πλεονασμός και

---

²⁴ Πολλές υποτιμήσεις, στην πραγματικότητα, συνέβησαν κρυφά, με τις κυβερνήσεις να ισχυρίζονται ότι απλώς έφεραν την επίσημη αναλογία χρυσού-ασημιού σε πλησιέστερη ευθυγράμμιση με την αγορά.

περιπτώσ²⁵. Αφ' ετέρου, η κυβέρνηση μπορεί να δηλώσει ως νόμιμο αντίκρυσμα ένα χαμηλότερης ποιότητας νόμισμα δίπλα-δίπλα με τον αρχικό. Κατά συνέπεια, η κυβέρνηση μπορεί να θεσπίσει τα φθαρμένα νομίσματα το ίδιο κατάλληλα όσο και τα νέα στην αποπληρωμή του χρέους, ισοδύναμα χρυσού και ασημιού σε μια σταθερή αναλογία. Οι νόμοι του νομίμου αντικρύσματος φέρνουν έπειτα τον νόμο του Gresham στην πράξη.

Όταν οι νόμοι του νομίμου αντικρύσματος φυλάσσουν το υπερτιμημένο χρήμα, έχουν μια άλλη επίδραση ευνοούν τους χρεώστες εις βάρος των πιστωτών. Στους χρεώστες επιτρέπεται να πληρώσουν πίσω τα χρέη τους σε πολύ φτωχότερα χρήματα από αυτά που είχαν δανειστεί, και οι πιστωτές στερούνται χρήματα δικαίως δικά τους. Αυτή η κατάσχεση της ιδιοκτησίας πιστωτών, εντούτοις, ωφελεί μόνο τους ήδη χρεώστες, οι μελλοντικοί χρεώστες θα επωμιστούν την έλλειψη πίστωσης που παράγεται από τη μνήμη της κυβερνητικής εκμετάλλευσης των πιστωτών.

6. Περιήληψη: Κυβέρνηση και νομισματοκοπή

Το υποχρεωτικό νομισματικό μονοπώλιο και η νομοθεσία του νόμιμου αντιτίμου ήταν τα ορόσημα στην προσπάθεια των κυβερνήσεων να κερδίσουν τον έλεγχο των εθνικών τους χρημάτων. Ενισχύοντας αυτά τα μέτρα, κάθε κυβέρνηση κινήθηκε προς την κατάργηση της κυκλοφορίας όλων των νομισμάτων από ανταγωνιστικές κυβερνήσεις²⁶. Μέσα σε κάθε χώρα, μόνο το δικό της κυρίαρχο νόμισμα θα μπορούσε τώρα να χρησιμοποιηθεί' μεταξύ των χωρών, ασφαριζόμενες χρυσές και ασημένιες ράβδοι χρησιμοποιούνταν στις συναλλαγές. Αυτό χειροτέρευσε περαιτέρω τους δεσμούς μεταξύ των διάφορων μερών της παγκόσμιας αγοράς, χωρίζοντας περισσότερο τη μια χώρα από την άλλη και διακόπτοντας τον διεθνή καταμερισμό εργασίας. Ακόμη όμως, το καθαρά «σκληρό» χρήμα δεν άφηνε πάρα πολύ πεδίο για τον κυβερνητικό πληθωρισμό. Υπήρχαν όρια στην υποτίμηση που οι κυβερνήσεις μπορούσαν να δημιουργήσουν και το γεγονός ότι όλες οι χώρες χρησιμοποιούσαν τον χρυσό και το ασήμι έθετε

²⁵ «Ο συνήθης νόμος των συναλλαγών κάνει ότι είναι απαραίτητο χωρίς κανένα νόμο να χρειάζεται να δίνει ξεχωριστές λειτουργίες σε συγκεκριμένες μορφές χρήματος. Υιοθέτησα με ένα χρυσό νόμισμα ως μονάδα μας... Αν υποσχεθώ να πληρώσω 100 μονάδες του νομίσματος, δεν απαιτείται ειδικός νόμος νομίμου αντικρύσματος να πεί ότι είμαι υποχρεωμένος να πληρώσω 100 μονάδες, και έτσι να υποχρεωθώ να τις πληρώσω. Δεν μπορώ να αμφισβητήσω την υποχρέωση μου πληρώνοντας κάτι διαφορετικό». Λόδος Farrer, *Studies in Currency* 1898 (London: MacMillan and Co, 1898), σελ. 43. Σχετικά με τους νόμους νομίμου αντικρύσματος δείτε επίσης Mises, *Human Action*, (New Haven: Yale University Press, 1949), σελ. 32n. 444

²⁶ Η χρήση ξένων νομισμάτων ήταν διαδεδομένη κατά τον Μεσαίωνα και στις Ηνωμένες Πολιτείες μέχρι τα μέσα του 19^{ου} αιώνα

ορισμένες δικλείδες στον έλεγχο της κάθε κυβέρνησης στην επικράτεια της. Οι κυβερνήτες ελέγχονταν ακόμη από την αρχή του διεθνούς μεταλλικού χρήματος.

Ο κυβερνητικός έλεγχος του χρήματος μπόρεσε να γίνει απόλυτος μόνο, και η παραχάραξη του αδιαφιλονίκητη, όταν τα χρήματα-υποκατάστατα κυριάρχησαν στους πρόσφατους αιώνες. Το γεγονός των χαρτονομισμάτων και των τραπεζικών καταθέσεων, ενώ έχει οικονομικό όφελος όταν καλύπτεται πλήρως από χρυσό ή ασήμι, άνοιξε τον δρόμο στην κυβέρνηση για τον εξουσιασμό του χρήματος και με αυτόν τον τρόπο επί ολοκλήρου του οικονομικού συστήματος.

7. Επιτρέποντας τις τράπεζες να αρνηθούν πληρωμή

Η σύγχρονη οικονομία, με τη διαδεδομένη χρήση των τραπεζών και των υποκατάστατων χρήματος, παρέχει τη χρυσή ευκαιρία για την κυβέρνηση να ενδυναμώσει τον έλεγχο της στην προσφορά χρήματος και να επιτρέψει τον πληθωρισμό κατά την ευχέρεια της. Έχουμε δει στην ενότητα 12, σελίδα 20, ότι υπάρχουν τρεις κύριοι έλεγχοι στην ισχύ οποιασδήποτε τράπεζας να δημιουργεί πληθωρισμό υπο ένα σύστημα «ελεύθερης τραπεζικής»: (1) το μέγεθος του πελατολογίου της κάθε τράπεζας (2) το εύρος της πελατείας ολόκληρου του τραπεζικού συστήματος δηλ., ο βαθμός στον οποίο οι άνθρωποι χρησιμοποιούν τα χρήματα-υποκατάστατα, και (3) η εμπιστοσύνη των πελατών στις τράπεζες τους. Η περιορισμένη πελατεία κάθε τράπεζας, του τραπεζικού συστήματος συνολικά, ή η περιορισμένη εμπιστοσύνη, κάνει δυσκολότερα τα περιθώρια στην δημιουργία πληθωρισμού στην οικονομία. Τα κυβερνητικά προνόμια και ο έλεγχος του τραπεζικού συστήματος έχει λειτουργήσει έτσι που ανέστειλε αυτούς τους περιορισμούς.

Όλοι αυτοί οι περιορισμοί, φυσικά, υπόκεινται σε μια θεμελιώδη υποχρέωση: το καθήκον των τραπεζών να ανταποκριθούν στις ορκισμένες υποχρεώσεις τους σε πρώτη ζήτηση. Έχουμε δει ότι καμία τράπεζα κλασματικών διαθεσίμων δεν μπορεί να ανταποκριθεί σε όλες τις υποχρεώσεις της και επίσης έχουμε δει ότι αυτός είναι ο τζόγος που κάθε τράπεζα αναλαμβάνει. Αλλά είναι, φυσικά, ουσιαστικό σε οποιοδήποτε σύστημα ιδιωτικής ιδιοκτησίας ότι οι συμβατικές υποχρεώσεις να εκπληρώνεται. Ο πιο τραχύς τρόπος για την κυβέρνηση να ενθαρρύνει τον πληθωρισμό, έπειτα, είναι να χορηγήσει στις τράπεζες το ειδικό προνόμιο της άρνησης να πληρώσουν τις υποχρεώσεις τους, ενώ ακόμα συνεχίζουν την λειτουργία τους. Ενώ ο καθένας πρέπει να πληρώσει τα χρέη του ή να πτωχεύσει, στις τράπεζες επιτρέπεται για να αρνηθούν να

ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους, αναγκάζοντας συγχρόνως τους δανειστές τους να πληρώσουν τα δάνεια τους στην ώρα τους. Το συνηθισμένο όνομα για αυτό είναι η «αναστολή των χρηματικών πληρωμών». Ένα ακριβέστερο όνομα θα ήταν «άδεια για κλοπή», πώς αλλιώς μπορούμε να αποκαλέσουμε την κυβερνητική άδεια να συνεχίσει κάποιος την δουλειά του χωρίς να πραγματοποιεί τις υποχρεώσεις του;

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, μαζική αναστολή των χρηματικών πληρωμών σε περιόδους προβλημάτων των τραπεζών έγινε σχεδόν παράδοση. Αρχισε στον πόλεμο του 1812. Οι περισσότερες από τις τράπεζες της χώρας βρίσκονταν στη Νέα Αγγλία, ένα μέρος αντίθετο στην είσοδο της Αμερικής στον πόλεμο. Αυτές οι τράπεζες αρνήθηκαν να δανείσουν για πολεμικούς σκοπούς, και έτσι η κυβέρνηση δανείστηκε από νέες τράπεζες σε άλλες πολιτείες. Αυτές οι τράπεζες εξέδωσαν νέα τραπεζογραμμάτια για να κάνουν τα δάνεια. Ο πληθωρισμός ήταν τόσο μεγάλος που η ζήτηση για εξαγορά πλημμύρισε τις νέες τράπεζες, ειδικά από τις συντηρητικές, μη-επεκτατικές, τράπεζες της Νέας Αγγλίας, όπου η κυβέρνηση ξόδευσε τα περισσότερα από τα χρήματά του σε πολεμικές προμήθειες. Κατά συνέπεια, υπήρξε μια μαζική «αναστολή» το 1814, που διήρκησε για δύο έτη (αρκετά μετά από το τέλος του πολέμου) κατά τη διάρκεια εκείνης της περιόδου, οι τράπεζες άνηθαν, εκδίδοντας τραπεζογραμμάτια χωρίς την ανάγκη αντικρύσματος σε χρυσό ή ασήμι.

Αυτή η αναστολή έθεσε ένα προηγούμενο για τις επερχόμενες οικονομικές κρίσεις 1819, 1837 ..1857, και ούτω καθ'εξής. Ως αποτέλεσμα αυτής της παράδοσης, οι τράπεζες αντελήφθησαν ότι δεν χρειάζεται να έχουν κανέναν φόβο πτώχευσης μετά από έναν πληθωρισμό, και αυτό, φυσικά, υποκίνησε τον πληθωρισμό και τις «παράτολμες τραπεζικές εργασίες». Εκείνοι οι συγγραφείς που υποδεικνύουν την Αμερική του δεκάτου εννάτου αιώνα ως φρικτό παράδειγμα «ελεύθερης τραπεζικής», αποτυγχάνουν να αντιληφθούν τη σημασία αυτής της σαφούς εγκατάλειψης του καθήκοντος των κρατών σε κάθε οικονομική κρίση.

Οι κυβερνήσεις και οι τράπεζες, έπεισαν το κοινό για την δικαιοσύνη των πράξεων τους. Στην πραγματικότητα, καθένας που προσπαθεί να πάρει πίσω τα χρήματα του κατά τη διάρκεια μιας κρίσης θεωρήθηκε «μη πατριώτης» και ένας ληστής των συντρόφων του, ενώ οι τράπεζες επαινέστηκαν συχνά για τον πατριωτισμό τους να εγγυηθούν για την κοινότητα σε μια προβληματική περίοδο. Πολλοί άνθρωποι, εντούτοις, είχαν πικραθεί και ο σχηματισμός αυτού του

συναισθήματος ενδυνάμωσε την περίφημη Jacksonian κίνηση του «σκληρού χρήματος» που άνηθε πριν τον εμφύλιο πόλεμο²⁷.

Παρά την χρήση τους στις Ηνωμένες Πολιτείες, τέτοια προνομιακές περιόδοι για τις τράπεζες δεν κέρδισαν ως γενική πολιτική στο σύγχρονο κόσμο. Ήταν μια ωμή τακτική, πολύ σποραδικό (δεν μπορούσε να είναι μόνιμο δεδομένου ότι λίγοι άνθρωποι θα υποστήριζαν τράπεζες που δεν πληρώνουν ποτέ τις υποχρεώσεις τους) - και, ακόμα περισσότερο, αυτό δεν παρείχε κανένα τρόπο κυβερνητικού ελέγχου του τραπεζικού συστήματος. Αυτό που οι κυβερνήσεις θέλουν, τελικά, δεν είναι απλά ο πληθωρισμός, αλλά ο πληθωρισμός πλήρως ελεγχόμενος και κατευθυνόμενος από αυτές. Δεν θα πρέπει να υπάρχει κανένας κίνδυνος να πρωταγωνιστούν οι τράπεζες. Και έτσι, μια ουσιαστικότερη, υπουλή, μονιμότερη μέθοδος επινοήθηκε, και πουλήθηκε στο κοινό ως σφραγίδα του ίδιου του πολιτισμού – οι κεντρικές τράπεζες.

8. Κεντρικές τραπεζικές εργασίες: Αφαίρεση των ελέγχων στον πληθωρισμό

Η κεντρική τράπεζα τίθεται τώρα στην ίδια κλάση με τη σύγχρονη κατασκευή καλών δρόμων και υδραυλικών: οποιαδήποτε οικονομία που δεν το έχει αυτό αποκαλείται «οπισθοδρομική», «πρωτόγονη» απελπιστικά εκτός ρεύματος. Η υιοθέτηση από την Αμερική του Ομοσπονδιακού Αποθεματικού Συστήματος -η κεντρική μας τράπεζα- το 1913 χαιρετήθηκε ως βάζοντας μας τελικά μέσα στις τάξεις των προηγμένων «εθνών».

Οι κεντρικές τράπεζες συχνά θεσμικά ανήκουν σε ιδιώτες ή, όπως στις Ηνωμένες Πολιτείες, από κοινού από ιδιωτικές τράπεζες αλλά διευθύνονται πάντα από τοποθετημένους από την κυβέρνηση ανώτερους υπαλλήλους, και εξυπηρετούν ως μακρύ χέρι της κυβέρνησης. Όπου ανήκουν σε ιδιώτες, όπως η Τράπεζα της Αγγλίας αρχικά ή η Second Bank των Ηνωμένων Πολιτειών, τα ενδεχόμενα κέρδη τους προστίθενται στην συνηθισμένη κυβερνητική επιθυμία για πληθωρισμό.

Μια κεντρική τράπεζα επιτυγχάνει την κυρίαρχη θέση της από το κυβερνητικά χορηγημένο μονοπώλιο της έκδοσης τραπεζογραμματίων. Αυτό είναι συχνά το παραγνωρισμένο κλειδί στην ισχύ τους. Αδιακρίτως, στις ιδιωτικές τράπεζες απαγορεύεται η έκδοση τραπεζογραμματίων, και το προνόμιο εκχωρείται

---

²⁷ Δείτε Horace White, *Money and Banking* (4th Ed., Boston: Ginn and Co., 1911), σελ. 322-327

στην κεντρική τράπεζα. Οι ιδιωτικές τράπεζες μπορούν μόνο να παρέχουν καταθέσεις. Επομένως, εάν οι πελάτες τους επιθυμούν να πάρουν από τις καταθέσεις τους τραπεζογραμμάτια, οι τράπεζες πρέπει να απευθυνθούν στην κεντρική τράπεζα να τα πάρουν. Ως εκ τούτου η υψηλή λειτουργία της κεντρικής τράπεζας είναι ως «τράπεζα των τραπεζιτών». Είναι μια τράπεζα των τραπεζιτών επειδή οι τραπεζίτες αναγκάζονται για να κάνουν δουλειά με αυτήν. Κατά συνέπεια, οι καταθέσεις τραπεζών έγιναν όχι μόνο σε χρυσό, αλλά και σε τραπεζογραμμάτια της κεντρικής τράπεζας. Και αυτά τα τραπεζογραμμάτια δεν ήταν μόνο απλά χαρτονομίσματα. Ήταν υποχρεώσεις της κεντρικής τράπεζας, ένα ίδρυμα που επενδύθηκε με όλη τη μεγαλοπρεπή αύρα της ίδιας της κυβέρνησης. Η κυβέρνηση, στο κάτω κάτω, διορίζει τους ανώτερους υπαλλήλους της τράπεζας και συντονίζει την πολιτική της με την όλη κρατική πολιτική. Λαμβάνει τα τραπεζογραμμάτια σε φόρους, και τα διακηρύσσει ως νόμιμο αντίκρισμα.

Ως αποτέλεσμα αυτών των μέτρων, όλες οι τράπεζες στη χώρα έγιναν πελάτες της κεντρικής τράπεζας²⁸. Ο χρυσός διοχετεύθηκε στην κεντρική τράπεζα από τις ιδιωτικές τράπεζες, και, σε αντάλλαγμα, το κοινό πήρε τραπεζογραμμάτια της κεντρικής τράπεζας και άχρηστα χρυσά νομίσματα. Τα χρυσά νομίσματα χλευάστηκαν την «επίσημη» άποψη ως δύσχρηστα, ντεμοντέ, ανεπαρκή -ένα αρχαίο "φετίχ," ίσως χρήσιμο για τις κάλτσες των παιδιών τα Χριστούγεννα, και αυτό όλο. Πόσος ασφαλέστερα, βολικότερα, πιο αποτελεσματικά είναι όταν ο χρυσός γυλλάσσεται σε ράβδους στους πανίσχυρους υπόγειους θαλάμους της κεντρικής τράπεζας! Λουσιμένο από αυτήν την προπαγάνδα, και επηρεασμένο από την βολικότητα και την κυβερνητική εγγύηση των τραπεζογραμματιών, το κοινό όλο και περισσότερο σταμάτησε να χρησιμοποιεί τα χρυσά νομίσματα στην καθημερινή του ζωή. Ασταμάτητα, ο χρυσός εισέρρεε στην κεντρική τράπεζα όπου, «ο περισσότερος συγκενρωτισμός», επέτρεψε έναν πολύ μεγαλύτερο βαθμό πληθωρισμού των υποκατάστατων χρημάτων.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, το νομοθέτημα του Ομοσπονδιακού Αποθεματικού αναγκάζει τις τράπεζες να κρατήσουν μια ελάχιστη αναλογία αποθεμάτων προς τις καταθέσεις και, από το 1917, αυτά τα αποθέματα θα μπορούσαν μόνο να αποτελούνται από καταθέσεις στην Ομοσπονδιακή Τράπεζα Αποθεματικών. Ο χρυσός δεν θα μπορούσε πλέον να είναι μέρος των νόμιμων

---

²⁸ Στις Η.Π.Α., οι τράπεζες ήταν υποχρεωμένες εκ του νόμου να συμμετέχουν στο Ομοσπονδιακό Αποθεματικό Σύστημα και να διατηρούν τους λογαριασμούς τους με τις Ομοσπονδιακές Αποθεματικές Τράπεζες. (Εκείνες οι «κρατικές τράπεζες» που δεν είναι μέλη του Ομοσπονδιακού Αποθεματικού Συστήματος διατηρούν τα πασοθέματα τους με τις τράπεζες μέλη).

αποθεματικών μιας τράπεζας, έπρεπε να κατατεθεί στην Ομοσπονδιακή Τράπεζα Αποθεματικών.

Η όλη διαδικασία απομάκρυνε το κοινό από την συνήθεια του χρυσού και τοποθέτησε τον αποκτημένο χρυσό των ανθρώπων στην όχι τόσο εγγυημένη προστασία του κράτους - όπου μπορούσε να δημευθεί σχεδόν ανώδυνα. Οι διεθνείς έμποροι χρησιμοποιούσαν ακόμα την χρυσή ράβδο στις μεγάλης κλίμακας συναλλαγές τους, αλλά ήταν ένα ασήμαντο ποσοστό του ψηφίζοντας πληθυσμού.

Ένας από τους λόγους το κοινό θα μπορούσε να δελεαστεί τα τραπεζογραμμάτια αντί του χρυσού ήταν η μεγάλη εμπιστοσύνη που ο καθένας είχε στην κεντρική τράπεζα. Σίγουρα, η κεντρική τράπεζα, που κατέχει σχεδόν όλο τον χρυσό, που στηρίζεται από δύναμη και το γόητρο της κυβέρνησης, δεν θα μπορούσε να αποτύχει και να πτωχεύσει! Και είναι βεβαίως αληθινό ότι καμία κεντρική τράπεζα στην καταγραμμένη ιστορία δεν έχει ποτέ αποτύχει. Αλλά γιατί όχι; Λόγω του μερικές φορές άγραφου αλλά πολύ σαφούς κανόνα ότι δεν θα μπορούσε να επιτραπεί για να αποτύχει! Εάν οι κυβερνήσεις επέτρεψαν μερικές φορές στις ιδιωτικές τράπεζες για να αναστείλουν τις πληρωμές, πόσο ευκολότερα αυτό θα επέτρεπαν στην κεντρική τράπεζα - το όργανό τους - να τις αναστείλει όταν έχουν πρόβλημα! Τέτοιο προηγούμενο δημιουργήθηκε στην ιστορία των κεντρικών τραπεζών όταν η Αγγλία επέτρεψε στην Τράπεζα της Αγγλίας την αναστολή προς το τέλος του δέκατου όγδοου αιώνα, και επέτρεψε αυτήν την αναστολή για είκοσι έτη.

Η κεντρική τράπεζα έγινε έτσι οπλίστηκε με τη σχεδόν απεριόριστη εμπιστοσύνη του κοινού. Στο μεταξύ, το κοινό δεν μπορούσε να δει ότι στην κεντρική τράπεζα επιτρεπόταν για να πλαστογραφήσει κατά την κρίση της, και έτσι έμεινε απρόσβλητη από την αμφισβήτηση του αξιόπιστου των υποχρεώσεων της. Κατέληξε να θεωρείται η κεντρική τράπεζα ως απλά μια μεγάλη εθνική τράπεζα, εκτελώντας μια δημόσια υπηρεσία, και προστατευόμενη από αποτυχία όντας ένα αιώνι μακρύ χέρι της κυβέρνησης.

Η κεντρική τράπεζα προχώρησε στην στήριξη των ιδιωτικών τραπεζών με την εμπιστοσύνη του κοινού. Αυτό ήταν πιο δύσκολο έργο. Η κεντρική τράπεζα το άφησε να γίνει γνωστό ότι θα ενεργούσε πάντα ως «το τελευταίο καταφύγιο» για τις τράπεζες - δηλ., ότι η τράπεζα θα ήταν έτοιμη να δανείσει χρήματα σε οποιαδήποτε τράπεζα σε πρόβλημα, ειδικά όταν ζητιούνται από πολλές τράπεζες να πληρώσουν τις υποχρεώσεις τους.

Οι κυβερνήσεις συνέχισαν επίσης να στηρίζουν τις τράπεζες αποθαρρύνοντας την «φυγή» (δηλ., περιπτώσεις όπου πολλοί πελάτες

υποψιάζονται εξαπάτηση και ζητούν να πάρουν πίσω την ιδιοκτησία τους). Μερικές φορές, θα επιτρέψουν τις τράπεζες να αναστείλουν την πληρωμή, όπως στις υποχρεωτικές τραπεζικές «γιορτές» του 1933. Πέρασαν νόμοι απαγόρευσης της ενθάρρυνσης από το κοινό της τραπεζικής «φυγής», και, όπως στην κρίση του 1929 στην Αμερική, η κυβέρνηση έκανε εκστρατεία ενάντια στους «εγωιστές» και «μη πατριώτες» αποθυσσαριστές του χρυσού. Η Αμερική τελικά «έλυσε» το ενοχλητικό πρόβλημα της των αποτυχιών των τραπεζών όταν υιοθέτησε την Ομοσπονδιακή Ασφάλιση των Καταθέσεων το 1933. Η Ομοσπονδιακή Εταιρία Ασφάλισης Καταθέσεων έχει μόνο μια αμελητέα αναλογία «εγγύησης» για τις τραπεζικές καταθέσεις «ασφαλίζει». Αλλά στο κοινό έχει δοθεί η εντύπωση (και αυτό είναι απολύτως ακριβές) ότι η ομοσπονδιακή κυβέρνηση θα ήταν έτοιμη να τυπώσει αρκετά νέα χρήματα για να ανταποκριθεί σ' όλες τις ασφαλισμένες καταθέσεις. Κατά συνέπεια, η κυβέρνηση έχει κατορθώσει να μεταφέρει την εντολή της, για απέραντη την εμπιστοσύνη του κοινού για ολόκληρο το τραπεζικό σύστημα, καθώς επίσης και για την κεντρική τράπεζα.

Έχουμε δει ότι, από τη σύσταση μιας κεντρικής τράπεζας, οι κυβερνήσεις έχουν διευρύνει πολύ, εάν δεν έχουν αναστείλει, δύο από τους τρεις βασικούς ελέγχους για τον πιστωτικό πληθωρισμό των τραπεζών. Τι γίνεται σχετικά με τον τρίτο έλεγχο - το πρόβλημα του εύρους της πελατείας κάθε τράπεζας; Η εγκατάλειψη αυτού του ελέγχου είναι ένας από τους βασικούς λόγους για την ύπαρξη της κεντρικής τράπεζας. Σε ένα ελεύθερο τραπεζικό σύστημα, ο πληθωρισμός από οποιαδήποτε τράπεζα θα οδηγούσε σύντομα στη ζήτηση για αντίκρουσμα από τις άλλες τράπεζες, δεδομένου ότι η πελατεία οποιασδήποτε τράπεζας είναι αρκετά περιορισμένη. Αλλά η κεντρική τράπεζα, διοχετεύοντας αποθεματικά σε όλες τις τράπεζες, μπορεί να εξασφαλίσει ότι μπορούν όλες να επεκταθούν μαζί, και με ένα ομοίμορφο ποσοστό. Εάν όλες οι τράπεζες επεκτείνονται, κατόπιν δεν υπάρχει κανένα πρόβλημα αντικρύσματος μιας τράπεζας επι της άλλης, και κάθε τράπεζα βρίσκει την επέκταση μιας τράπεζας επι της άλλης, και κάθε τράπεζα διαπιστώνει ότι η πελατεία της είναι πραγματικά ολόκληρη η χώρα. Εν ολίγοις, τα όρια της τραπεζικής επέκτασης διευρύνονται απεριόριστα, από την πελατεία της κάθε τράπεζας σε αυτά ολόκληρου του τραπεζικού συστήματος. Φυσικά, αυτό σημαίνει ότι καμία τράπεζα δεν μπορεί να επεκταθεί περισσότερο από ότι η κεντρική τράπεζα επιθυμεί. Κατά συνέπεια, η κυβέρνηση έχει τελικά επιτύχει την εξουσία του ελέγχου και της διεύθυνσης του πληθωρισμού του τραπεζικού συστήματος.

Εκτός από την εγκατάλειψη των ελέγχων στον πληθωρισμό, η πράξη της καθιέρωσης μιας κεντρικής τράπεζας έχει έναν άμεσο πληθωριστικό αντίκτυπο. Πριν την κεντρική τράπεζα, οι τράπεζες κρατούσαν τα αποθέματα τους σε χρυσό, τώρα ο χρυσός εισρέει στην κεντρική τράπεζα σε αντάλλαγμα των καταθέσεων στην τράπεζα, οι οποίες είναι τώρα αποθέματα για τις εμπορικές τράπεζες. Αλλά η ίδια η τράπεζα κρατά μόνο ένα κλασματικό απόθεμα του χρυσού προς υποχρεώσεις της! Επομένως, η πράξη της καθιέρωσης μιας κεντρικής τράπεζας πολλαπλασιάζει πολύ την πληθωριστική δυνατότητα της χώρας²⁹.

9. Διεύθυνση του πληθωρισμού μέσω του κεντρικού τραπεζικού συστήματος

Πώς ακριβώς η κεντρική τράπεζα πετυχαίνει τον στόχο της καθοδήγησης των ιδιωτικών τραπεζών; Ελέγχοντας τα τραπεζικά «αποθεματικά» των τραπεζών – τους καταθετικούς λογαριασμούς στην κεντρική τράπεζα. Οι τράπεζες τείνουν να κρατούν μια ορισμένη αναλογία αποθεμάτων προς τις συνολικές τους υποχρεώσεις και στις Ηνωμένες Πολιτείες ο κυβερνητικός έλεγχος γίνεται ευκολότερος με επιβολή μιας εκ του νόμου ελάχιστου ποσοστού στην τράπεζα. Η κεντρική τράπεζα μπορεί να τροφοδοτήσει τον πληθωρισμό, έπειτα, με την διοχέτευση αποθεμάτων στο τραπεζικό σύστημα και επίσης με το χαμηλώνοντας το ποσοστό αποθεμάτων, επιτρέποντας κατά συνέπεια μια, σε εθνικό επίπεδο, τραπεζική πιστωτική επέκταση. Εάν οι τράπεζες διατηρούν ένα ποσοστό αποθεματικού/καταθέσεων 1:10, τότε τα «υπερβάλλοντα αποθέματα» (πάνω από το απαιτούμενο ποσοστό) δέκα εκατομμυρίων δολαρίων θα επιτρέψουν και θα ενθαρρύνουν σε εθνικό επίπεδο τραπεζικό πληθωρισμό 100 εκατομμυρίων. Δεδομένου ότι οι τράπεζες ωφελούνται από την πιστωτική επέκταση και δεδομένου ότι η κυβέρνηση έχει καταστήσει σχεδόν αδύνατη για αυτούς την αποτυχία, θα προσπαθούν συνήθως να κρατούν «τον δανεισμό» στο επιτρεπόμενο μέγιστο τους.

Η κεντρική τράπεζα προσθέτει στην ποσότητα αποθεματικών των τραπεζών αγοράζοντας στοιχεία ενεργητικού από την αγορά. Τι συμβαίνει, παραδείγματος χάριν, εάν η τράπεζα αγοράζει ένα στοιχείο ενεργητικού (οποιοδήποτε στοιχείο) από τον κ. Jones, που εκτιμάται σε \$1.000; Η κεντρική

---

²⁹ Η εγκαθίδρυση του Ομοσπονδιακού αποθεματικού με αυτόν τον τρόπο αύξησε τρεις φορές την επεκτατική δύναμη του τραπεζικού συστήματος των Η.Π.Α. Το Ομοσπονδιακό Αποθεματικό Σύστημα επίσης μείωσε τις νόμιμες μέσες απαιτήσεις για διαθέσιμα για όλες τις τράπεζες από περίπου 21% το 1913 σε 10% το 1917, έτσι διπλασίασε περαιτέρω την πληθωριστική ικανότητα – συνολικά σε εξαπλάσια. Δείτε Chester A. Phillips, T.F. McManus, and R.W. Nelson, *Banking and the Business Cycle* (New York: The MacMillan Co., 1937) σελ. 23 ff.

τράπεζα υπογράφει μια επιταγή στον κ. Jones για \$1.000 για να πληρώσει για το στοιχείο αυτό. Η κεντρική τράπεζα δεν κρατά ατομικούς λογαριασμούς, έτσι ο κ. Jones παίρνει την επιταγή και την καταθέτει στην τράπεζά του. Η τράπεζα του Jones τον πιστώνει με κατάθεση \$1.000, και παρουσιάζει την επιταγή στην κεντρική τράπεζα, η οποία πρέπει να πιστώσει την τράπεζα με προσθετά \$1.000 στα αποθέματα. Αυτά τα \$1.000 στα αποθέματα επιτρέπουν μια πολλαπλάσια πιστωτική επέκταση τραπεζών, ιδιαίτερα εάν τα επιπλέον αποθέματα διοχετευθούν κατ' αυτό τον τρόπο σε πολλές τράπεζες σε ολόκληρη τη χώρα.

Εάν η κεντρική τράπεζα αγοράζει ένα στοιχείο ενεργητικού από μια τράπεζα απευθείας, τότε το αποτέλεσμα είναι ακόμα και σαφέστερο η τράπεζα προσθέτει στα αποθέματα της, και η βάση για την πολλαπλασιαστική πιστωτική επέκταση καθιερώνεται.

Αναμφισβήτητα, το αγαπημένο στοιχείο ενεργητικού για αγορά από την κεντρική τράπεζα είναι τα κυβερνητικά χρεόγραφα. Σε αυτόν τον τρόπο, η κυβέρνηση εξασφαλίζει την αγορά για τα χρεόγραφα της. Η κυβέρνηση μπορεί εύκολα να διογκώσει την προσφορά χρήματος με την έκδοση των νέων ομολόγων, και διατάζει έπειτα την κεντρική τράπεζα της να τους αγοράσει. Συχνά η κεντρική τράπεζα αναλαμβάνει να υποστηρίξει την τιμή αγοράς των κυβερνητικών τίτλων σε ένα ορισμένο επίπεδο, με αυτόν τον τρόπο προκαλώντας εισροή των τίτλων στην τράπεζα, και έναν επακόλουθο διαρκή πληθωρισμό.

Εκτός από την αγορά αυτή, η κεντρική τράπεζα μπορεί να δημιουργήσει νέα αποθέματα τραπεζών με έναν άλλο τρόπο: το δανεισμό τους. Το ποσοστό που η κεντρική τράπεζα χρεώνει στις τράπεζες για αυτήν την υπηρεσία είναι το «επιτόκιο αναπροεξόφλησης». Σαφώς, τα δανεισμένα αποθέματα δεν είναι τόσο ικανοποιητικά στις τράπεζες όσο τα αποθέματα που είναι πλήρως δικά τους, δεδομένου ότι υπάρχει τώρα πίεση για επιστροφή τους. Οι αλλαγές στο επιτόκιο αναπροεξόφλησης λαμβάνουν πολλή δημοσιότητα, αλλά είναι σαφώς δευτερεύουσας σημασίας συγκρινόμενα με τις αλλαγές στην ποσότητα αποθεματικών τραπεζών και του ποσοστού αποθεματικών.

Όταν η κεντρική τράπεζα πωλεί διαθέσιμα στις τράπεζες ή το κοινό, χαμηλώνει τα αποθεματικά των τραπεζών και προκαλεί την πίεση για πιστωτική συστολή και αντιπληθωρισμό - μειώνοντας – την προσφορά χρήματος. Έχουμε δει, εντούτοις, ότι οι κυβερνήσεις είναι εγγενώς πληθωριστικές' ιστορικά, η αντιπληθωριστική δράση από την κυβέρνηση είναι αμελητέα και εφήμερη. Ένα πράγμα συχνά ξεχνιέται: ο αντιπληθωρισμός μπορεί μόνο να πραγματοποιηθεί

μετά από έναν προηγούμενο πληθωρισμό ' μόνο ψευδο-αποδείξεις, όχι χρυσά νομίσματα, μπορούν να αποσυρθούν και να ρευστοποιηθούν.

10. Εγκαταλείποντας τον χρυσό κανόνα

Η καθιέρωση των κεντρικών τραπεζικών εργασιών αφαιρεί τους ελέγχους της πιστωτικής επέκτασης τραπεζών, και βάζει την πληθωριστική μηχανή σε λειτουργία. Δεν αφαιρεί όλους τους περιορισμούς, εντούτοις. Υπάρχει ακόμα το πρόβλημα της ίδιας της κεντρικής τράπεζας. Οι πολίτες μπορούν πιθανώς να προκαλέσουν φυγή από την κεντρική τράπεζα, αλλά αυτό είναι πιο απίθανο. Μια πιο τρομερή απειλή είναι η απώλεια χρυσού προς ξένα έθνη. Όπως ακριβώς η επέκταση μιας τράπεζας σημαίνει απώλεια χρυσού προς τους πελάτες άλλων, μη-επεκτεινόμενων τραπεζών, έτσι η νομισματική επέκταση σε μια χώρα προκαλεί απώλεια χρυσού προς τους πολίτες άλλων χωρών. Οι χώρες που επεκτείνονται γρηγορότερα βρίσκονται σε κίνδυνο απώλειας χρυσού απωλειών και ζήτησης προς το τραπεζικό τους σύστημα του αντικρύσματος σε χρυσό. Αυτό ήταν το κλασικό κυκλικό πρότυπο του δέκατου ένατου αιώνα, η κεντρική τράπεζα μιας χώρας θα παρήγε την πιστωτική επέκταση τραπεζών, οι τιμές θα αυξάνονταν, και καθώς το νέο χρήμα εξαπλώνεται από την εσωτερική έως την ξένη πελατεία, οι ξένοι όλο και περισσότερο θα δοκιμάζουν να πάρουν το αντίκρουσμα του χρήματος σε χρυσό. Τελικά, η κεντρική τράπεζα θα πρέπει να σταματήσει και να επιβάλει μια πιστωτική συστολή προκειμένου να σώσει τα νομισματικά αποθέματα.

Υπάρχει ένας τρόπος η ζήτηση του αντικρύσματος από το εξωτερικό να μπορεί να αποφευχθεί: δια-τραπεζική συνεργασία των κεντρικών τραπεζών. Εάν όλες οι κεντρικές τράπεζες συμφωνούσαν να δημιουργούν πληθωρισμό στο σχεδόν ίδιο ποσοστό, κατόπιν καμία χώρα δεν θα έχανε το χρυσό προς οποιονδήποτε άλλο, και όλος ο κόσμος θα μπορούσε μαζί να δημιουργεί πληθωρισμό σχεδόν χωρίς όριο. Με κάθε κυβέρνηση ζηλότυπη για την ισχύ της και ανταποδοτική στις διαφορετικές πιέσεις, εντούτοις, τέτοια συνεργασία σημειωτών βημάτων έχει αποδειχθεί μέχρι τώρα σχεδόν αδύνατη. Μια από τις πλησιέστερες περιπτώσεις ήταν η αμερικανική ομοσπονδιακή συμφωνία αποθεματικών για την προώθηση στο εσωτερικό πληθωρισμού στη δεκαετία του '20 προκειμένου να ενισχυθεί η Μεγάλη Βρετανία και να αποτρέψει να χάσει χρυσό προς τις Ηνωμένες Πολιτείες.

Στον εικοστό αιώνα, οι κυβερνήσεις, αντί να περιστέλουν ή να περιορίζουν τον πληθωρισμό τους, απλά «εγκατέλειψαν τον χρυσό κανόνα» όταν ήρθαν αντιμέτωπες με μεγάλη ζήτηση για χρυσό. Αυτό, φυσικά, εξασφαλίζει ότι η

κεντρική τράπεζα δεν μπορεί να αποτύχει, δεδομένου ότι τα χαρτονομίσματα της γίνονται τώρα το καθιερωμένο χρήμα. Εν ολίγοις, η κυβέρνηση έχει αρνηθεί τελικά να πληρώσει τα χρέη της, και έχει απαλλάξει ουσιαστικά το τραπεζικό σύστημα από αυτό το επιζήμιο καθήκον. Οι ψευδο-αποδείξεις σε χρυσό εκδόθηκαν αρχικά χωρίς τραπεζικές εγγυήσεις και έπειτα, όταν έφτασε πλησίον η ημέρα της πληρωμής, η πτώχευση ολοκληρώθηκε αδιάντροπα με απλά με την εξάλειψη της υποχρέωσης σε χρυσό. Η αποκοπή των διάφορων εθνικών ονομάτων νομίσματος (δολάριο, λίβρα, σημάδι) από το χρυσό και το ασήμι είναι τώρα πλήρης.

Πρώτα, οι κυβερνήσεις αρνήθηκαν να αναγνωρίσουν ότι αυτό ήταν ένα μόνιμο μέτρο. Αναφέρθηκαν στη «αναστολή νομισματικών πληρωμών», και ήταν πάντα κατανοητό ότι τελικά, μετά τον πόλεμο ή άλλη «έκτακτη ανάγκη» η οποία θα είχε τελειώσει, η κυβέρνηση θα ανταποκρινόταν πάλι τις υποχρεώσεις της. Όταν η τράπεζα της Αγγλίας εγκατέλειψε το χρυσό στο τέλος του δέκατου όγδοου αιώνα, συνέχισε σε αυτή την κατάσταση για είκοσι έτη, αλλά πάντα έχοντας κάνει κατανοητό ότι η πληρωμή σε χρυσό θα επαναλαμβανόταν αφότου τελείωναν τους γαλλικούς πολέμους.

Οι προσωρινές «αναστολές», εντούτοις, είναι πρώιμα μονοπάτια στην ολοκληρωτική αποκήρυξη. Ο χρυσός κανόνας, στο τέλος, δεν είναι κανένας διακόπτης που μπορεί να ανοιχτεί ή να κλείσει με διατάγματα της κυβερνητικής ιδιοτροπίας. Είτε μια απόδειξη χρυσού έχει αντίκρουσμα ή δεν έχει, μόλις ανασταλεί η πληρωμή ο χρυσός κανόνας γίνεται ο ίδιος μια διακωμώδηση.

Ένα άλλο βήμα στην αργή εξάλειψη των χρυσών νομισμάτων ήταν η καθιέρωση των «χρυσών ράβδων». Κάτω από αυτό το σύστημα, το νόμισμα δεν έχει πλέον αντίκρουσμα, μπορεί μόνο να έχει σε μεγάλες, ιδιαίτερα πολύτιμες, χρυσές ράβδους. Αυτό, στην πραγματικότητα, περιορίζει την εξαγορά του χρυσού σε μια χούφτα των ειδικών στο διεθνές εμπόριο. Δεν υπάρχουν πλέον αληθινού χρυσοί κανόνες, αλλά οι κυβερνήσεις μπορούν ακόμα να διακηρύσσουν την εμμονή τους στο χρυσό. Οι ευρωπαϊκοί «χρυσοί κανόνες» της δεκαετίας του '20 ήταν ψευδο-κανόνες αυτού του τύπου³⁰.

Τέλος, οι κυβερνήσεις πήγαν «τον χρυσό» επίσημα και πλήρως, με έναν καταϊγισμό κατά της κατάχρησης από τους αλλοδαπούς και τους «μη πατριώτες αποθησαυριστές χρυσού». Τα κυβερνητικά χαρτονομίσματα έγιναν τώρα το αναγκαστικά καθιερωμένο χρήμα. Μερικές φορές, τα χαρτονομίσματα του

---

³⁰ Δείτε Melchior Palyi, "The Meaning of the Gold Standard," *The Journal of Business* (July 1941) σελ. 299-304.

Θησαυροφυλακείου παρά της Κεντρικής Τράπεζας ήταν το αναγκαστικό χρήμα, ιδιαίτερα πριν την ανάπτυξη του κεντρικού τραπεζικού συστήματος. Τα αμερικανικά Continentals, τα χαρτονομίσματα, και τα χαρτονομίσματα της Συνομοσπονδίας της εμφύλιας πολεμικής περιόδου, τα γαλλικά assignats, ήταν όλα αναγκαστικό χρήματα που εκδόθηκαν από τα Θησαυροφυλάκεια. Αλλά είτε το Θησαυροφυλάκειο ή η Κεντρική Τράπεζα, η επίδραση του ζητήματος του αναγκαστικού χρήματος είναι ίδια: τα νομισματικά πρότυπα είναι τώρα στο έλεος της κυβέρνησης, και οι καταθέσεις τραπεζών έχουν αντίκρουσμα απλά με κυβερνητικά χαρτονομίσματα.

11. Το αναγκαστικό χρήμα και το πρόβλημα του χρυσού

Όταν μια χώρα εγκαταλείπει τον χρυσό κανόνα και βασίζεται στα αναγκαστικά χρήματα, προσθέτει στον αριθμό των «χρημάτων» που υπάρχουν. Επιπρόσθετα στα εμπορευματικά χρήματα, χρυσός και ασήμι, τώρα ακμάζουν τα ανεξάρτητα χρήματα που διευθύνονται από την κάθε κυβέρνηση που επιβάλλει το αναγκαστικό της χρήμα. Και ακριβώς όπως ο χρυσός και το ασήμι θα είχαν μια ισοτιμία στην ελεύθερη αγορά, έτσι η αγορά θα καθιερώσει ισοτιμίες ανταλλαγής για όλα τα διάφορα χρήματα. Σε έναν κόσμο αναγκαστικού χρήματος, κάθε νόμισμα, αν επιτραπεί, θα κυμανθεί ελεύθερα σε σχέση με όλα τα άλλα. Έχουμε δει ότι για οποιαδήποτε δύο χρήματα, η ισοτιμία τίθεται σύμφωνα με τις αναλογίες αγοραστικής δύναμης, και ότι αυτές στη συνέχεια καθορίζονται από την αντίστοιχη προσφορά και ζήτηση για τα διάφορα νομίσματα. Όταν ένα νόμισμα αλλάζει τον χαρακτήρα του από το αντίκρουσμα-χρυσού στο αναγκαστικό χρήμα, η εμπιστοσύνη στη σταθερότητα και την ποιότητα του κλονίζεται, και η ζήτηση για αυτό μειώνεται. Επιπλέον, τώρα που αποκόπτεται από το χρυσό, είναι πολύ μεγαλύτερη η ποσότητα του γίνεται τώρα εμφανής, σε σχέση με το προηγούμενο αντίκρουσμα του σε χρυσό. Με μια προσφορά μεγαλύτερη από τον χρυσό και μια χαμηλότερη ζήτηση, η αγοραστική ισχύς του, και ως εκ τούτου η ισοτιμία του, υποτιμάται γρήγορα σε σχέση με τον χρυσό. Και δεδομένου ότι η κυβέρνηση είναι εγγενώς πληθωριστική, θα συνεχίσει να αυποτιμάται καθώς περνά ο χρόνος.

Μια τέτοια υποτίμηση είναι ιδιαίτερα ενοχλητική στην κυβέρνηση - και βλάπτει τους πολίτες που προσπαθούν να εισάγουν αγαθά. Η ύπαρξη του χρυσού στην οικονομία είναι μια σταθερή υπενθύμιση της φτωχής ποιότητας των κυβερνητικών χαρτονομισμάτων, και συνιστά πάντα μια απειλή για να αντικαταστήσει τα χαρτονομίσματα ως χρήματα της χώρας. Ακόμα και με την κυβέρνηση που δίνει όλη την υποστήριξη του γοήτρου της και των νόμων του

νομίμου αντικρύσματος στο αναγκαστικό χρήμα της, τα χρυσά νομίσματα στα χέρια του κοινού θα είναι πάντα μια μόνιμη επιλογή και μια απειλή στην κυβερνητική εξουσία επι των χρημάτων της χώρας.

Στην πρώτη κρίση της Αμερικής, 1819-1821, τέσσερις δυτικές πολιτείες (Τεννεσού, Κεντάκυ, Ιλλινόις, και Μισσούρι) ίδρυσαν κρατικές τράπεζες, που εξέδιδαν αναγκαστικό χρήμα. Υποστηρίχτηκαν νομοθεσίες νομίμου αντικρύσματος στις πολιτείες, και μερικές φορές από νομική απαγόρευση ενάντια στην υποτίμηση των χαρτονομισμάτων. Και όμως, όλα αυτά τα πειράματα, γέννησαν μεγάλες ελπίδες, ήρθε γρήγορα η θλίψη καθώς τα νέα χαρτονομίσματα υποτιμήθηκαν γρήγορα σε αμελητέα αξία. Τα σχέδια έπρεπε να εγκαταλειφθούν γρήγορα. Αργότερα, τα χαρτονομίσματα που κυκλοφόρησαν ως αναγκαστικό χρήμα στον Βορρά κατά τη διάρκεια και μετά του εμφυλίου πολέμου. Ακόμη, στην Καλιφόρνια, οι άνθρωποι αρνήθηκαν να αποδεχθούν τα χαρτονομίσματα και συνέχισαν να χρησιμοποιούν το χρυσό ως χρήμα τους. Όπως ένας επιφανής οικονομολόγος επισήμανε:

«Στην Καλιφόρνια, όπως και σε άλλες πολιτείες, το χαρτονόμισμα ήταν νόμιμο αντίκρουσμα και ήταν αποδεκτό για τα δημόσια τέλη δεν υπήρξε οποιαδήποτε δυσπιστία ή εχθρότητα προς την ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Αλλά υπήρξε ένα ισχυρό συναίσθημα... υπέρ του χρυσού και ενάντια στο χαρτονόμισμα... Κάθε δανειζόμενος είχε το νομικό δικαίωμα να πληρώσει τα χρέη του σε υποτιμημένα χαρτονομίσματα. Αλλά εάν το έκανε αυτό, ήταν ένα χαρακτηρισμένο άτομο (ο δανειστής ήταν πιθανόν να τον διαπομπεύσει δημόσια στις εφημερίδες) και ουσιαστικά μπουκοταρίστηκε. Σ' όλη αυτήν την περίοδο το χαρτονόμισμα δεν χρησιμοποιήθηκε σε Καλιφόρνια. Οι άνθρωποι του κράτους έκαναν τις συναλλαγές τους σε χρυσό, ενώ όλο υπόλοιπο των Ηνωμένων Πολιτειών χρησιμοποιούσε το μετατρέψιμο χαρτονόμισμα³¹».

Έγινε σαφές στις κυβερνήσεις ότι δεν θα μπορούσαν να αντέξουν οικονομικά να επιτρέπουν στους ανθρώπους για να έχουν και να κρατούν το χρυσό τους. Η κυβέρνηση δεν θα μπορούσε ποτέ να τσιμεντάρει την εξουσία της σε ένα εθνικό νόμισμα, αν οι άνθρωποι, όταν είναι σε ανάγκη, θα μπορούσαν να αποκηρύξουν το έγγραφο αναγκαστικό χρήμα και να γυρίσουν στον χρυσό ως χρήμα. Έτσι, οι κυβερνήσεις απαγόρευσαν κατοχή χρυσού από τους πολίτες τους. Ο χρυσός, εκτός από ένα αμελητέο ποσό που επιτρέπεται για βιομηχανικούς και

---

³¹ Frank W. Taussig, *Principles of Economics*, 2nd Ed. (New York: The MacMillan company, 1916) I, 312. Δείτε επίσης J.K. Upton, *Money in Politics*, 2nd Ed. (Boston: Lothrop Publishing Company, 1895) σελ. 69 ff.

διακοσμητικούς σκοπούς, έχει γενικώς εθνικοποιηθεί. Το αίτημα για την επιστροφή της δημευμένης ιδιοκτησίας του κοινού θεωρείται τώρα απελπιστικά οπισθοδρομικό και παλιομοδίτικο³².

12 Το αναγκαστικό χρήμα και νόμος του Gresham

Με το αναγκαστικό χρήμα καθιερωμένο και τον χρυσό απαγορευμένο, ο δρόμος είναι καθαρός για έναν μεγάλο μεγέθους πληθωρισμό δημιουργημένο από την κυβέρνηση. Μόνο ένας πολύ ευρύς έλεγχος παραμένει: η έσχατη απειλή του υπερπληθωρισμού, η κατάρρευση του νομίσματος. Ο υπερπληθωρισμός εμφανίζεται όταν το κοινό αντιληφθεί ότι η κυβέρνηση προσδέθηκε στον πληθωρισμό και αποφασίζει να αποφύγει τον πληθωριστικό φόρο πάνω στους πόρους του με το να ξοδέψει τα χρήματα όσο το δυνατόν γρηγορότερα ενώ διατηρούν ακόμα μερική αξία. Έως ότου δημιουργηθεί υπερπληθωρισμός, όμως, η κυβέρνηση μπορεί να διαχειριστεί το νόμισμα και τον πληθωρισμό ανενόχλητη. Νέες δυσκολίες προκύπτουν, εντούτοις. Όπως πάντα, η κυβερνητική παρέμβαση για τη θεραπεία ενός πρόβληματος δημιουργεί μια χούφτα νέα, απροσδόκητα προβλήματα. Σε έναν κόσμο αναγκαστικού χρήματος, κάθε χώρα έχει το δικό της χρήμα. Ο διεθνής καταμερισμός εργασίας, που βασίζεται σε ένα διεθνές νόμισμα, έχει καταρρεύσει και οι χώρες τείνουν να διαιρεθούν σε αυταρχικές μονάδες. Η έλλειψη νομισματικής βεβαιότητας αναστατώνει περαιτέρω το εμπόριο. Οι συνθήκες διαβίωσης σε κάθε χώρα με αυτόν τον τρόπο χειροτερεύουν. Κάθε χώρα έχει ελεύθερη κυμαινόμενη ισοτιμία με όλα τα άλλα νομίσματα. Μια χώρα που δημιουργεί πληθωρισμό περισσότερο από τους άλλους δεν φοβάται πλέον μια απώλεια χρυσού αλλά αντιμετωπίζει άλλες δυσάρεστες συνέπειες. Η ισοτιμία του νομίσματος της πέφτει σε σχέση με τα ξένα νομίσματα. Αυτό είναι όχι μόνο ντροπιαστικό αλλά ακόμα και ενοχλητικό για τους πολίτες που φοβούνται περαιτέρω υποτίμηση. Επίσης αυξάνει πολύ το κόστος των εισαγόμενων αγαθών, και αυτό είναι πολύ σημαντικό πολύ σε εκείνες τις χώρες με μια υψηλό ποσοστό διεθνούς εμπορίου.

Τα τελευταία χρόνια, επομένως, οι κυβερνήσεις έχουν κινηθεί προς την κατάργηση των ελεύθερα κυμαινόμενων ισοτιμιών. Αντ' αυτού, καθόρισαν αυθαίρετα ισοτιμίες με τα άλλα νομίσματα. Ο νόμος του Gresham μας λέει ακριβώς το αποτέλεσμα οποιουδήποτε τέτοιου αυθαίρετου ελέγχου τιμών. Οποιαδήποτε

---

³² Για μια ανάλυση των βημάτων που ακολούθησε η Αμερικανική κυβέρνηση για την κατάσχεση του χρυσού των πολιτών και έξοδο από τον κανόνα χρυσού το 1933, δείτε Gareth Garrett, *The People's Pottage* (Caldwell, Idaho: The Caxton Printers, 1953) σελ. 15-41.

ισοτιμία τεθεί δεν θα είναι της ελεύθερης αγοράς, δεδομένου ότι αυτή μπορεί να καθορίζεται μόνο από την αγορά καθημερινά. Επομένως, ένα νόμισμα πάντα θα είναι τεχνητώς υπερτιμημένο και ένα άλλο υποτιμημένο. Γενικά, οι κυβερνήσεις έχουν υπερτιμήσει σκόπιμα τα νομίσματά τους - για λόγους γοήτρου και επίσης λόγω των συνεπειών που ακολουθούν. Όταν ένα νόμισμα υπερτιμάται με διάταγμα, οι άνθρωποι ορμούν για να το ανταλλάξουν με το υποτιμημένο νόμισμα στην ευκαιριακή ισοτιμία, αυτό προκαλεί ένα πλεόνασμα υπερτιμημένων και μια έλλειψη υποτιμημένων, νομισμάτων. Η ισοτιμία, εν ολίγοις, αποτρέπεται όμως από την ελεύθερη διακύμανση στην αγορά συναλλάγματος. Στον σημερινό κόσμο, τα ξένα νομίσματα είναι υπερτιμημένα γενικά σε σχέση με το δολάριο. Το αποτέλεσμα είναι το διάσημο φαινόμενο της «έλλειψης δολαρίων» - μια άλλη απόδειξη στη λειτουργία του νόμου Gresham.

Οι ξένες χώρες, που φωνάζουν για την «έλλειψη δολαρίων», την επέφεραν από τις δικές τους πολιτικές. Είναι πιθανό ότι αυτές οι κυβερνήσεις καλωσόρισαν πραγματικά αυτήν την σημερινή κατάσταση, γιατί (α) αυτό τους έδωσε μια δικαιολογία για να ζητήσουν για την αμερικανική ενίσχυση των δολαρίων «για να ανακουφιστεί η έλλειψη δολαρίων στον ελεύθερο κόσμο», και (β) τους έδωσε μια δικαιολογία για να θέσουν ποσοστώσεις στις εισαγωγές από την Αμερική. Η υποτίμηση των δολαρίων προκαλεί τις εισαγωγές από την Αμερική να είναι τεχνητά φτηνές και εξαγωγές στην Αμερική τεχνητά ακριβές. Το αποτέλεσμα: ένα εμπορικό έλλειμμα και μια ανησυχία για την έλλειψη δολαρίων³³. Η ξένη κυβέρνηση έρχεται έπειτα για να πει στους ανθρώπους της δυστυχώς ότι είναι απαραίτητο επιβληθούν ποσοστώσεις στις εισαγωγές: να εκδοθούν άδειες στους εισαγωγείς, και να καθοριστεί τι εισάγεται «σύμφωνα με τις ανάγκες». Για να θέσουν ποσοστώσεις στις εισαγωγές, πολλές κυβερνήσεις δημεύουν το ξένο συναλλάγμα των πολιτών τους, υποστηρίζοντας μια τεχνητά υψηλή αξία του εθνικού νομίσματος, αναγκάζοντας αυτούς τους πολίτες για να αποδεχθούν τα αρκετά χαμηλότερης αξίας εθνικά χρήματα από ότι θα μπορούσαν να τα έχουν αποκτήσει στην ελεύθερη αγορά. Κατά συνέπεια, οι εξωτερικές συναλλαγές, καθώς επίσης και ο χρυσός, έχουν εθνικοποιηθεί και οι εξαγωγείς τιμωρούνται. Στις χώρες όπου το εξωτερικό εμπόριο είναι ζωτικώς σημασίας, αυτός ο κυβερνητικός «συναλλαγματικός έλεγχος» επιβάλλει μια οικονομική σοσιαλιστικοποίηση της

---

³³ Τα τελευταία, λίγα, χρόνια, το δολάριο έχει υπερτιμηθεί σε σχέση με τα άλλα νομίσματα και επομένως η έλλειψη δολαρίων είναι από την Αμερική.

οικονομίας. Μια τεχνητή ισοτιμία δίνει έτσι στις χώρες μια δικαιολογία για απαίτηση της ξένης βοήθειας και για την επιβολή σοσιαλιστικών ελέγχων στο εμπόριο³⁴.

Σήμερα, ο κόσμος είναι μπερδεμένος σε ένα χαστικό μίγμα ελέγχων ισοτιμιών, μπλόκ νομισμάτων, περιορισμών στη μετατρεψιμότητα και πολλών συστημάτων ισοτιμιών. Σε μερικές χώρες μια «μαύρη αγορά» στα ξένα νομίσματα ενθαρρύνεται νόμιμα για να βρεθεί η αληθινή ισοτιμία και διαφορετικές ισοτιμίες καθορίζονται για διαφορετικούς τύπους συναλλαγών. Σχεδόν όλα τα έθνη έχουν υιοθετήσει το αναγκαστικό χρήμα, αλλά δεν έχουν το θάρρος να αναγνωρίσουν αυτόν το γεγονός και έτσι διακηρύσσουν τέτοιες ιστορίες όπως το «περιορισμένο πρότυπο των χρυσών ράβδων». Πραγματικά, ο χρυσός χρησιμοποιείται όχι ως ξεκάθαρη αποτίμηση των νομισμάτων, αλλά ως ευκολία από τις κυβερνήσεις: (α) ο καθορισμός ενός νομίσματος σε σχέση με τον χρυσό, καθιστά εύκολο να υπολογίσει οποιαδήποτε ισοτιμία σε σχέση με οποιοδήποτε άλλο νόμισμα και (β) ο χρυσός χρησιμοποιείται ακόμα από διαφορετικές κυβερνήσεις. Δεδομένου ότι οι ισοτιμίες είναι σταθερές, κάποιο αντικείμενο πρέπει να μετακινηθεί για να ισορροπήσει τις πληρωμές κάθε χώρας και ο χρυσός είναι ο ιδανικός υποψήφιος. Εν ολίγοις ο χρυσός δεν είναι πλέον το παγκόσμιο χρήμα, τώρα είναι τα κυβερνητικά χρήματα, που χρησιμοποιούνται για τις μεταξύ τους πληρωμές.

Σαφώς, το όνειρο αυτών που θέλουν πληθωρισμό είναι είναι κάποιο είδος παγκόσμιου χαρτονομίσματος, που θα διαχειρίζεται από μια παγκόσμια κυβέρνηση και μια κεντρική τράπεζα, δημιουργώντας πληθωρισμό παντού κατά ένα ίδιο ποσοστό. Αυτό το όνειρο βρίσκεται ακόμα στο αμυδρό μέλλον, εντούτοις είμαστε ακόμα μακριά από την παγκόσμια κυβέρνηση και προβλήματα ενός εθνικού νομίσματος είναι μέχρι τώρα επίσης διαφορετικά και συγκρουόμενα για να επιτρέψουν τον συγκερασμό σε μια ενιαία μονάδα. Αλλά, ο κόσμος έχει κινηθεί σταθερά προς αυτήν την κατεύθυνση. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, παραδείγματος χάριν, είναι βασικά ένα ίδρυμα που σχεδιάστηκε για να υποστηρίξει τον εθνικό έλεγχο των ισοτιμιών αφ' ενός και την υποτίμηση του δολαρίου από το εξωτερικό αφ' ετέρου. Το Ταμείο απαιτεί από κάθε χώρα μέλος να καθορίσει την ισοτιμία του και έπειτα να συγκεντρώσει χρυσό και δολάρια να δανείσει τις κυβερνήσεις που βρίσκονται σε έλλειψη σκληρού νομίσματος.

---

³⁴ Για μια εξαιρετική συζήτηση των εξωτερικών ισοτομιών και συναλλαγματικών ελέγχων, δείτε George Winder, *The Free Convertibility of Sterling* (London: The Batchworth Press, 1955).

13. Κυβέρνηση και χρήματα

Πολλοί άνθρωποι θεωρούν ότι η ελεύθερη αγορά, παρά ορισμένα αναγνωρισμένα πλεονεκτήματα, έχει την εικόνα της ανοργανωσιάς και χάους. Τίποτα «δεν προγραμματίζεται», όλα είναι τυχαία. Η κυβερνητική επιβολή, αφ' ετέρου, φαίνεται απλή και με τάξη, έκδοση διαταγμάτων στα οποία πρέπει να υπακούμε. Σε κανένα οικονομικό πεδίο αυτός ο μύθος δεν είναι περισσότερο εμφανής από το χρήμα. Φαινομενικά, το χρήμα, τουλάχιστον, πρέπει να είναι υπό αυστηρό κυβερνητικό έλεγχο. Αλλά το χρήμα είναι το αίμα της οικονομίας, είναι το μέσο για όλες τις συναλλαγές. Εάν η κυβέρνηση ορίζει το χρήμα, έχει ήδη θέσει υπό τον έλεγχο της μια ζωτικής σημασίας λειτουργία για τον έλεγχο της οικονομίας και έχει εξασφαλίσει ένα σημαντικό σκαλοπάτι για τον πλήρη σοσιαλισμό. Έχουμε δει ότι η ελεύθερη αγορά του χρήματος, αντίθετα με αυτό που κοινώς πιστεύεται, δεν θα ήταν χαοτική, στην πραγματικότητα, αυτό θα ήταν ένα μοντέλο τάξης και αποδοτικότητας.

Έπειτα, τι έχουμε μάθει για την κυβέρνηση και το χρήμα; Έχουμε δει ότι, κατά τη διάρκεια των αιώνων, η κυβέρνηση, βαθμιαίως, έχει εισβάλει στην ελεύθερη αγορά και απέκτησε τον πλήρη έλεγχο του νομισματικού συστήματος. Έχουμε δει ότι κάθε νέος έλεγχος, μερικές φορές φαινομενικά αβλαβής, έχει γεννήσει νέους και περαιτέρω ελέγχους. Έχουμε δει ότι οι κυβερνήσεις είναι εγγενώς πληθωριστικές, δεδομένου ότι ο πληθωρισμός είναι ένα θελκτικό μέσο για την απόκτηση εισοδήματος για το κράτος και τις ευνοούμενες ομάδες του. Η αργή αλλά βέβαιη απόκτηση της νομισματικής κυριαρχίας έχει χρησιμοποιηθεί για (α) να διογκώνει την οικονομία σε έναν ρυθμό που αποφασίζεται από την κυβέρνηση και (β) να επιφέρει την σοσιαλιστική κατεύθυνση ολόκληρης της οικονομίας.

Επιπλέον, η κυβερνητική ανάμειξη με το χρήμα έχει φέρει όχι μόνο ανειπίτη τυραννία στον κόσμο έχει φέρει επίσης το χάος και όχι την τάξη. Έχει τεμαχίσει την ειρηνική, παραγωγική παγκόσμια αγορά και κομματιάσει σε χίλια κομμάτια, με το εμπόριο και τις επενδύσεις να παρακωλύονται και να περιορίζονται από μυριάδες ελέγχους, τεχνητά επιτόκια, καταρρεύσεις νομισμάτων, κλπ. Έχει υποβοηθήσει τους πολέμους μετασχηματίζοντας ένα κόσμο ειρηνικής επαφής σε μια ζούγκλα να πολεμήσει των ομάδων νομίσματος. Εν ολίγοις, είδαμε ότι εξαναγκασμός, στο χρήμα όπως σε άλλα θέματα, φέρνει, όχι την τάξη, αλλά την σύγκρουση και το χάος.

IV.

Η Οικονομική Κατάρρευση της Δύσης

Από τότε που γράφθηκε η πρώτη έκδοση του βιβλίου αυτού, οι οπαδοί του παρεμβατισμού στην οικονομία έχουν ήδη κάνει το θαύμα τους. Η παγκόσμια νομισματική κρίση του Μαρτίου – Φεβρουαρίου 1973, την οποία ακολούθησε η ελεύθερη πτώση του δολαρίου τον Ιούλιο, δεν ήταν παρά η τελευταία από μια όλο και συμπεκνούμενη σειρά από κρίσεις, οι οποίες κυριολεκτικά παρέχουν μια υποδειγματική απεικόνιση της ανάλυσής μας για τις αναπόφευκτες συνέπειες της κυβερνητικής παρεμβάσεως στο νομισματικό σύστημα. Αφού η κάθε κρίση προσωρινά καταπραΰνεται από μια εμβολωματική λύση, οι κυβερνήσεις στη Δύση ανακοινώνουν με στόμφο ότι το παγκόσμιο νομισματικό σύστημα έχει τεθεί πλέον σε γερές βάσεις και ότι όλες οι νομισματικές κρίσεις έχουν επιλυθεί. Ο Πρόεδρος Νίξον μάλιστα έφθασε στο σημείο να αποκαλέσει τη συμφωνία Smithsonian της 18^{ης} Δεκεμβρίου 1971 ως τη «σπουδαιότερη νομισματική συμφωνία στην παγκόσμια ιστορία», μόνο και μόνο για να γίνει μάρτυρας της κατάρρευσης αυτής της σπουδαιότερης συμφωνίας λίγο παραπάνω από ένα χρόνο μετά. Κάθε λύση έχει καταρρεύσει πιο γρήγορα από την προηγούμενη.

Για να κατανοήσουμε το σημερινό νομισματικό χάος, χρειάζεται να ακολουθήσουμε εν συντόμω τις διεθνείς συναλλαγματικές εξελίξεις του εικοστού αιώνα, και να δούμε πώς κάθε σύνολο από παράλογες πληθωριστικές παρεμβάσεις έχει καταρρεύσει από τα εγγενή του προβλήματα, μόνο και μόνο για να προετοιμάσει το έδαφος για έναν ακόμη γύρο παρεμβάσεων. Η ιστορία της παγκόσμιας νομισματικής τάξεως τον εικοστό αιώνα μπορεί να διαιρεθεί σε εννέα φάσεις. Ας εξετάσουμε την καθεμία με τη σειρά της.

1. Φάση I: Ο κλασικός κανόνας του χρυσού, 1815-1914

Μπορούμε ν' αναπολούμε την εποχή του κλασικού κανόνα του χρυσού, το Δυτικό κόσμο του δεκάτου ενάτου και των αρχών του εικοστού αιώνα, ως τη Χρυσή Εποχή, κυριολεκτικά και μεταφορικά. Με την εξαίρεση του περίπλοκου προβλήματος του αργύρου, ίσχυε για όλο τον κόσμο ο κανόνας του χρυσού, πράγμα που σήμαινε ότι κάθε εθνικό νόμισμα (δολάριο, λίρα, φράγκο κ.λπ.) δεν ήταν παρά η *ονομασία* που αντιστοιχούσε σε ένα συγκεκριμένο, καθορισμένο *βάρος* χρυσού. Το «δολάριο», επί παραδείγματι, οριζόταν ως το 1/20 μιας ουγγιάς

χρυσού, η λίρα ως κάτι λιγότερο από το $\frac{1}{4}$ της ουγγιάς χρυσού, κ.ο.κ. Αυτό σήμαινε ότι οι «συναλλαγματικές ισοτιμίες» μεταξύ των διαφόρων εθνικών νομισμάτων ήταν σταθερές, όχι επειδή τις καθόριζαν αυθαίρετα οι κυβερνήσεις, αλλά κατά τον ίδιο τρόπο που μία λίβρα ορίζεται ως ίση με δεκαέξι ουγγιές.

Ο διεθνής κανόνας του χρυσού εσήμαινε ότι τα πλεονεκτήματα του να υπάρχει ένα συναλλακτικό μέσον εκτεινόταν σε όλο τον κόσμο. Ένας από τους λόγους που οδήγησαν στην ανάπτυξη και την ευημερία των Ηνωμένων Πολιτειών είναι και το γεγονός ότι είχαμε το πλεονέκτημα να έχουμε μια *ενιαία* νομισματική μονάδα σε ολόκληρη την μεγάλη έκταση της χώρας. Είχαμε πάντοτε τον κανόνα του χρυσού ή τουλάχιστον ένα ενιαίο δολάριο σε ολόκληρη τη χώρα, και δεν χρειάστηκε να υποστούμε το χάος που θα υπήρχε εάν η κάθε πόλη και κομητεία εξέδιδε το δικό της νόμισμα, το οποίο κατόπιν θα διεκυμαίνετο σε σχέση με τα νομίσματα άλλων πόλεων και κομητειών. Κατά το δέκατο ένατο αιώνα τα πλεονεκτήματα του ενιαίου νομίσματος εκτεινόταν σε ολόκληρο τον πολιτισμένο κόσμο. Η ενιαία νομισματική μονάδα διευκόλυνε την ελευθερία του εμπορίου, των επενδύσεων και των ταξιδιών σε όλο χώρο όπου γινόταν εμπόριο και νομισματικές συναλλαγές, πράγμα που επέφερε την ανάπτυξη της εξειδίκευσης και της διεθνούς κατανομής της εργασίας.

Πρέπει να τονισθεί ότι ο χρυσός δεν ήταν οι κυβερνήσεις που επέλεξαν αυθαίρετα το χρυσό, για να αποτελέσει το νομισματικό μέτρο. Ο χρυσός είχε αναπτυχθεί για πολλούς αιώνες στην ελεύθερη αγορά ως η καλύτερη μορφή χρήματος· ως το αγαθό που παρείχε το πιο σταθερό και επιθυμητό συναλλακτικό μέσον. Πάνω από όλα, η προσφορά και η προβλεπόμενη διάθεση του χρυσού υπέκειτο μόνον στις δυνάμεις της αγοράς, και όχι στο αυθαίρετο νομισματοκοπείο των κυβερνήσεων.

Ο διεθνής κανόνας του χρυσού παρέσχε έναν αυτόματο μηχανισμό της αγοράς για να ελέγχονται οι πληθωριστικές δυνατότητες των κυβερνήσεων. Επίσης παρέσχε έναν αυτόματο μηχανισμό για να διατηρείται σε ισορροπία το ισοζύγιο πληρωμών της κάθε χώρας. Όπως είχε τονίσει κατά τα μέσα του δεκάτου ογδού αιώνας ο φιλόσοφος και οικονομολόγος David Hume, αν ένα κράτος, ας πούμε η Γαλλία, αυξήσει την παροχή της σε χαρτονομίσματα φράγκων, θα αυξάνονται οι τιμές της· τα αυξανόμενα εισοδήματα σε χαρτονομίσματα φράγκων θα προκαλέσουν εισαγωγές από το εξωτερικό, οι οποίες θα ωθηθούν και από το γεγονός ότι οι τιμές των εισαγομένων προϊόντων θα είναι πλέον σχετικώς χαμηλότερες από αυτές των εγχωρίων προϊόντων. Ταυτοχρόνως, οι υψηλότερες τιμές των εγχωρίων προϊόντων θα αποθαρρύνουν τις εξαγωγές προς το εξωτερικό·

το αποτέλεσμα θα είναι έλλειμμα στο ισοζύγιο πληρωμών, το οποίο θα πρέπει να καλυφθεί από τις ξένες χώρες, που θα τρέπουν φράγκα σε χρυσό. Η εκροή αυτή του χρυσού θα σημάνει ότι η Γαλλία θα πρέπει στο τέλος να συμμαζέψει τα επιπλέον χαρτονομίσματά της, προκειμένου να αποφύγει την απώλεια όλου της του χρυσού. Αν ο πληθωρισμός έχει λάβει τη μορφή τραπεζικών καταθέσεων, τότε οι γαλλικές τράπεζες πρέπει να περιορίσουν τα δάνεια και τις καταθέσεις τους, προκειμένου να αποφύγουν τη χρεοκοπία όταν οι ξένοι ζητήσουν από τις τράπεζες το αντίκρισμα των καταθέσεων τους σε χρυσό. Ο περιορισμός αυτός μειώνει τις τιμές στο εσωτερικό και προκαλεί ένα πλεόνασμα στις εξαγωγές, αντιστρέφοντας έτσι την εκροή του χρυσού, μέχρις ότου τα επίπεδα των τιμών να εξισωθούν στη Γαλλία και στις άλλες χώρες.

Είναι αλήθεια ότι οι παρεμβάσεις των κυβερνήσεων πριν από το δέκατο ένατο αιώνα αδυνατίζαν την ταχύτητα των μηχανισμών της αγοράς αυτής και επέτρεπαν να υπάρχει ένας οικονομικός κύκλος πληθωρισμού και υφέσεως μέσα σ' αυτό το πλαίσιο του κανόνα του χρυσού. Τέτοιες παρεμβάσεις ήταν, συγκεκριμένα: η μονοπώληση από την κυβέρνηση του νομισματοκοπείου, οι νόμοι για το νομίμως κυκλοφορούν νόμισμα, η δημιουργία των χαρτονομισμάτων και η ανάπτυξη των πληθωριστικών τραπεζικών ενεργειών που προκλήθηκε από την κάθε κυβέρνηση. Αλλά ενώ οι παρεμβάσεις αυτές επιβράδυναν τις προσαρμογές της αγοράς, ήταν οι προσαρμογές αυτές που διαμόρφωναν τελικώς την κατάσταση. Έτσι λοιπόν, μολονότι ο κλασσικός κανόνας του χρυσού του δεκάτου ενάτου αιώνα δεν ήταν τέλειος, και επέτρεπε σχετικώς μικρές περιόδους αναπτύξεως και υφέσεως, έστω κι έτσι μας παρείχε μακράν την καλύτερη νομισματική τάξη που έχει γνωρίσει ποτέ ο κόσμος, μία τάξη η οποία λειτουργούσε, που δεν επέτρεπε στους οικονομικούς κύκλους να ξεφεύγουν εκτός ελέγχου και που κατέστησε δυνατή την ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου, των διεθνών ανταλλαγών και επενδύσεων.

[Για μια πρόσφατη μελέτη του κλασσικού κανόνα του χρυσού, και μια ιστορία των πρώτων φάσεων της καταρρέουσής του κατά τον εικοστό αιώνα, βλέπε Melchior Palyi, *Το Λυκόφως του Χρυσού, 1914-1936* (Chicago: Henry Regnery, 1972).]

2. Φάση II: Πρώτος παγκόσμιος Πόλεμος και μετέπειτα

Εφ' όσον ο κλασσικός κανόνας του χρυσού λειτουργούσε τόσο καλά, γιατί κατέρρευσε; Κατέρρευσε διότι στις κυβερνήσεις είχε ανατεθεί το καθήκον να τηρούν τις νομισματικές υποσχέσεις τους, δηλαδή να φροντίζουν ώστε οι λίρες, τα

δολάρια, τα φράγκα κ.λπ. να έχουν πάντοτε αντίκρισμα σε χρυσό όπως αυτές και το ελεγχόμενο από αυτές χρηματοπιστωτικό σύστημα είχε δεσμευθεί. Δεν ήταν ο χρυσός που απέτυχε· ήταν η αφροσύνη να εμπιστευθούμε τις κυβερνήσεις ότι θα τηρήσουν τις υποσχέσεις τους. Προκειμένου να διεξαγάγουν τον καταστροφικό Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, κάθε κυβέρνηση έπρεπε να αυξήσει την προσφορά χαρτονομισμάτων και πιστωτικών τίτλων. Τόσο σοβαρή ήταν αυτή η αύξηση, ώστε ήταν αδύνατο για τις εμπόλεμες κυβερνήσεις να τηρήσουν τις υποσχέσεις τους και έτσι «ξέφυγαν από τον κανόνα του χρυσού», δηλαδή κήρυξαν την πτώχευσή τους σύντομα μετά την είσοδό τους στον πόλεμο. Όλες εκτός από τις Ηνωμένες Πολιτείες, που άργησαν να μπουν στον πόλεμο, και δεν αύξησαν την παροχή των δολαρίων τόσο ώστε να κινδυνεύσουν με έλλειψη αντικρίσματος. Αλλά, με εξαίρεση τις Η.Π.Α, ο κόσμος υπέφερε από αυτό που κάποιοι οικονομολόγοι σήμερα χαιρετίζουν ως Νιρβάνα των ελευθέρως διακυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών (που τώρα λέγονται «βρώμικες διακυμάνσεις»), ανταγωνιστικών υποτιμήσεων, μπλοκ από νομίσματα που βρισκόταν σε πόλεμο, ελέγχων συναλλάγματος, δασμών και ποσοτώσεων και της καταρρέυσεως του διεθνούς εμπορίου και επενδύσεων. Οι πληθωριστικές λίρες, φράγκα, μάρκα κ.λπ. έχασαν μέρος της αξίας τους σε σχέση με το χρυσό και τον άργυρο· το νομισματικό χάος αφθονούσε σε όλο τον κόσμο.

Τον καιρό εκείνο ευτυχώς ήσαν λίγοι οι οικονομολόγοι που χαιρέτιζαν την κατάσταση ως το ιδανικό για το συνάλλαγμα. Γενικώς είχε αναγνωρισθεί ότι η φάση II ήταν το πρόθυρο της διεθνούς συμφοράς και οι πολιτικοί και οικονομολόγοι έψαχναν παντού για τρόπους να αποκαταστήσουν τη σταθερότητα και την ελευθερία που παρείχε ο κλασσικός κανόνας χρυσού.

3. Φάση III: Ο κανόνας του χρυσού συναλλάγματος (Βρετανία και Η.Π.Α.) 1926-1931

Πώς να γίνει η επιστροφή στη χρυσή εποχή; Η λογική ενέργεια θα ήταν να αναγνωρισθεί η πραγματικότητα, το γεγονός ότι η λίρα, το φράγκο, το μάρκο κ.λπ. είχαν χάσει την αξία τους, και να επιστρέψουν στον κανόνα του χρυσού με ανακαθορισμένη ισοτιμία: μια ισοτιμία που θα ανεγνώριζε την προσφορά νομισμάτων και τα επίπεδα των τιμών που υπήρχαν. Η βρετανική λίρα, επί παραδείγματι, παραδοσιακά οριζόταν σε ένα βάρος χρυσού που ισούτο με 4,86 δολάρια. Ωστόσο, με το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου ο πληθωρισμός στην Αγγλία είχε ρίξει τη λίρα στο επίπεδο περίπου των \$ 3.50 στην ελεύθερη αγορά ξένου συναλλάγματος. Τα άλλα νομίσματα είχαν χάσει την αξία τους κατά

παρόμοιο τρόπο. Η λογική πολιτική θα ήταν να επιστρέψει η Βρετανία το νόμισμά της στο χρυσό σε τιμή περίπου \$ 3.50 και οι υπόλοιπες χώρες που γνώρισαν αντίστοιχο πληθωρισμό να πράξουν το ίδιο. Η πρώτη φάση θα είχε αποκατασταθεί σύντομα και ομαλά. Αντιθέτως, οι Βρετανοί έλαβαν τη μοιραία απόφαση να επιστρέψουν στην αντιστοιχία του νομίσματος με το χρυσό στην παλαιά αναλογία των \$ 4.86. Το έκαναν για λόγους βρετανικού εθνικού «γοήτρου» και σε μία μάταια προσπάθεια να επανακαταστήσουν το Λονδίνο παγκόσμιο οικονομικό κέντρο του «σκληρού νομίσματος». Για να επιτύχει σ' αυτή την ηρωική απάτη, η Βρετανία θα έπρεπε να περιορίσει σημαντικά την προσφορά του χρήματός της και τα επίπεδα των τιμών της, καθώς με την αντιστοιχία 4.86 δολαρίων προς μία λίρα οι τιμές των βρετανικών εξαγομένων προϊόντων ήσαν πολύ υψηλές για να είναι αυτά ανταγωνιστικά στις διεθνείς αγορές. Αλλά μια τέτοια μείωση αποκλειόταν για πολιτικούς λόγους, καθώς η ενδυνάμωση των εργατικών συνδικάτων, ενισχυμένη από ένα εθνικό σύστημα ασφάλειας κατά της ανεργίας, είχε καταστήσει αδύνατον να μειωθούν οι μισθοί· προκειμένου να μειώσει την προσφορά χρημάτων, η Βρετανία θα έπρεπε να αντιστρέψει την αύξηση του κράτους προνοίας της. Στην πραγματικότητα, οι Βρετανοί επιθυμούσαν να αυξάνουν την προσφορά χρήματος και τις τιμές. Ως αποτέλεσμα του συνδυασμού του πληθωρισμού με την επιστροφή σε μία υπερτιμημένη αναλογία, οι βρετανικές εξαγωγές ήσαν πιεσμένες καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του '20 και η ανεργία ήταν έντονη κατά την περίοδο που ο περισσότερος κόσμος γνώριζε οικονομική ανάπτυξη.

Πώς λοιπόν θα μπορούσαν οι Βρετανοί να έχουν και την πίτα ολάκερη και το σκύλο χορτάτο; Καθιερώνοντας μία νέα διεθνή συναλλαγματική τάξη που θα προέτρεπε ή θα εξανάγκαζε άλλες κυβερνήσεις να αυξήσουν την προσφορά του δικού τους νομίσματος ή να επιστρέψουν σε υπερτιμημένες αξίες του σε σχέση με το χρυσό, καταρρακώνοντας κατά τον τρόπο αυτό τις δικές τους εξαγωγές και επιβοηθώντας τις εισαγωγές από τη Βρετανία. Αυτό είναι ακριβώς που έκανε η Βρετανία, καθώς χάραξε το δρόμο στη Συνέλευση της Γένοβας του 1922 για τη δημιουργία μιας νέας διεθνούς συναλλαγματικής τάξεως, αυτής του κανόνα του χρυσού συναλλάγματος.

Ο κανόνας του χρυσού συναλλάγματος λειτουργούσε ως εξής: Οι Ηνωμένες Πολιτείες παρέμεναν στον κλασικό κανόνα του χρυσού, διατηρώντας τη δυνατότητα να μετατρέπουν τα δολάρια σε χρυσό. Η Βρετανία και οι άλλες χώρες της Δύσης, ωστόσο, επέστρεψαν σε έναν ψευδή-κανόνα του χρυσού, η Βρετανία το 1926 και οι άλλες χώρες περίπου τον ίδιο καιρό. Οι βρετανικές λίρες και τα άλλα νομίσματα δε θα ήσαν πληρωτέα σε χρυσά νομίσματα, παρά μόνο σε

ράβδους μεγάλου μεγέθους, κατάλληλες μόνο σε διεθνείς συναλλαγές. Αυτό εμπόδιζε τους απλούς πολίτες της Βρετανίας και των άλλων χωρών να χρησιμοποιούν το χρυσό στην καθημερινή τους ζωή, και έτσι επέτρεψε ένα μεγαλύτερο βαθμό αυξήσεως της προσφοράς του χρήματος και των τραπεζών. Αλλά, παραπέρα, η Βρετανία αντήλλασε τις λίρες της όχι μόνο με χρυσό αλλά και με δολάρια· ενώ οι άλλες χώρες δεν αντήλασαν τα δικά τους νομίσματα με χρυσό, αλλά με λίρες. Και οι περισσότερες από αυτές τις χώρες πείσθηκαν από τη Βρετανία να επιστρέψουν σε μία αξία του νομίσματός τους έναντι του χρυσού υπερτιμημένη. Το αποτέλεσμα ήταν να δημιουργηθεί μια πυραμίδα που στις Η.Π.Α. είχε κορυφή το χρυσό, οι βρετανικές λίρες οδηγούσαν στα δολάρια και τα άλλα ευρωπαϊκά νομίσματα στις λίρες – ο κανόνας του χρυσού συναλλάγματος με το δολάριο και τη λίρα ως τα δύο «κύρια νομίσματα».

Τώρα κάθε φορά που η Βρετανία εξέδιδε πληθωριστικό χρήμα και βίωνε έλλειμμα στο εμπορικό της ισοζύγιο, ο μηχανισμός του χρυσού συναλλάγματος δε λειτουργούσε γρήγορα, ώστε να περιορίζει το βρετανικό πληθωρισμό. Γιατί αντί οι άλλες χώρες να ανταλλάσσουν τα νομίσματά τους με λίρες, κρατούσαν τις λίρες και εξέδιδαν δικά τους πληθωριστικά νομίσματα επιπλέον. Έτσι η Βρετανία και η Ευρώπη μπόρεσαν να εκδίδουν πληθωριστικό χρήμα χωρίς έλεγχο και τα βρετανικά ελλείμματα μπορούσαν να συσσωρεύονται χωρίς να συγκρατούνται από τη δημοσιονομική πειθαρχία του κανόνα του χρυσού. Όσον αφορά τις Η.Π.Α., η Βρετανία κατάφερε να πείσει τις Η.Π.Α. να εκδίδουν πληθωριστικά δολάρια, προκειμένου να μη χάσει πολλά αποθέματα δολαρίων ή χρυσού προς τις Η.Π.Α.

Το ζήτημα με τον κανόνα του χρυσού συναλλάγματος είναι ότι δεν μπορεί να διαρκέσει· στο τέλος ο οργανοπαίκτης πρέπει να πληρωθεί, αλλά μόνον ως μια καταστροφική αντίδραση στη μακρόχρονη αύξηση του πληθωρισμού. Καθώς όλο και περισσότερες πλεονάσματα λιρών συγκεντρώνονταν στη Γαλλία, τις Η.Π.Α. και αλλού, η παραμικρή απώλεια εμπιστοσύνης στη διαρκώς όλο και πιο ευαίσθητη και φτιαγμένη, θα 'λεγε κανείς, από ζελέ πληθωριστική δομή, ήταν σίγουρο ότι θα οδηγούσε σε γενική κατάρρευση. Αυτό ακριβώς είναι που συνέβη το 1931· η αποτυχία όλων των πληθωριστικών νομισμάτων σε όλη την Ευρώπη, και η απόπειρα της Γαλλίας με το σκληρό νόμισμα να ανταλλάξει τα πλεονάσματα λιρών που είχε με χρυσό οδήγησαν τη Βρετανία να αποκοπεί εντελώς από τον κανόνα του χρυσού. Σύντομα τη Βρετανία την ακολούθησαν και οι άλλες χώρες της Ευρώπης.

4. Φάση IV: Κυμαινόμενες καθορισμένες ισοτιμίες, 1931 – 1945

Ο κόσμος είχε επιστρέψει πλέον στο συναλλαγματικό χάος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, με τη διαφορά τώρα ότι δε φαινόταν να υπάρχει πολλή ελπίδα για την επαναφορά του κανόνα του χρυσού. Η διεθνής συναλλαγματική τάξη είχε διαλυθεί σε ένα χάος από καθαρές και βρώμικες συναλλαγματικές ισοτιμίες, ανταγωνιστικές υποτιμήσεις, ελέγχους κατά τις μετατροπές και εμπόδια στο εμπόριο· μαινονταν οι συναλλαγματικές και νομισματικές μάχες μεταξύ νομισμάτων και ομάδων νομισμάτων. Το διεθνές εμπόριο και οι διεθνείς επενδύσεις κατέληξαν στην πραγματικότητα σε σημειωτόν· και το εμπόριο διεξήγето μέσω συμφωνιών ανταλλαγής που συνήπτοντο από κυβερνήσεις που συγκρούονταν και εμάχοντο η μία την άλλη. Ο Υπουργός Εξωτερικών Cordell Hull τόνισε κατ' επανάληψη ότι αυτές οι νομισματικές και συναλλαγματικές διαμάχες της δεκαετίας του 1930 ήταν η κυριότερη αιτία για το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες παρέμειναν στον κανόνα του χρυσού για δύο χρόνια και έπειτα, το 1933-34, έφυγαν από τον κλασικό κανόνα του χρυσού σε μία μάταια προσπάθεια να ξεφύγουν από την ύφεση. Οι Αμερικανοί πολίτες δεν μπορούσαν πλέον να ανταλλάσσουν τα δολάρια τους με χρυσό και επιπλέον τους απαγορευόταν να έχουν στην ιδιοκτησία τους χρυσό, είτε στο εσωτερικό, είτε στο εξωτερικό. Ωστόσο, οι Ηνωμένες Πολιτείες παρέμειναν, μετά το 1934, σε μία παράξενη νέα μορφή του κανόνα του χρυσού, κατά την οποία το δολάριο, του οποίου η τιμή θα επανακαθοριζόταν πλέον στο 1/35 μιας ουγγιάς χρυσού, μπορούσε να ανταλλαγεί με χρυσό από τις ξένες κυβερνήσεις και κεντρικές τράπεζες. Ένας ασθενής δεσμός με το χρυσό παρέμενε. Επιπλέον, το συναλλαγματικό χάος στην Ευρώπη οδηγούσε το χρυσό προς τη μόνη σχετικώς ασφαλή τοποθεσία για το συνάλλαγμα, τις Ηνωμένες Πολιτείες.

Το χάος και η μοναδική συναλλαγματική πολεμική της δεκαετίας του 1930 μας διδάσκει έντονα ένα σημαντικό μάθημα: το σοβαρό πολιτικό σφάλμα (πέρα από τα οικονομικά προβλήματα) στο νομισματικό σχέδιο του Milton Friedman και της Σχολής του Σικάγο για ελεύθερα κυμαινόμενες καθορισμένες ισοτιμίες. Διότι αυτό που οι οπαδοί του Friedman θα έκαναν, εν ονόματι της ελεύθερης αγοράς, θα ήταν να αποκόψουν εντελώς κάθε δεσμό με το χρυσό, να αφήσουν τον απόλυτο έλεγχο κάθε εθνικού νομίσματος στα χέρια της κεντρικής κυβέρνησής του που θα εξέδιδε καθορισμένο χαρτονόμισμα ως νομίμως κυκλοφορούν και μετά να συμβούλευαν την κάθε κυβέρνηση να επιτρέψει το νόμισμα να διατιμάται ελεύθερα σε σχέση με όλα τα άλλα προκαθορισμένα

νομίσματα, και να απέχουν από το να εκδώσουν υπερβολικό πληθωριστικό χρήμα. Το σοβαρό πολιτικό σφάλμα συνίσταται στο να μεταφερθεί ο συνολικός έλεγχος της παροχής του χρήματος στο κράτος – έθνος και μετά να ελπίσουμε και να αναμείνουμε ότι το κράτος θα απόσχει από το να χρησιμοποιήσει τη δύναμη αυτή. Και μιας και η δύναμη πάντοτε τείνει να χρησιμοποιηθεί, μαζί κι η δύναμη να πλαστογραφεί κάποιοι νομίμως, η αφέλεια, όπως και ο κρατιστικός χαρακτήρας, αυτού του τύπου προγράμματος πρέπει να είναι ιδιαίτερα εμφανής.

Και έτσι, με την καταστροφική εμπειρία της ΙVης φάσης, ο κόσμος της δεκαετίας του 1930 με τις καθορισμένες ισοτιμίες και τους οικονομικούς πολέμους, οδήγησε τις Ηνωμένες Πολιτείες να υιοθετήσουν ως τον κύριο οικονομικό στόχο τους για το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο την αποκατάσταση μιας βιώσιμης διεθνούς οικονομικής τάξεως, μία τάξη πάνω στην οποία θα μπορούσε να στηριχθεί μια αναγέννηση του παγκοσμίου εμπορίου και να απολαύσουμε τους καρπούς του διεθνούς καταμερισμού εργασίας.

5. Φάση V: Το Bretton Woods και ο νέος Κανόνας του Χρυσού Συναλλάγματος (Η.Π.Α.) 1945 – 1968

Η νέα διεθνής συναλλαγματική τάξη ξεκίνησε ως σύλληψη και κατόπιν περατώθηκε από τις Ηνωμένες Πολιτείες σε μια διεθνή νομισματική διάσκεψη στο Bretton Woods της Πολιτείας New Hampshire στα μέσα του 1944, και κυρώθηκε από το Κογκρέσο τον Ιούλιο του 1945. Ενώ το σύστημα του Bretton Woods λειτούργησε πολύ καλύτερα από τη συμφορά της δεκαετίας του 1930, στην πραγματικότητα λειτούργησε ως μία ακόμη αναβίωση του κανόνα του χρυσού συναλλάγματος της δεκαετίας του 1920 και, όπως και τη δεκαετία του 1920, ζούσε μόνο με δανεικό χρόνο.

Το νέο σύστημα ήταν ουσιαστικά το σύστημα του χρυσού συναλλάγματος της δεκαετίας του 1920, αλλά με το δολάριο αναιδώς να αντικαθιστά τη βρετανική λίρα ως ένα από τα «κύρια νομίσματα». Πλέον το δολάριο, έχοντας αξία 1/35 μιας ουγγιάς χρυσού, θα ήταν το μόνο κύριο νόμισμα. Η άλλη διαφορά σε σχέση με τη δεκαετία του 1920 ήταν ότι το δολάριο δεν ήταν πλέον ανταλλάξιμο σε χρυσό στους αμερικανούς πολίτες· αντιθέτως, το σύστημα της δεκαετίας του 1930 συνεχίστηκε, με το δολάριο να είναι ανταλλάξιμο σε χρυσό μόνον για ξένες κυβερνήσεις και τις κεντρικές τράπεζές τους. Κανείς ιδιώτης, μόνον κυβερνήσεις θα είχαν το δικαίωμα να ανταλλάσσουν δολάρια σύμφωνα με την παγκόσμια ισοτιμία του χρυσού. Στο σύστημα του Bretton Woods οι Ηνωμένες Πολιτείες συσώρευαν δολάρια (σε χαρτονομίσματα και τραπεζικές καταθέσεις) επί του

χρυσού, ο οποίος μπορούσε να ανταλλαγεί με δολάρια από τις ξένες κυβερνήσεις· ενώ όλες οι άλλες κυβερνήσεις κρατούσαν τα δολάρια ως το βασικό τους απόθεμα και συσσωρεύαν τα νομίσματά τους επί των δολλαρίων. Και καθώς οι Ηνωμένες Πολιτείες εισήλθαν στην περίοδο μετά τον πόλεμο με ένα τεράστιο απόθεμα χρυσού (περίπου 25 δισεκατομμύρια δολάρια) υπήρχε πολύ περιθώριο για συσσώρευση απαιτήσεων σε δολάρια επί του χρυσού αυτού. Επιπλέον, το σύστημα μπόρεσε να λειτουργήσει για λίγο, καθώς όλα τα νομίσματα στον κόσμο επέστρεψαν στο νέο σύστημα με τις ισοτιμίες που είχαν πριν το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι περισσότερες από τις οποίες ήταν πολύ υπερτιμημένες σε σχέση με τα πληθωριστικά και υποτιμημένα νομίσματα. Η πληθωριστική λίρα, επί παραδείγματι, επέστρεψε στην ισοτιμία των \$ 4.86, παρ' όλον που άξιζε πολύ λιγότερο από αυτό ως αγοραστική αξία στην αγορά. Καθώς το δολάριο ήταν τεχνητά υποτιμημένα και τα άλλα νομίσματα τεχνητά υπερτιμημένα το 1945, το δολάριο έγινε σπάνιο και ο κόσμος υπέφερε από την αποκληθείσα έλλειψη δολλαρίων, την οποία υποτίθεται ότι ήταν υποχρεωμένος να καλύψει ο Αμερικανός φορολογούμενος δια μέσου της ξένης βοήθειας. Εν συντόμω, το πλεόνασμα στις εξαγωγές που έφερε το υποτιμημένο αμερικανικό δολάριο θα χρηματοδοτούσαν εν μέρει από τον ανήμπορο αμερικανό φορολογούμενο υπό τη μορφή της ξένης βοήθειας.

Καθώς υπήρχε πολύς χώρος για πληθωρισμό πριν επέλθουν οι συνέπειες, η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών ξεκίνησε τη μεταπολεμική της πολιτική του διαρκούς νομισματικού πληθωρισμού, μία πολιτική που ευχαρίστως συνεχίζει από τότε. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1950 ο διαρκής αμερικανικός πληθωρισμός είχε αρχίσει να αλλάζει το ρεύμα στο διεθνές εμπόριο. Διότι ενώ οι Ηνωμένες Πολιτείες εξέδιδαν πληθωριστικά χρήματα και επέκτειναν τις πιστώσεις, οι σημαντικότερες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις, πολλές από αυτές επηρεασμένες από «αυστριακούς» νομισματικούς συμβούλους, ακολούθησαν μια πολιτική σχετικά «σκληρού» νομίσματος (λ.χ. Δυτική Γερμανία, Ελβετία, Γαλλία, Ιταλία). Η εντελώς πληθωριστική Βρετανία υποχρεώθηκε από την εκροή δολλαρίων που είχε να υποτιμήσει τη λίρα σε πιο ρεαλιστικά επίπεδα (για ένα διάστημα ήταν περίπου \$ 2.40). Όλα αυτά, σε συνδυασμό με την αυξανόμενη παραγωγικότητα της Ευρώπης, και αργότερα της Ιαπωνίας, οδήγησαν σε συνεχή ελλειμματικά ισοζύγια με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Όσο τελείωναν οι δεκαετίες του 1950 και του 1960, οι Ηνωμένες Πολιτείες γινόταν όλο και περισσότερο πληθωριστικές, τόσο σε απόλυτο βαθμό, όσο και σχετικά με την Ιαπωνία και τη Δυτική Ευρώπη. Αλλά ο έλεγχος του κλασσικού κανόνα του χρυσού πάνω στον πληθωρισμό – κυρίως τον Αμερικανικό

πληθωρισμό – εξέλιπε. Διότι οι κανόνες του παιχνιδιού του Bretton Woods προέβλεπαν ότι οι Δυτικό-ευρωπαϊκές χώρες θα έπρεπε να εξακολουθήσουν να συσσωρεύουν επάνω στα αποθεματικά τους, και ακόμη να χρησιμοποιούν αυτά τα δολάρια ως βάση για να αυξήσουν το δικό τους νόμισμα και την πίστωση.

Καθώς όμως συνέχιζαν οι δεκαετίες του 1950 και του 1960, τα σκληρότερα νομίσματα της Δυτικής Ευρώπης και της Ιαπωνίας έγιναν ανήσυχα καθώς έπρεπε να συσσωρεύουν δολάρια που ήταν πλέον όλο και περισσότερο υπερτιμημένα, αντί για υποτιμημένα. Καθώς η αγοραστική δύναμη και άρα η πραγματική αξία των δολλαρίων έπεφτε, ήταν όλο και λιγότερο επιθυμητά από τις ξένες κυβερνήσεις. Η αμερικανική αντίδραση στα ευρωπαϊκά παράπονα, που προέρχονταν κυρίως από τη Γαλλία και το βασικότερο σύμβουλο για θέματα συναλλάγματος του De Gaulle, τον οικονομολόγο του κλασσικού κανόνα του χρυσού Jacques Rueff, δεν ήταν παρά περιφρόνηση και απόλυτη απόρριψη. Οι αμερικανοί πολιτικοί και οικονομολόγοι απλώς διακήρυσσαν ότι η Ευρώπη ήταν υποχρεωμένη να χρησιμοποιεί το δολάριο ως νόμισμά της, πως δεν μπορούσε να κάνει τίποτε για τα αυξανόμενα προβλήματά της και πως συνεπώς οι Ηνωμένες Πολιτείες μπορούσαν να συνεχίσουν εις το διηνεκές να εκδίδουν πληθωριστικά χρήματα και παράλληλα να ακολουθούν μια πολιτική «περιφρονητικής αδιαφορίας» για τις διεθνείς συναλλαγματικές επιπτώσεις των δράσεών τους.

Αλλά η Ευρώπη είχε τη νόμιμη επιλογή να ανταλλάσσει τα δολάρια με χρυσό προς \$ 35 την ουγγιά. Και καθώς το δολάριο γινόταν όλο και πιο υπερτιμημένο σε σχέση με σκληρά νομίσματα και το χρυσό, οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις επέλεγαν όλο και περισσότερο να ασκήσουν τη δυνατότητά τους αυτή. Ο έλεγχος του κανόνα του χρυσού άρχισε να αξιοποιείται· συνεπώς ο χρυσός άρχισε να φεύγει από τις Η.Π.Α. σταθερά επί δύο δεκαετίες μετά τις αρχές της δεκαετίας του 1950, μέχρι που το απόθεμα σε χρυσό των Η.Π.Α. μειώθηκε κατά την περίοδο αυτή από πάνω από 20 δισεκατομμύρια δολάρια σε 9 δισεκατομμύρια δολάρια. Καθώς τα δολάρια γινόταν όλο και περισσότερα επί μιας βάσεως χρυσού που όλο και μικραίνει, πώς θα μπορούσαν οι Η.Π.Α. να συνεχίσουν να ανταλλάσσουν τα δολάρια των ξένων με χρυσό – ο θεμέλιος λίθος του συστήματος του Bretton Woods; Αυτά τα προβλήματα ούτε επιβράδυναν το διαρκή αμερικανικό πληθωρισμό σε δολάρια και τιμές ούτε άλλαξαν την αμερικανική πολιτική της «περιφρονητικής αδιαφορίας», η οποία κατέληξε στα τέλη της δεκαετίας του 1960 σε μία επιταχυνόμενη συσσώρευση όχι λιγότερων από 80 δισεκατομμύρια ανεπιθύμητα δολάρια στην Ευρώπη (γνωστά ως Ευρωδολάρια). Για να προσπαθήσει να σταματήσει την ανταλλαγή, εκ μέρους των Ευρωπαίων,

των δολαρίων με χρυσό, οι Ηνωμένες Πολιτείες άσκησαν έντονη πολιτική πίεση στις Ευρωπαϊκές Κυβερνήσεις, παρόμοια αλλά σε πολύ μεγαλύτερη έκταση από αυτήν με τη βρετανική πίεση τη Γαλλία να ανταλλάξει τα σημαντικά πλεονάσματά της σε λίρες μέχρι το 1931. Αλλά οι νόμοι της οικονομίας έχουν έναν τρόπο ώστε, τελικά, να προλαβαίνουν τις κυβερνήσεις, και αυτό είναι που συνέβη με την κυβέρνηση των Η.Π.Α. που τόσο άνετα εξέδιδε πληθωριστικό χρήμα, τα τέλη της δεκαετίας του 1960. Το σύστημα του χρυσού συναλλάγματος του Bretton Woods, που είχε υμνηθεί από το αμερικανικό πολιτικό και οικονομικό κατεστημένο ως μόνιμο και απόρθητο, άρχισε να αποσυντίθεται με ταχείς ρυθμούς το 1968.

6. Φάση VI: Η αποσύνθεση του Bretton Woods, 1968 – 1971

Καθώς τα δολάρια συσσωρεύονταν στο εξωτερικό και ο χρυσός συνέχιζε να φεύγει έξω, οι Η.Π.Α. δυσκολεύονταν όλο και περισσότερο να διατηρήσουν την τιμή του χρυσού σε \$ 35 την ουγγιά στις ελεύθερες αγορές χρυσού του Λονδίνου και της Ζυρίχης. Τριάντα πέντε δολάρια η ουγγιά ήταν ο θεμέλιος λίθος του συστήματος, και ενώ στους Αμερικανοί πολίτες είχε απαγορευθεί από το 1934 να έχουν στην κυριότητά τους χρυσό σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου, οι άλλοι πολίτες είχαν την ελευθερία να κατέχουν χρυσά νομίσματα. Συνεπώς, ένας τρόπος για Ευρωπαίους πολίτες να ανταλλάσσουν τα δολάρια τους με χρυσό ήταν να τα πωλούν για χρυσό στην τιμή των \$ 35 ανά ουγγιά στην ελεύθερη αγορά χρυσού. Καθώς το δολάριο γινόταν όλο και περισσότερο πληθωριστικό και υποτιμώμενο, και καθώς συνεχιζόταν τα ελλείμματα στο αμερικανικό εμπορικό ισοζύγιο, οι Ευρωπαίοι και άλλοι πολίτες άρχισαν να πωλούν όλο και περισσότερα δολάρια για χρυσό. Προκειμένου να διατηρήσει την τιμή του δολαρίου σε \$ 35 ανά ουγγιά, η αμερικανική κυβέρνηση αναγκάστηκε να χρησιμοποιήσει χρυσό από το συνεχώς μειούμενο απόθεμά της για να υποστηρίξει την τιμή των \$ 35 στο Λονδίνο και τη Ζυρίχη.

Μια κρίση εμπιστοσύνης στο δολάριο στις ελεύθερες αγορές χρυσού οδήγησαν τις Ηνωμένες Πολιτείες στο να πραγματοποιήσουν μια θεμελιώδη αλλαγή στο συναλλαγματικό σύστημα το Μάρτιο του 1968. Η ιδέα ήταν να σταματήσει η απρόβλεπτη ελεύθερη αγορά του χρυσού από το να θέσει ξανά σε κίνδυνο τη συμφωνία του Bretton Woods. Έτσι προέκυψε η αγορά χρυσού των «δύο επιπέδων». Η ιδέα ήταν ότι η ελεύθερη αγορά χρυσού μπορούσε να τυλιχθεί στις φλόγες· θα ήταν αυστηρά απομονωμένη από την πραγματική συναλλαγματική δράση των κεντρικών τραπεζών και των κυβερνήσεων του κόσμου. Οι Ηνωμένες

Πολιτείες δε θα προσπαθούσαν πλέον να διατηρήσουν την τιμή του χρυσού στην ελεύθερη αγορά στα \$ 35· θα αγνοούσαν την ελεύθερη αγορά χρυσού, και μαζί με τις άλλες κυβερνήσεις συμφώνησαν να διατηρήσουν την αξία του δολαρίου σε \$ 35 ανά ουγγιά για πάντα. Οι κυβερνήσεις και οι κεντρικές τράπεζες ανά τον κόσμο πλέον δε θα μπορούσαν να αγοράσουν χρυσό από την «εξωτερική» αγορά και δε θα πωλούσαν χρυσό προς την αγορά αυτή· από δω και πέρα ο χρυσός θα μετακινείτο ως μάρκες από τη μία κεντρική τράπεζα στην άλλη, και καινούργιες ποσότητες χρυσού, η ελεύθερη αγορά χρυσού ή η ζήτηση των ιδιωτών για χρυσό θα είχαν τη δική τους πορεία εντελώς διαχωρισμένες από τις συναλλαγματικές συμφωνίες του κόσμου.

Ταυτοχρόνως, οι Ηνωμένες Πολιτείες προώθησαν έντονα για τη δημιουργία ενός νέου είδους παγκοσμίου αποθέματος χαρτονομισμάτων, τα Ειδικά Δικαιώματα Αναλήψεως, που ελπιζόταν ότι τελικώς θα αντικαθιστούσε εντελώς το χρυσό και θα επιτελούσε το ρόλο ενός παγκοσμίου χαρτονομίσματος που θα εξέδιδε μια μελλοντική Παγκόσμια Τράπεζα Συναλλαγματικών Αποθεμάτων· αν ένα τέτοιο σύστημα καθιερωνόταν, οι Ηνωμένες Πολιτείες θα μπορούσαν να εκδίδουν πληθωριστικό χρήμα χωρίς ελέγχους για πάντα, σε συνεργασία με άλλες κυβερνήσεις στον κόσμο (το μόνο όριο θα ήταν τότε ένας καταστροφικό πληθωρισμός και η κατάρρευση του παγκοσμίου χαρτονομίσματος). Αλλά τα Ειδικά Δικαιώματα Αναλήψεως, που πολεμήθηκαν τόσο έντονα από τη Δυτική Ευρώπη και τα κράτη των «σκληρών νομισμάτων», έχουν ως τώρα αποτελέσει μόνον ένα μικρό συμπλήρωμα των συναλλαγματικών αποθεμάτων των Η.Π.Α. και άλλων κρατών.

Όλοι οι οικονομολόγοι που υποστηρίζουν τα χαρτονομίσματα, από τους οπαδούς του Keynes μέχρι αυτούς του Friedman, ήσαν πλέον πεπεισμένοι ότι ο χρυσός θα εξαφανιζόταν από το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα· «αποκομμένος» καθώς θα ήταν ο χρυσός από την υποστήριξή του από το δολάριο, όπως προέβλεπαν με σιγουριά όλοι αυτοί οι οικονομολόγοι, η τιμή του στην ελεύθερη αγορά σύντομα θα έπεφτε πολύ λιγότερο από \$ 35 η ουγγιά, ακόμη και μέχρι την εκτιμώμενη «βιομηχανική» τιμή των \$ 10 ανά ουγγιά. Αντιθέτως, η ελεύθερη τιμή του χρυσού, που ποτέ δεν έπεσε κάτω από \$ 35, ήταν σταθερά πάνω από \$ 35 και κατά τις αρχές του 1973 είχε φθάσει περίπου στα \$ 125 η ουγγιά, μια τιμή που κανείς οικονομολόγους που ήταν υπέρ του χαρτονομίσματος δε θα θεωρούσε πιθανή μόλις ένα χρόνο πριν.

Αντί λοιπόν να καθιερώσει ένα μόνιμο νέο νομισματικό σύστημα, το σύστημα της αγοράς των δύο επιπέδων απλώς εξαγόρασε λίγα χρόνια καιρό· ο

αμερικανικός πληθωρισμός και τα ελλείμματα συνέχισαν. Τα Ευρωδολάρια μαζεύτηκαν γρήγορα, ο χρυσός συνέχισε να φεύγει προς το εξωτερικό και η υψηλότερη τιμή του χρυσού στην ελεύθερη αγορά απλώς αποκάλυψε την όλο και μεγαλύτερη έλλειψη παγκόσμιας εμπιστοσύνης στο δολάριο. Το σύστημα των δύο επιπέδων κινήθηκε γρήγορα προς την κρίση – και την τελική αποσύνθεση του Bretton Woods.

7. Φάση VII: Το τέλος του Bretton Woods: κυμαινόμενες καθορισμένες ισοτιμίες, Αύγουστος – Δεκέμβριος 1971

Την 15 Αυγούστου 1971, την ίδια ώρα που ο Πρόεδρος Νίξον πάγωσε τις αυξήσεις στους μισθούς και τις τιμές, σε μία μάταιη προσπάθεια να ελέγξει τον πληθωρισμό που ερχόταν, ο κ.Νίξον επίσης επέφερε το συντριπτικό τέλος του μεταπολεμικού συστήματος του Bretton Woods. Καθώς οι ευρωπαϊκές κεντρικές τράπεζες επιτέλους απείλησαν να ζητήσουν το ισοδύναμο των δολαρίων τους σε χρυσό, ο Πρόεδρος Νίξον ξέφυγε εντελώς από το χρυσό. Για πρώτη φορά στην Αμερικανική ιστορία, το δολάριο ήταν εντελώς ξεκρέμαστο, χωρίς καθόλου αντίκρισμα σε χρυσό. Ακόμη και ο «στοιχειώδης» δεσμός με το χρυσό που είχε διατηρηθεί από το 1933 είχε πλέον διαρραγεί. Ο κόσμος έπεσε στην άβυσσο του συστήματος των καθορισμένων ισοτιμιών της δεκαετίας του '30, μόνο που τώρα ήταν ακόμη χειρότερα, καθώς πλέον ούτε το δολάριο είχε σύνδεση με χρυσό. Μηροστά βρισκόταν απειλητικό το τρομερό φάσμα των νομισματικών μπλοκ, ανταγωνιστικών υποτιμήσεων, οικονομικού πολέμου και η κατάρρευση του παγκοσμίου εμπορίου και επενδύσεων, με την παγκόσμια ύφεση που θα προκαλείτο.

Τι έπρεπε να γίνει; Προσπαθώντας να αποκαταστήσει μία παγκόσμια οικονομική τάξη που να μην έχει σύνδεση με το χρυσό, οι Ηνωμένες Πολιτείες οδήγησαν τον κόσμο στη συμφωνία Smithsonian στις 18 Δεκεμβρίου 1971.

8. Φάση VIII: Η συμφωνία Smithsonian, Δεκέμβριος 1971 – Φεβρουάριος 1973

Η συμφωνία Smithsonian, που χαιρετίστηκε από τον Πρόεδρο Νίξον ως η «σημαντικότερη συναλλαγματική συμφωνία στην παγκόσμια ιστορία» ήταν ακόμη πιο ασταθής και παράλογη από το τον κανόνα του χρυσού συναλλάγματος της δεκαετίας του '20 ή από το Bretton Woods. Για άλλη μία φορά οι χώρες του κόσμου υποσχέθηκαν να διατηρήσουν καθορισμένες συναλλαγματικές ισοτιμίες,

αλλά αυτή τη φορά χωρίς το χρυσό ή ένα παγκόσμιο νόμισμα ως στήριγμα. Επιπλέον, η ισοτιμία πολλών ευρωπαϊκών νομισμάτων ορίστηκε υποτιμημένη σε σχέση με το δολάριο· η μόνη παραχώρηση εκ μέρους των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν μία ελάχιστη υποτίμηση της επίσημης τιμής του δολαρίου σε \$ 38 την ουγγιά. Αλλά, έστω κι αν αυτό ήταν κάτι το ελάχιστο και έγινε πολύ καθυστερημένα, τουλάχιστον αυτή η υποτίμηση ήταν σημαντική, καθώς τερμάτισε μια αδιάκοπη σειρά επισήμων αμερικανικών διακηρύξεων, που υπόσχοντο ότι η τιμή των \$ 35 θα διατηρηθεί για πάντα. Τώρα επιτέλους η τιμή των \$ 35 αναγνωρίστηκε σωπηρά ότι δεν ήταν χαραγμένη σε πέτρινες πλάκες.

Ήταν αναπόφευκτο ότι οι καθορισμένες συναλλαγματικές ισοτιμίες, ακόμη και με μεγαλύτερες ζώνες διακυμάνσεως που συμφωνήθηκαν, αλλά χωρίς ένα παγκόσμιο συναλλαγματικό μέσον, ήταν καταδικασμένες να ηττηθούν σύντομα. Αυτό ίσχυε πολλώ μάλλον καθώς ο αμερικανικός πληθωρισμός σε χρήμα και τιμές, η πτώση του δολαρίου και το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου συνέχισαν ανέλεγκτα.

Η διογκωμένη παροχή Ευρωδολαρίων, σε συνδυασμό με τον συνεχόμενο πληθωρισμό και την απομάκρυνση μιας παγκόσμιας στήριξης, οδήγησαν την τιμή του χρυσού στην ελεύθερη αγορά σε \$ 215 την ουγγιά. Και καθώς η υπερτίμηση του δολαρίου και η υποτίμηση των Ευρωπαϊκών και Ιαπωνικών σκληρών νομισμάτων έγινε όλο και πιο προφανής, το δολάριο στο τέλος κατέρρευσε στις παγκόσμιες αγορές κατά τους μήνες του πανικού, Φεβρουάριο – Μάρτιο του 1973. Κατέστη αδύνατον για τη Δυτική Γερμανία, την Ελβετία, τη Γαλλία και τις άλλες χώρες με σκληρά νομίσματα να εξακολουθήσουν να αγοράζουν δολάρια για να υποστηρίξουν το δολάριο στην υπερτιμημένη ισοτιμία του. Μέσα σε λίγο παραπάνω από ένα έτος, το σύστημα της συμφωνίας Smithsonian των καθορισμένων συναλλαγματικών ισοτιμιών χωρίς χρυσό είχε συντριβεί στους βράχους της οικονομικής πραγματικότητας.

9. Φάση ΙΧ: Κυμαινόμενες καθορισμένες ισοτιμίες

Με την κατάρρευση του δολαρίου ο κόσμος γύρισε ξανά προς ένα σύστημα κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών. Εντός του δυτικοευρωπαϊκού μπλοκ οι συναλλαγματικές ισοτιμίες ήσαν συνδεδεμένες μεταξύ τους και οι Ηνωμένες Πολιτείες υποτίμησαν ξανά την επίσημη ισοτιμία του δολαρίου κατά ένα «συμβολικό» ποσοστό, στο επίπεδο των \$ 42 την ουγγιά. Καθώς το δολάριο κατέρρεε σε σχέση με τα άλλα νομίσματα ημέρα με την ημέρα, και το Δυτικογερμανικό μάρκο, το Ελβετικό φράγκο και το Ιαπωνικό γεν ανέβαιναν, οι

αμερικανικές αρχές, με την υποστήριξη των οικονομολόγων της σχολής του Friedman άρχισαν να πιστεύουν ότι αυτή η κατάσταση είναι η ιδανική για τις συναλλαγματικές ισοτιμίες. Είναι αλήθεια ότι το περίσσευμα των δολαρίων και το ξαφνικό ισοζύγιο των πληρωμών δεν πλακώνουν τον κόσμο υπό τις κυμαινόμενες ισοτιμίες. Επιπλέον, οι αμερικανικές εξαγωγικές εταιρείες άρχισαν να «διαπιστώνουν» ότι η μειούμενη ισοτιμία του δολαρίου έκανε τα αμερικανικά προϊόντα φθηνότερα στο εξωτερικό, με αποτέλεσμα να ωφελούνται οι εξαγωγές. Είναι αλήθεια ότι οι κυβερνήσεις επέμεναν να εμπλέκονται με τις διακυμάνσεις των ισοτιμιών («βρώμικες» αντί για «καθαρές» διακυμάνσεις), αλλά συνολικά φαινόταν ότι η διεθνής συναλλαγματική τάξη είχε «μετατραπεί» σε μία ουτοπία του Friedman.

Αλλά έγινε καταφανές πολύ σύντομα ότι απείχε πολύ από το να είναι καλά το ισχύον συναλλαγματικό σύστημα. Το μακροπρόθεσμο πρόβλημα ήταν ότι οι χώρες του σκληρού συναλλάγματος δε θα καθόταν συνεχώς να παρατηρούν τα νομίσματά τους να γίνονται πιο ακριβά και οι εξαγωγές τους να πλήττονται προς όφελος των Αμερικανών ανταγωνιστών τους. Αν ο αμερικανικός πληθωρισμός και η υποτίμηση του δολαρίου συνεχίσει, σύντομα θα στραφούν στην ανταγωνιστική υποτίμηση, σε ελέγχους συναλλάγματος, μπλοκ νομισμάτων και την οικονομική πολεμική της δεκαετίας του 1930. Αλλά πιο άμεση είναι η άλλη όψη του νομίσματος: το γεγονός ότι το υποτιμημένο δολάριο σημαίνει ότι οι αμερικανικές εισαγωγές είναι πολύ ακριβότερες, οι Αμερικανοί τουρίστες υποφέρουν στο εξωτερικό και οι φθηνές εξαγωγές απορροφώνται από ξένες χώρες τόσο σύντομα, που αυξάνονται οι τιμές των εξαγωγίμων προϊόντων στο εσωτερικό (λ.χ. ο πληθωρισμός της τιμής του Αμερικανικού κρέατος και σίτου). Με αποτέλεσμα όντως να επωφελούνται οι αμερικανοί εξαγωγείς, αλλά μόνον εις βάρος του χτυπημένου από τον πληθωρισμό αμερικανού καταναλωτού. Η παραλυτική αβεβαιότητα των έντονων συναλλαγματικών διακυμάνσεων είχε άμεσο αντίκτυπο στο εσωτερικό της Αμερικής με την ταχεία πτώση του δολαρίου στις ξένες συναλλαγματικές αγορές τον Ιούλιο του 1973.

Από τότε που οι Ηνωμένες Πολιτείες αποσυνδέθηκαν πλήρως από το χρυσό τον Αύγουστο του 1971 και καθιέρωσαν το σύστημα των κυμαινόμενων ισοτιμιών του Friedman το Μάρτιο του 1973 οι Ηνωμένες Πολιτείες και ο κόσμος έχουν υποφέρει από την εντονότερο και διαρκέστερο πληθωρισμό σε περίοδο ειρήνης σε όλη την παγκόσμια ιστορία. Θα πρέπει να είναι ήδη προφανές ότι αυτό δεν μπορεί να οφείλεται σε σύμπτωση. Πριν αποσυνδεθεί το δολάριο από το χρυσό, οι οπαδοί του Keynes και αυτοί του Friedman, και οι δύο πλευρές

αφοσιωμένες, με το δικό τους τρόπο, στα χαρτονομίσματα καθορισμένης ισοτιμίας, πρόβλεπαν με αυτοπεποίθηση ότι όταν θα καθιερωνόταν τα νομίσματα με καθορισμένες ισοτιμίες, η αγοραία τιμή του χρυσού θα έπεφτε σύντομα στο μη – νομισματικό επίπεδο της, που τότε εκτιμάτο σε \$8 την ουγγιά. Με την καταφρόνησή τους για το χρυσό, και οι δύο ομάδες ισχυρίζοντο ότι ήταν το πανίσχυρο δολάριο που ανέβαζε την τιμή του χρυσού, και όχι το αντίστροφο. Από το 1971 η αγοραία τιμή του χρυσού ποτέ δεν έχει πέσει κάτω από την καθορισμένη τιμή των \$35 ανά ουγγιά, και σχεδόν πάντα ήταν πολύ υψηλότερη. Όταν, κατά τις δεκαετίες του 1950 και του 1960, οικονομολόγοι όπως ο Jacques Rueff, ζητούσαν την καθιέρωση ενός χρυσού κανόνα με την τιμή των \$70 ανά ουγγιά, η τιμή αυτή εθεωρείτο γελοίως υψηλή. Τώρα είναι πλέον ακόμη γελοιωδέστερα χαμηλή. Η πολύ υψηλότερη τιμή του χρυσού είναι μία ένδειξη της καταστροφικής χειροτέρευσης του δολαρίου αφ' ότου πέρασε ο λόγος των «μοντέρνων» οικονομολόγων και κάθε στήριξη σε χρυσό απομακρύνθηκε.

Είναι πλέον εντελώς ξεκάθαρο ότι ο κόσμος έχει βαρεθεί τον πληθωρισμό χωρίς προηγούμενο, τόσο στις Η.Π.Α. όσο και σε ολόκληρο τον κόσμο, ο οποίος προκλήθηκε από την εποχή της κυμαινόμενης συναλλαγματικής ισοτιμίας που ξεκίνησε το 1973. Επίσης φοβόμαστε την τεράστια «επικινδυνότητα» και απροβλεψία των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Αυτή η «επικινδυνότητα» είναι η συνέπεια του εθνικού συστήματος της καθορισμένης ισοτιμίας, το οποίο διαχώρισε τα νομίσματα του κόσμου και προσέθεσε τεχνητή πολιτική αστάθεια στην φυσική αβεβαιότητα του συστήματος τιμών της ελεύθερης αγοράς. Το όραμα του Friedman για ένα καθορισμένο κυμαινόμενο νόμισμα ευρίσκεται στις στάχτες και υπάρχει μία κατανοητή επιθυμία για επιστροφή σε ένα διεθνές νόμισμα με καθορισμένες συναλλαγματικές ισοτιμίες.

Δυστυχώς, ο κλασικός κανόνας του χρυσού έχει ξεχασθεί και ο απώτερος σκοπός των περισσότερων Αμερικανών και διεθνών ηγετών είναι το παλαιό όραμα του Keynes για ένα ενιαίο παγκόσμιο καθορισμένο χαρτονόμισμα, ένα νέο νόμισμα που θα εκδοθεί από μία Παγκόσμια Τράπεζα Αποθεμάτων. Εάν το καινούργιο νόμισμα ονομασθεί "bancor" (όπως προτείνει ο Keynes), "unita" (όπως προτείνει ο αξιωματούχος του Αμερικανικού Θησαυροφυλακίου κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο Harry Dexter White) είτε «φοίνιξ» (όπως προτείνει ο Economist) δεν έχει σημασία. Το κρίσιμο σημείο είναι ότι ένα τέτοιο διεθνές χαρτονόμισμα, παρ' όλον που πράγματι θα είναι απηλλαγμένο από κρίσεις ισοζυγίων πληρωμών (μια και η Παγκόσμια Τράπεζα Αποθεμάτων θα μπορούσε να εκδώσει όσα τέτοια νομίσματα επιθυμούσε και να τα προμηθεύει στη χώρα της

επιλογής της) θα παρείχε ένα ανοικτό δίαυλο για απεριόριστο παγκόσμιο πληθωρισμό, που δε θα μπορούσε να ελεγχθεί ούτε από κρίσεις ισοζυγίων πληρωμών είτε από μειώσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Η Παγκόσμια Τράπεζα Αποθεμάτων θα καθόριζε πανίσχυρη την παγκόσμια παροχή χρήματος και την κατανομή του ανά κράτη. Η Παγκόσμια Τράπεζα θα είχε τη δυνατότητα και θα υπέβαλλε τον κόσμο σε ότι αυτή πίστευε ότι θα ήταν ένας σοφά ελεγχόμενος πληθωρισμός. Δυστυχώς, τότε δε θα υπήρχε τίποτε που να εμποδίσει ένα αφάνταστα καταστροφικό οικονομικό ολοκαύτωμα ενός παγκοσμίου καλπάζοντος πληθωρισμού, τίποτε, δηλαδή, εκτός από την αμφίβολη ικανότητα της Παγκόσμιας Τράπεζας Αποθεμάτων να καλοκουρδίζει την παγκόσμια οικονομία.

Και ενώ ένα παγκόσμιο χαρτονόμισμα και κεντρική τράπεζα παραμένουν ο απώτατος στόχος των ηγετών του κόσμου με κεύνσιανούς προσανατολισμούς, ο πιο ρεαλιστικός και εφικτός στόχος είναι η επιστροφή σε ένα βελτιωμένο σύστημα του Bretton Woods, αλλά αυτή τη φορά χωρίς τον έλεγχο από καμία στήριξη σε χρυσό. Ήδη οι σημαντικότερες τράπεζες στον κόσμο προσπαθούν να «συντονίσουν» νομισματικές και οικονομικές πολιτικές, να εναρμονίσουν τους δείκτες του πληθωρισμού και να καθορίσουν σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες. Η έντονη πορεία προς ένα Ευρωπαϊκό χαρτονόμισμα που θα εκδώσει μία ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα φαίνεται να είναι στο κατώφλι της επιτυχίας. Ο στόχος αυτός πουλιέται σε ένα «λαίμαργο» κοινό με τον αναληθή ισχυρισμό ότι μία Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα για να έχει ελεύθερο εμπόριο απαιτείται να έχει και μία «επιβλέπουσα» ευρωπαϊκή γραφειοκρατία, ενιαία φορολογία σε ολόκληρη την ΕΟΚ, και, συγκεκριμένα, μια ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα και χαρτονόμισμα. Μόλις κάτι τέτοιο επιτευχθεί, καλύτερος συντονισμός με την Ομοσπονδιακή Τράπεζα και άλλες σημαντικές κεντρικές τράπεζες θα ακολουθήσει αμέσως. Και τότε, πόσο θα απέχουμε από μία Παγκόσμια Κεντρική Τράπεζα; Πριν από αυτόν τον απώτατο στόχο, ωστόσο, μπορεί σύντομα να βυθισθούμε σε ένα ακόμη Bretton Woods, με όλες τις σχετικές κρίσεις των ισοζυγίων πληρωμών και του Νόμου του Grisham, που προκαλούνται από καθορισμένες συναλλαγματικές ισοτιμίες σε έναν κόσμο καθορισμένων νομισμάτων.

Καθώς αντικρίζουμε το μέλλον, η πρόγνωση για το δολάριο και το διεθνές νομισματικό σύστημα είναι όντως ζοφερή. Έως ότου και εκτός εάν δεν επιστρέψουμε στον κλασικό κανόνα του χρυσού σε μια ρεαλιστική τιμή για το χρυσό, το διεθνές νομισματικό σύστημα πέφτει να παλινδρομεί μεταξύ καθορισμένων και κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών, με κάθε σύστημα να θέτει άλυτα προβλήματα, να δυσλειτουργεί και στο τέλος να αποσυντίθεται. Και

αυτή η αποσύνθεση θα τροφοδοτείται από το συνεχή πληθωρισμό της παροχής των δολαρίων και άρα και των αμερικανικών τιμών στο εσωτερικό, που θα συνοδεύεται από νομισματική κατάρρευση και οικονομικό πόλεμο στο εξωτερικό. Η πρόγνωση αυτή μπορεί να αλλάξει μόνον κατόπιν μιας δραστηκής αλλαγής του αμερικανικού και του παγκοσμίου οικονομικού συστήματος: με την επιστροφή σε νόμισμα βασισμένο σε ένα αγαθό της ελεύθερης αγοράς, όπως ο χρυσός, και με την απομάκρυνση των κυβερνήσεων από τη νομισματική σκηνή.

Σχετικά με τον συγγραφέα

Ο Μάρεη Ν. Ρόθμπαρντ (1916-1995) ήταν καθηγητής οικονομικών στο Πανεπιστήμιο της Νεβάδα, Λας Βέγκας και ακαδημαϊκός αντιπρόεδρος του Ιδρύματος Λούντβιχ φον Μίζες. Ήταν επίσης συντάκτης του "The Journal of Libertarian Studies" και του "The Review of Austrian Economics". Συγγραφέας περίπου 25 βιβλίων οικονομικών, ιστορικών, φιλοσοφικών, μεταξύ των οποίων: "Man, Economy and State", "The Logic of Action", "Power and Market", "The ethics of liberty" κ.α. Θεωρείται ο κυριότερος εκφραστής της Αυστριακής Οικονομικής Σχολής στην Αμερική.

Σχετικά με το ίδρυμα Λούντβιχ φον Μίζες

Ιδρύθηκε τον Οκτώβριο του 1982, αφιερωμένο στην διάδοση του έργου του Λούντβιχ φον Μίζες και την πρόοδο της Αυστριακής Σχολής των Οικονομικών. Η δράση του συμπεριλαμβάνει: εκδόσεις βιβλίων και περιοδικών, υποτροφίες, ακαδημαϊκά κέντρα για σπουδαστές και καθηγητές στο Πανεπιστήμιο Auburn, διοργάνωση σεμιναρίων, το Henry Hazlitt Fund για την οικονομική δημοσιογραφία, και το φημισμένο ετήσιο σεμινάριο "Mises University" στο Πανεπιστήμιο του Stanford.

Για περισσότερες πληροφορίες επισκεφθείτε τον δικτυακό τόπο του ιδρύματος: www.mises.org.

Index

- Bretton Woods, 5, 6, 10, 82, 84, 85, 87, 91
- Carl Menger, 7, 18
- Cordell Hull, 81
- David Hume, 28, 76
- De Gaulle, 84
- Economist, 90
- Federal Reserve, 9, 11
- Friedman, 81, 86, 89, 90
- Gresham, 5, 24, 54, 55, 57, 70
- Henry Hazlitt Fund, 94
- Jacques Rueff, 84, 90
- Keynes, 86, 89, 90
- Ludwig Von Mises, 7
- Murray Rothbard, 7, 8
- Nixon, 87
- Nobel, 8
- Smithsonian, 6, 75, 87, 88
- αναγκαστικό χρήμα, 68, 69
- Αντιπραγματισμός, 5, 16
- απόκρυψη, 30, 31, 32
- ασήμι, 17, 21, 22, 26, 35, 36, 37, 44, 52, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 67, 68
- Βρετανία, 5, 66, 78, 79, 80, 83
- διεθνείς επενδύσεις, 81
- διεθνές εμπόριο, 67, 81, 83
- Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, 72
- διμεταλλισμός, 35, 55, 56
- δολάριο, 21, 23, 67, 71, 75, 76, 80, 81, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 91
- εκλογές, 9
- ελεύθερη αγορά, 10, 13, 14, 18, 21, 22, 24, 25, 26, 29, 30, 33, 34, 36, 37, 40, 42, 44, 47, 52, 54, 68, 71, 73, 76, 78, 85, 86, 87, 88
- ελλείμματα, 9, 80, 85, 87
- ελλειμματικά ισοζύγια, 83
- έλλειψη δολλαρίων, 71, 83
- Έμμεση συναλλαγή, 5, 16
- εμποριο, 72
- εμπόριο, 20, 30, 70, 71, 73, 76, 81, 91
- εξαγωγές, 71, 76, 79, 83, 89
- εξωτερικές συναλλαγές, 71
- ΕΟΚ, 91
- επιτόκια, 11, 73
- επιτόκιο αναπροεξόφλησης, 65
- ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα, 91
- Ευρώπη, 36, 80, 81, 83, 84, 86
- Η.Π.Α., 5, 10, 36, 61, 64, 78, 80, 82, 84, 85, 86, 90
- Ηνωμένες Πολιτείες, 57, 59, 60, 61, 64, 66, 78, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89
- ιδιωτικές τράπεζες, 60, 61, 62
- ίδρυμα Μίτζες, 9
- ισοζύγιο πληρωμών, 76
- ισοτιμία, 11, 21, 27, 35, 36, 45, 68, 70, 72, 78, 82, 88
- κανόνας χρυσού, 10, 78
- καρτέλ, 10, 44
- καταθέσεις όψεως, 10
- Κεντρική Τράπεζα, 68, 91
- Κογκρέσο, 82
- κοινωνικό συμβόλαιο, 7, 10
- κρίση, 11, 51, 59, 62, 63, 69, 75, 85, 87

- κυβέρνηση, 1, 3, 4, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 18, 23, 24, 25, 29, 34, 35, 45, 47, 50, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 77, 78, 81, 83, 85
- κυβερνητικό διάταγμα, 7, 10, 36
- Κυμαινόμενες καθορισμένες ισοτιμίες, 5, 6, 81, 88
- Λεβιάθαν, 9
- λίρες, 77, 79, 80, 85
- Μάρκη Ρόθμπαρντ, 9
- μάρκο, 78, 88
- Μένγκερ, 10
- Μίζες, 6, 10, 93, 94
- μονοπώλιο, 5, 10, 25, 52, 57, 60
- Νίξον, 75
- νομικό σύστημα, 10
- νομισματικά πρότυπα, 68
- νομισματικές κρίσεις, 75
- νομισματική πολιτική, 7, 9, 13
- νομισματικό σύστημα, 32, 33, 43, 44, 45, 51, 75, 86, 91
- νομισματικό χάος, 75, 78
- οικονομικές σχέσεις, 10
- Ομοσπονδιακή Τράπεζα, 61, 91
- Ομοσπονδιακή Τράπεζα Αποθεματικών, 61
- Παγκόσμια Τράπεζα, 86, 90
- παγκόσμιο νομισματικό σύστημα, 75
- παραχάραξη, 41, 47, 58
- πλαστογράφηση, 48
- πληθωρισμός, 41, 45, 48, 49, 50, 51, 59, 60, 63, 66, 73, 77, 78, 83, 86, 87, 88, 89, 91
- ποσοστώσεις, 71
- προσφορά χρήματος, 5, 20, 26, 29, 32, 34, 39, 41, 43, 44, 45, 50, 58, 65, 79
- Ρόθμπαρντ, 1, 9, 10, 11, 93
- συνάλλαγμα, 71, 78, 81
- συναλλαγματικός έλεγχος, 71
- Τράπεζα της Αγγλίας, 60, 62
- τραπεζογραμμάτια, 14, 39, 59, 61, 62
- υπερπληθωρισμός, 70
- υποτίμηση, 53, 54, 57, 68, 69, 70, 71, 72, 88, 89
- φορολογία, 47, 91
- φράγκο, 22, 75, 78, 88
- χρήμα, 5, 7, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 51, 52, 54, 56, 57, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 80, 82, 85, 86, 88
- χρυσός, 7, 8, 17, 20, 21, 22, 26, 27, 29, 31, 35, 36, 37, 38, 39, 43, 44, 52, 54, 55, 56, 61, 64, 67, 68, 69, 71, 72, 76, 78, 84, 85, 86, 87, 92

